

KULTTUURIIN KASVATTAMINEN
Monikulttuuristen perheiden valintoja lasten kasvatuksessa

Annamari Hepola

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Kevät 2005

TIIVISTELMÄ

Annamari Hepola. Kulttuuriin kasvattaminen. Monikulttuuristen perheiden valintoja lasten kasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 2005. 85 sivua.

Suomalainen yhteiskunta kansainvälistyy päivä päivältä. Yhtenä osatekijänä tässä prosessissa ovat monikulttuuriset perheet. Tutkimuksessa selvitetään, mitä tapahtuu, kun kaksi erilaista kulttuuria tulee yhden perheen osaksi. Tutkimustehtävinä on selvittää, miten perheet määrittelevät kulttuurin käsitteen, millaisia kulttuurin sisältöjä vanhemmat haluavat välittää lapsilleen ja millaisia keinoja heillä on käytössään kulttuurin välittämisessä. Lisäksi selvitetään myös, miten perheet perustelevat tekemiään valintoja ja miten monikulttuuriset perhe-elämän toimintamallit ovat syntyneet kussakin perheessä.

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen kartoittava ja kuvaileva tutkimus. Kohdejoukko on kahdeksan monikulttuurista perheettä Jyväskylän seudulla. Tutkimusmenetelminä käytetään kyselylomaketta taustatietojen keräämiseen ja teemahaastattelua varsinaisen aineiston kokoamiseen. Analyysimenetelmät ovat laadullisia sisällönanalyysin erilaisia metodeja, pääasiassa kohderyhmän antamien vastausten luokittelua ja ryhmitteilyä.

Saamieni tutkimustulosten mukaan monikulttuuristen perheiden vanhemmat määrittelevät kulttuurin sekä arjen että korkeakulttuurin tasolla yksilön ja yhteiskunnan tavoiksi ja käytännöiksi. Vanhemmat halusivat välittää lapsilleen kulttuurin tuotteita, arvoja, käytäytymismalleja sekä yhteiskunnallisia olosuhteita. Tavoitteena oli kasvattaa lapsista kaksikulttuurisia maailmankansalaisia. Kulttuurin sisällöt välitetään pääasiassa fyysisen ympäristön ja vanhempien toiminnan kautta. Useimmat toimintamallit muodostuvat luonnollisesti käytännön elämän kulussa.

Asiasanat: kulttuuri, monikulttuurisuus, perhe

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 MITÄ KULTTUURI ON?	6
2.1 Kulttuurin omaksuminen.....	10
2.2 Kulttuurin välittäminen	11
3 ERILAISET KULTTUURIT YHTEISKUNNAN OSINA.....	13
3.1 Tämän päivän monikulttuurinen Suomi.....	14
3.2 Suomen monikulttuurisuus tilastoina.....	15
4 MONIKULTTUURISET PERHEET	20
4.1 Monikulttuurinen avioliitto	20
4.2 Monikulttuurisen avioliiton kehitysvaiheet.....	23
4.3 Monikulttuurisuuden tuomia haasteita perhe-elämälle	26
4.4 Monikulttuurisuus haasteena kasvatukselle	30
4.5 Monikulttuuristen perheiden lapset.....	33
5 TUTKIMUSONGELMAT	35
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
6.1 Tutkimuksen kohderyhmä.....	36
6.2 Aineiston hankinta	38
6.3 Aineiston kuvaus ja järjestäminen analyysia varten	40
6.4 Aineiston analyysimenetelmä	44
6.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	45
7 KULTTUURI ON TAPA OLLA JA ELÄÄ	49
7.1 Vanhempien kulttuurikäsitys	49
7.2 Kulttuurin sisällöt ja vanhempien kasvatustavoitteet.....	51
7.2.1 Välitettävät kulttuurisisällöt	51
7.2.2 Vanhempien kasvatustavoitteet kulttuurin puitteissa	53

7.3 Keinot kulttuurin välittämiseksi.....	55
7.3.1 Kulttuurin siirtäminen fyysisen ympäristön välityksellä.....	55
7.3.2 Kulttuurin välittäminen vanhempien toiminnan kautta.....	56
7.3.3 Muun ympäristön vaikutus kulttuurin välittämisessä.....	57
7.4 Vanhempien perustelut omille valinnoilleen	58
7.4.1 Kieli	59
7.4.2 Arvot.....	60
7.4.3 Kokemuksellinen oppiminen.....	61
7.5 Toimintamallien muotoutumisen prosessi	62
7.5.1 Kielikäytännöistä päättäminen	63
7.5.2 Helposti ja luonnollisesti löytyneet toimintamallit.....	64
7.5.3 Kokemuksellinen oppiminen toimintamallien kehittämisessä	65
7.5.4 Erimielisyystilanne toimintamallien kehittämisessä.....	68
7.5.5 Omille ratkaisuille tukea perheen ulkopuolelta	69
8 POHDINTA.....	70
8.1 Koonti keskeisimmistä tuloksista.....	70
8.2 Tulosten merkitys yhteiskunnallisella tasolla ja jatkotutkimusehdotuksia	75
LÄHTEET	76
Liite 1 Ilmoitukset, joilla haettiin tutkimuksen kohdehenkilöitä	79
Liite 2 Saatekirje tutkimukseen osallistuville perheille	80
Liite 3 Kyselylomake	81
Liite 4 Teemahaastattelun runko.....	85

1 JOHDANTO

Nykyään puhutaan paljon monikulttuurisesta yhteiskunnasta ja monikulttuurisuuden mukanaan tuomista haasteista. Samaan aikaan yhteiskunnan monimuotoistumisessa myös perheistä on tullut monikulttuurisia. Tämän päivän Suomessa on yhä enemmän perheitä, joissa vanhemmat edustavat keskenään eri kulttuureita, etnisiä taustoja, uskontoja ja äidinkieliä. Tämä monimuotoisuus voidaan nähdä rikkautena, mutta se tuo mukanaan myös monenlaisia haasteita perheiden arkipäivään. Lasten kasvatusta on tunteita herättävä elämänalue kaikille ihmisille ja myös aihe, jossa kulttuurierot nousevat herkästi esiin. Tässä työssä en kuitenkaan sinänsä pyri tarkastelemaan kasvatukseen sisältyviä kulttuurieroja tai monikulttuurisen perheen kasvatuksessa kohtaamia haasteita, vaan keskityn siihen, kuinka perheet kasvattavat lapsiaan monikulttuurisiksi yhteiskunnan jäseniksi.

Tässä työssä pyrin ensiksi selvittämään, mitä kulttuuri itse asiassa on ja miten kulttuuri omaksutaan. Tämän jälkeen hahmottelen yhteiskunnan koostumista useista erilaisista kulttuureista, ja monikulttuuristen perheiden arkipäivää. Varsinaiset tutkimusongelmani ovat, millaista kulttuuria vanhemmat lapsilleen välittävät ja millainen on kulttuuriin kasvattamisen prosessi. Tutkimukseni tavoitteena ei ole yleistää tuloksia koskemaan kaikkia monikulttuurisia perheitä. Pikemminkin tavoittelen kasvatusta ja kulttuurin keskinäisen yhteyden kuvaamista sellaisen tutkimusasetelman kautta, missä niiden yhteyttä on jouduttu tietoisesti pohtimaan ja tekemään valintoja eri vaihtoehtojen välillä.

Tutkimusaihe on varsin ajankohtainen, sillä joudumme myös Suomessa tänä päivänä kohtaamaan monikulttuurisuuden mukanaan tuomat haasteet, jotka koskettavat yhtä hyvin meitä suomalaisia kuin muista kulttuureista tulevia yhteiskuntamme jäseniä. Tutkimalla monikulttuurisuutta ja siihen kasvattamista perhetasolla voidaan tuloksia käyttää hyväksi kasvatusalalla laajemminkin. Toisaalta voimme myös saada käsityksen siitä, mitä monikulttuuriset perheet odottavat yhteiskunnaltamme ja miten yhteiskunta voisi kokonaisuudessaan muuttua aidosti monimuotoisemmaksi.

2 MITÄ KULTTUURI ON?

Kulttuuria on mahdotonta määritellä tiivistetysti, sillä jokainen yritys kuvata kulttuuria on aina erilainen. Tämän vuoksi pyrin tuomaan esiin vain keskeisimmät ja selkeimmät kulttuurin muodot, minkä jälkeen jokainen lukija voi itse pohtia kuinka laajan kokonaisuuden kulttuuri käsittääkään. Määrittelyn ja rajauksen tekee hankalaksi myös se, ettei kulttuuria voi koskaan irrottaa esiintymiskontekstistaan, vaan se on lukuisilla tavoilla kytköksissä ympäristöönsä ja sen erilaisiin sosiaalisen todellisuuden ilmiöihin.

Kulttuuri on käsitteenä laaja ja monimuotoinen. Kulttuurin ja yhteiskunnan suhteet ovat vaikeasti kuvattavissa, sillä kulttuuri muokkaa kaikkia ajattelumme, mielikuvituksemme ja käyttäytymisemme muotoja. Kulttuuri on sekä käyttäytymisen ilmiö että muutoksen, luovuuden ja uusien mahdollisuuksien elinvoimainen lähde. Kulttuuri merkitsee myös energiaa ja inspiraatiota, omien mahdollisuuksiemme hyödyntämistä sekä moninaisuuden tiedostamista ja tunnustamista. Kulttuuriin kuuluvat yhteiskunnan arvot, symbolit, rituaalit ja instituutiot. (Moninaisuus luovuutemme lähteenä 1998, 12, 16.)

Kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään, arvostamaan, joihin he ovat oppineet uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan. Kulttuuri on tapa ajatella, tuntea ja reagoida. Kulttuuria voidaan ajatella ihmisyyhteyden persoonallisuutena: kulttuurin merkitys ihmisyyhteydelle on sama kuin persoonallisuuden merkitys yksilölle. Ihmisyyhteydet ovat ainutkertaisia ja toisistaan

erottuvia oman kulttuurinsa takia samoin kuin ihmiset ovat toisistaan erottuvia yksilöitä oman persoonallisuutensa ansiosta. (Alitolppa-Niitamo 1994, 18.)

Kulttuurin käsitteellä voidaan tarkoittaa myös jonkin yhteisön tai yhteiskuntaluokan piirissä omaksuttua elämäntapaa sekä maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa. Kaikki kulttuurituotteet heijastelevat yhteiskuntaa ja arkielämää, mutta kulttuuria eivät ole vain nuo tuotteet ja niiden implisiittiset arvot, vaan myös "laajemmin se elämä jota he elävät". Kulttuurilla tarkoitetaan silloin nimenomaan tutkitun ryhmän elämänmuotoa ja maailman hahmottamisen tapaa. (Alasuutari 1993, 39–40.) Kulttuuri voidaan nähdä myös sosiaalisena prosessina, joka synnyttää erityisiä elämäntapoja ja niitä edustavia identiteettejä. Yhtäältä ihmiset luovat itse oman kulttuurinsa, toisaalta kulttuuri tuottaa kantajansa. (Ahponen 2001, 253.)

Yhdestä näkökulmasta kulttuuria voidaan edelleen tarkastella myös arvostettuna yläkulttuurina, jota on muun muassa valtavirrassa hyväksynnän saanut kirjallisuus, musiikki ja taide. Kuitenkin kulttuuria ovat myös ihmisen moninainen ajattelu ja toiminta – tarpeet, uskomukset, arvot, elämänmuodot ja toiminnan tuotteet. Suuri osa kulttuurin ilmenemismuodoista on lyhytaikaisen tarkastelun ja tutustumisen perusteella näkymättömissä ja paljastuu vasta pitempiäaikaisessa tuttavuudessa arkea elettyessä. Ensimmäisenä näkyvät ihmisten tavat, pukeutuminen, elintaso, elämäntavat ja kielenkäyttö sekä ihmisten asumisen, ruokailun ja kanssakäymisen ulkoiset muodot. Nämä tavat ja tottumukset ovat muotoutuneet pitkien aikojen kuluessa usein hyvin tarkoituksenmukaisiksi ja sopiviksi kulloiseenkin ympäristöön ja vallitseviin ehtoihin (Alitolppa-Niitamo 1994, 19). Näihin toimintoihin liittyvät merkitykset, arvot ja uskomukset jäävät kuitenkin usein pitkäksi aikaa piiloon ulkopuoliselta tarkastelijalta. Uskonto, maailmankatsoisuus ja samanlainen arvomaailma voivat yhdistää ihmisiä omiksi ryhmikseen, samoin ihmisen ikä ja ammatti toimivat sekä yhdistävinä että erottavina tekijöinä kulttuurien sisällä ja myös niiden välillä. (Kulttuurien välinen kasvatus 2000, 13, 31; Moninaisuus luovuutemme lähteenä 1998, 7, 12, 28, 35; Räsänen 2002, 98.)

Lapsi sisäistää kaikki ympäristönsä kulttuuriset koodit sosialisatioprosessissa, useasti niitä tarkemmin pohtimatta tai arvioimatta, kasvaessaan oman kulttuurinsa täysivaltaiseksi jäseneksi. Hän oppii ympäristönsä arvojärjestelmän sekä kulttuuristen merkkien ja symbolien käytön. Se, mihin kasvaa tulee itselle luonnolliseksi, ja siten erilaisissa ym-

päristöissä eläneet ihmiset voivat pitää hyvinkin erilaisia asioita luonnollisina ja itseltään selvinä. Vieraiden kulttuuristen koodien avautuminen vie usein runsaasti aikaa sekä vaatii kiinnostusta ja tietoa, monipuolista kosketusta toiseen kulttuuriin ja oman kulttuurisen sidonnaisuutensa ymmärtämistä. (Kulttuurien välinen kasvatus 2000, 13, 31; Räsänen 2002, 98.)

Uusiin kulttuureihin tutustuttaessa voidaan niiden sisäisiä rakenteita tarkastella pohtimalla vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Keitä me olemme? Kuinka suhtaudumme toisiimme? Miten määritellään hyvä ja paha? Mikä on perheen rakenne? Millainen on miesten ja naisten välinen suhde? Mitkä perinteet ovat tärkeitä? Mitä kieliä puhutaan? Mitä osaa uskonto näyttelee? Mitkä säännöt hallitsevat ruoan ja juoman kulutusta? Listaa voisi jatkaa loputtomiin. Tällaisiin kysymyksiin vastaaminen on suurelta osin samanlaista samaan kulttuuriin kuuluvien kesken. Ihmiset käyttäytyvät samalla tavalla, he jakavat samat merkitykset ja arvottavat asioita samalla tavalla. Tulee kuitenkin muistaa, etteivät kulttuurit ole pysähtyneessä tilassa, vaan muuttuvat ajan mukana, jolloin myös vastaukset, jopa kysymyksetkin muuttuvat. Kulttuurien väliset erot heijastavat jokaisen yhteiskunnan pyrkimystä selvittää tietyssä todellisuudessa, joka muodostuu maantieteellisestä sijainnista, sosiaalisesta taustasta ja metafysisestä ulottuvuudesta, jonka kautta yritetään löytää elämälle mielekkyyttä. Kulttuureissa on kuitenkin sekä päällekkäisyyksiä että yhtäläisyyksiä eikä niitä voida tarkoin rajata, vaan ne ovat heterogeenisiä ja tulkinnanvaraisia. (Kulttuurien välinen kasvatus 2000, 30–31; Moninaisuus luovuutemme lähteenä 1998, 16–18, 24–25, 35.)

Kulttuurit voidaan nähdä sosiaalisina representaatioina, ihmisten jaettuina tulkintoina maailmasta. Ne ovat verkkoja, jotka yhdistävät jaetut ideat yhdeksi yksiköksi. Sosiaaliset representaatiot voidaan nähdä sosiaalisina kuvina itsestä ja ne muodostuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ne ovat useimpien saman kulttuurin ihmisten jakamia ja tradition perustelemia. Kulttuuriset representaatiot paitsi muokkaavat ajattelua myös vaikuttavat käyttäytymiseen ja antavat syitä käyttäytymiselle. Jokainen kulttuuri sisältää lukuisia sosiaalisia normeja ja koodeja, joiden mukaan sen jäsenten odotetaan toimivan. (Inkala 2002, 52.) Kulttuuriset representaatiot vastaavat omalta osaltaan samoihin kysymyksiin kun henkilökohtainen identiteettimme. Ne kertovat meille keitä ja mitä me olemme sekä mistä me tulemme.

Todellisuus on läpikotaisin *sosiaalisesti konstruoitunut*, eli se on rakentunut merkitystulkinnosta ja tulkintasäännöistä, joiden nojalla ihmiset orientoituvat arkielämässään. Kulttuurijärjestelmän arvot institutionalisoituvat sosiaalisen järjestelmän rakenteiksi, jotka puolestaan sisäistyvät yksilöiden persoonallisuuteen ja säätelevät varsinaista toimintaa. Yhteisön valvomat ja yksilön sisäistämät sosiaaliset normit muokkaavat yksilöiden käyttäytymistä. Yhteiskunnassa yleisesti käytetyt mallit tai jäsenyydet konstituivat – tuottavat ja uusintavat – sosiaalista todellisuutta ja ovat sen osa. (Alasuutari 1993, 42–43, 47–48, 55.)

Ihmisille merkityksellisen maailman muodostaa kokemusperäinen kulttuurinen ja sosiaalinen todellisuus, joka rakentuu ajattelussa, toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Yhteiskuntarakenteet muodostuvat toimijoiden käytännöistä, joita yhteiskunnan tutkiminen opastaa tulkitsemaan. Omaksuttuaan tulkintasäännöt toimija käsittää yhteiskunnallisten tapahtumien merkitykset ja paikantaa itsensä käytännöistä osallisena. Vuorovaikutuksessa toimijat omaksuvat sosiaaliset suhteensa, roolinsa ja rooliasemansa, jotka vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa toimia yhteiskunnassa. Toimijoiden yhteiskunnallista identiteettiä perustelevat kulttuurinen samankaltaisuus ja erilaisuus sekä sosiaalinen tassa- ja eriarvoisuus ja tähän kytkeytyvä valta. Marginaalista tuleville on tärkeää vallata itselleen paikka ja osoittaa oikeutensa siihen. (Ahponen 2001, 9–10, 15).

Sosiaalisen toiminnan säännöt välittyvät toimijoille kulttuuristen koodien symbolisen tulkinnan kautta. Koodeja muokataan, vakiinnutetaan ja uudistetaan toimijoiden tarkoitusten ja toimintatilanteiden mukaisiksi. Yhteiskunta on ymmärrettävä ihmisten toiminnan tuotteena, ja kuitenkin on samalla nähtävä, miten yhteiskunta tuottaa tässä kehikossa toimivat ihmiset. (Ahponen 2001, 40, 52.)

Kulttuurin suhde yhteiskuntaan on siis kompleksinen ja se ilmenee monin erilaisin tavoin: ihmisten luovana itsensä toteuttamisena, elämän merkityksellistäjänä ja elämäntapoina, työn tuotteiden laadullisina arvoina ja yhteiskunnan symbolisena rakenteena. Kulttuuri syntyy ihmisten luovasta yksilönvapaudesta. Kulttuuri säilyy symbolisissa arvoissa, joista muodostuvasta järjestelmästä ihmiset yhteisöissään ovat riippuvaisia. Kulttuuri ilmenee ajassa paikallisena, kansallisena tai muunlaisena jäsenryhmäidentiteettinä. Kulttuuri voidaan nähdä jopa universaalina ja ajattomana symbolisena rakenteena: elämän merkityksellisenä kehikkona, joka humanisuuden nimissä yhdistää ihmi-

siä maailmanlaajuiseen vuorovaikutukseen. Kulttuurin arvot tuotetaan toimimalla. Arvot asettuvat kulttuurin tuotteina kontekstiinsa osaksi symbolista rakennelmaa, joka on rakentunut aktiivisten toimijoiden luovuudesta heidän sosiaalisissa käytännöissään. (Ahponen 2001, 84, 263.)

2.1 Kulttuurin omaksuminen

Kulttuurin omaksuminen on suurelta osin tiedostamaton prosessi. Me kasvamme kohti tiettyä kulttuuria ja sisäistämme sen tavat, säännöt ja normit prosessissa, jota kutsutaan sosialisatioksi. Sosialisatioprosessi alkaa heti syntymästä ja jatkuu läpi elämän. Sosialisatiota voidaan pitää yhtenä lapsuuden merkittävimmistä kehitystehtävistä. Vanhempien toteuttama kasvatustoiminta suuntaa lapsen sosiaalistumista vanhempien toivomaan suuntaan.

Kasvatuksen ja kulttuurin yhteydessä sosialisatiolle voidaan löytää muun muassa seuraavat funktiot. *Individuaatio*, jossa lapsi muodostaa oman identiteettinsä ja kehittyä omaksi persoonakseen. *Sosiaalistumisen prosessi*, jossa lapsi hankkii omassa yhteisössään tarvittavat sosiaaliset tiedot ja taidot, joiden kautta hän saavuttaa kyvyn sosiaaliseen vuorovaikutukseen yhteisön normien ja käytäntöjen omaksumisen muodossa. Erityisesti antropologit haluavat tuoda mukaan myös *enkulturaation* ulottuvuuden ja funktion, joka on tietyn kulttuurin sisäistämisen prosessi. Sosialisatian prosessi, jossa yksilö saavuttaa sosiaalisen ja kulttuurisen toimintakompetenssin, on läheisesti yhteydessä myös kognitiiviseen kehitykseen. (Siekinen 1999, 36–37.)

Pelkistetysti voidaan todeta, että sosialisatio on yleisten sosiaalisten käyttäytymismallien saattamista yksilön toimintaa ohjaaviksi perusasetuksiksi. Sosialisatio on erittäin voimallinen ja tärkeä prosessi. Sosialisatian tehokkuus perustuu erityisesti kahteen tosiasiaan: aikuisten suureen valtaan lapsia kohtaan sekä lasten tietämättömyyteen toisista, vaihtoehtoisista tavoista ja toimintamalleista (Waksler 1991, 13; Berger & Berger 1991, 6). Vasta paljon myöhemmin, sosialisatian jo tapahduttua, lapsen on mahdollista saada tietoa ja tutustua muihin näkemyksiin, tapoihin ja tottumuksiin, jotka ovat erilai-

sia ja jopa vastakkaisia suhteessa hänen omalle maailmalleen. Tällöin, jos koskaan, yksilö huomaa oman sosiaalisen maailmansa rajojen ja tapojen suhteellisuuden. (Berger & Berger 1991, 5–6.)

Se, missä kulttuurissa on kasvanut, vaikuttaa olennaisesti tapaan hahmottaa asioita ja elämään yleensä; ajatus- ja arvomaailma syntyy aina vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa. Uudet kokemukset toisista kulttuureista suodattuvat oman maailmankatsomuksen ja arvojärjestyksen pohjalta. Näitä perittyjä kulttuuritekijöitä kannetaan aina mukana. Monet perityt tavat, merkit ja merkitykset ohjaavat tiedostamatta sosiaalista kanssakäymistä ja auttavat orientoitumaan jokapäiväiseen elämään. Niiden kadottaminen muutettaessa toiseen kulttuuriin on kulttuurishokki – omat ajattelu- ja käyttäytymismallit eivät yhtäkkiä toimikaan, joten niitä täytyy muokata uudelleen. (Oksi-Walter 2004, 23.)

Sosialisaatiossa aikaisempien sukupolvien tiedot, taidot ja kulttuuriperintö välittyvät uudelle sukupolvelle. Sosialisaatioon kuuluvat yhteisön näkökulmasta tärkeät sosiaalista kiinteyttä tuottavat prosessit, jotka samalla takaavat historiallisen jatkuvuuden. Sosialisaatioprosessin tehokkuutta ilmentävät vallitsevat arvot, arvostukset, asenteet, tavat, normit, uskomukset ja perinteet. Ne muuttuvat säilyen. Sosialisaation tehtävä on kaksijakoinen. Sen tehtävänä on sekä kulttuurin ja kulttuuriperinteen siirtäminen että uusintaminen. Kasvatus voidaan nähdä tietoisena yrityksenä vaikuttaa sosialisaatioprosessiin ja suunnata sitä haluttua päämäärää kohti. (Salonen 1997, 166–169.)

2.2 Kulttuurin välittäminen

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että perhe on keskeisin pienten lasten sosiaalistaja, joka myös suodattaa ja valikoi muun ympäristön sosiaalistamisen ärsykeitä. Koska vanhemmat ovat lastensa ensisijaisia kasvattajia, he tekevät valintoja lastensa oppimista ja kokemuksia koskien. Perhe on pääasiallinen sosialisaatioympäristö alle 5-vuotiailla lapsilla, ja myös se agentti, jonka vaikutukset ovat kaikkein pitkäikäisimpiä lapsen elämässä. (Siekkinen 1999, 51.) Sosialisaatio on jatkuva koko yhteiskuntaa ja jokaista yh-

teisön sosiaalista instituutiota heijasteleva prosessi, jossa yhteisö muovaa lasta niin, että hänestä tulee tunnistettava ja osallistuva yhteisön jäsen. (Berger & Berger 1991, 7; Siekkinen 1999, 38.)

Vanhempien uskomukset lapsen kehityksestä ja socialisaatiosta vaikuttavat suoraan siihen, miten lapsia kasvatetaan ja mitä lapsilta odotetaan. Usein vanhempien lastenkasvatuseriaatteiden taustalla on tietoinen tai tiedostamaton ajatus ohjata lapsia siten, että he kehittyisivät sellaiseen suuntaan, että he mahdollisimman hyvin sopeutuisivat tulevaisuuden yhteiskuntaoloihin ja ammattivaatimukseen. Eri vanhemmilla on tälle tulevaisuuden ennakkoinnille kuitenkin hyvin erilaiset lähtökohdat muun muassa koulutuksen, sosiaaliluokan ja kulttuurin mukaan. (Alitolppa-Niitamo 1994, 88.)

Etnisen kulttuurin välittyminen alkaa perhepiirissä. Jo varhaisessa iässä lapsi oppii noudattamaan ja odottamaan myös muilta tietynlaisia käyttäytymistapoja sen mukaan, millaisia perheensä ja yhteiskuntansa sääntöjä ja normeja hän on sisäistänyt. Lapsi oppii myös sosiaalisen kanssakäymisen vivahteita, jotka ovat tyypillisiä juuri hänen sisäistämälleen kulttuurille tai etniselle ryhmälle. Elekieli, puheen nopeus ja rytmi sekä erilaiset tervehtimistavat ovat esimerkkejä tavoista, joissa esiintyy monenlaisia vivahteita eri etnisten ryhmien ja usein myös eri sosiaaliluokkien välillä. (Alitolppa-Niitamo 1994, 21–22.)

Lapset oppivat käyttäytymään mallien perusteella. Vanhemmat ovat lapselle mallina omalla käyttäytymisellään ja kasvattavat häntä noudattamaan oman yhteisönsä sääntöjä ja normeja. Myöhemmin koulussa hänelle opetetaan yhteiskunnassa tärkeäksi koettuja tietoja ja taitoja. Etnisessä vähemmistökulttuurissa kasvava lapsi oppii, että jotkin hänen käyttäytymismalleistaan ovat erilaisia tai poikkeavia kuin valtaväestön, vaikka ne ovat olleet hänelle siihen asti ainoa tapa käyttäytyä. Tällainen oppiminen voi tapahtua television tai välittömien kontaktien avulla, esimerkiksi koulussa enemmistökulttuuria edustavien opettajien ja muiden oppilaiden kautta. (Alitolppa-Niitamo 1994, 21–23.)

3 ERILAISET KULTTUURIT YHTEISKUNNAN OSINA

Mikään yhteiskunta ei koostu pelkästään yhdestä kulttuurista, vaan jokaisen yhteiskunnan sisältä löytyy varsin runsaasti kulttuurista moninaisuutta, jos asiaa aletaan tietoisesti tarkastella. Sitä kulttuuria, johon enemmistö yhteiskunnan jäsenistä kuuluu, kutsutaan *valtakulttuuriksi*. Valtakulttuurin lisäksi yhteiskunnan sisältä voidaan erotella muun muassa *ala-* ja *vähemmistökulttuureita*. Lisäksi jokaisella perheellä on perheen oma toimintakulttuuri, *perhekulttuuri*.

Valtakulttuurin sisällä on henkilöitä, jotka eivät noudata kaikkia yhteiskunnan normeja, ja heidän muodostamiaan ryhmiä voidaan kutsua alakulttuureiksi. Esimerkkejä tällaisista ryhmistä ovat muun muassa vammaiset, jotkut uskonnolliset yhteisöt sekä kirjava joukko nuorison alakulttuureja. (Kulttuurien välinen kasvatus 2000, 31.) Rajat kulttuurien välillä eivät ole jyrkkiä, vaan ihmiset elävät monien eri kulttuurien vaikutuspiirissä, minkä vuoksi heillä saattaa olla monen eri kulttuurin tuntemusta. He ovat saattaneet sisäistää arvoja ja tapoja eri kulttuureista ja kyetä sen vuoksi toimimaan luontevasti useissa kulttuurisissa konteksteissa. (Räsänen 2002, 98.) Ihmisillä on luontainen taipumus järjestäytyä jatkuvasti erilaisiksi ryhmiksi ja yhteisöiksi, minkä vuoksi meillä on tapana hahmottaa sekä itsemme että toiset ihmiset erilaisten ryhmien edustajina. Jokainen yksilö kuuluu hyvin moniin ryhmiin, omasta halustaan tai voimatta itse vaikuttaa asiaan. (Bar-Tal 1997, 492)

Vähemmistön määritelmään kuuluu, että ryhmä eroaa enemmistöstä ja heillä pitää olla jokin tai joitakin yhteisiä piirteitä, tapoja, käytäntöjä ja elämäntapoja, jotka heidän tulee haluta säilyttää. Yleisimpiä vähemmistöryhmiä ovat etniset, rodulliset, kielelliset tai uskonnolliset vähemmistöt, mutta voidaan puhua myös kansallisista vähemmistöistä. (Kulttuurien välinen kasvatus 2000, 20; Miettinen 1997, 4.) Säilyttääkseen oman kulttuurinsa ja identiteettinsä on vähemmistöryhmien usein ollut piilouduttava valtaväestön katseiden ulottumattomiin (Miettinen 1997, 4). Jos vähemmistöt eivät aktiivisesti vastusta jatkuvaa painostusta sosiaalista osaksi valtakulttuuria, he ovat vaarassa menettää tärkeitä ja merkityksellisiä kulttuurisia normejaan (Fox 1997, 86). Kulttuurien kohdalla ja varsinkin niiden eläessä rinnakkain pidemmän aikaa tapahtuu akkulturaatiota, jossa yksi sosiaalinen järjestelmä omaksuu toiselta sen kulttuurisia ominaisuuksia. Useimmin akkulturaatio toteutuu nimenomaan siihen suuntaan, että vähemmistö taipuu pikkuhiljaa noudattamaan enenevässä määrin valtakulttuurille ominaisia malleja. (Miettinen 1997, 16–17.)

3.1 Tämän päivän monikulttuurinen Suomi

Suomalaisten vieroksuviin asenteisiin ulkomaalaisia kohtaan väitetään vaikuttavan sen, ettemme ole joutuneet tutustumaan muiden kulttuurien edustajiin. Kuitenkin meillä on vuosisatoja asunut ja elänyt useita etnisiä ja kielellisiä vähemmistöryhmiä. Näitä historiallisia vähemmistöryhmiä nimitetään *perinteisiksi vähemmistöryhmiksi*, joihin Suomessa luetaan muun muassa saamelaiset, suomenruotsalaiset ja romanit. 1970-luvulta lähtien Suomen virallisen maahanmuuttopolitiikan seurauksena ovat muodostuneet *uudet etniset vähemmistöryhmät*, joiden edustajia kutsutaan yleisesti maahanmuuttajiksi. (Miettinen 1997, 4.) Maahanmuuttajat voidaan vielä jakaa pienempiin osaryhmiin: vapaaehtoisesti asuinmaastaan lähteneisiin siirtolaisiin ja paluumuuttajiin sekä pakotettuna kotimaastaan lähteneisiin pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin (Isosaari & Vaajoensuu 2002, 164).

Yhteiskunnan etnistä enemmistöä edustavat ryhmän jäsenet eivät aina edes tiedä tai ajattele edustavansa jotain etnistä kulttuuria. Usein he pitävät omaa kulttuuriaan jonkin-

laisena normina ja normaalin ilmentymänä ja kaikkia vähemmistökulttuureja poikkeamina tästä enemmistökulttuurin normista. Me suomalaiset ajattelemme helposti juuri näin etnosentrisesti sen takia, että maamme on vahvasti yksikulttuurinen. Maamme kansalliset vähemmistöt ja ulkomailta maahanmuuttaneet, saavat ehkä joskus kipeästikin kokea olevansa erilaisia ja poikkeavia. Kuitenkin yleismaailmallisesti ajatellen suomalainen kulttuurimme on vähemmistönä verrattuna useisiin muihin kulttuureihin, joiden edustajat Suomessa kuuluvat vähemmistöihin. (Alitolppa-Niitamo 1994, 21.)

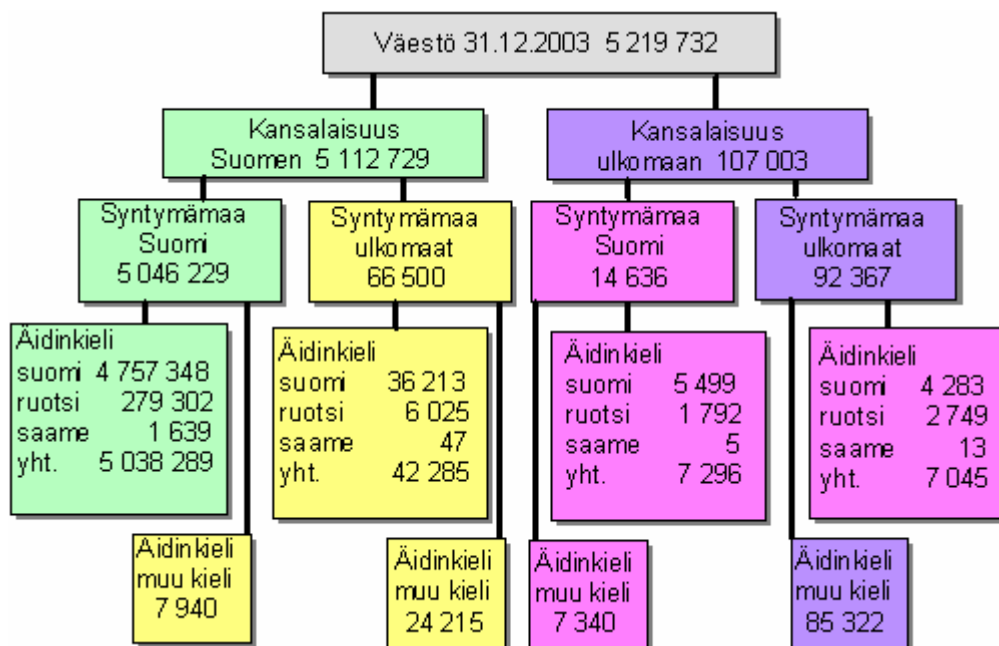
Suomi on siirtymässä monokulttuurisuudesta monikulttuurisuuteen. Tämä on jatkuva prosessi, joka tuskin koskaan tulee täysin valmiiksi. Suomessa on viime aikoina pyritty parantamaan vähemmistöjen oikeudellista asemaa, mutta siitä huolimatta emme voi taata ihmisten tasavertaista suhtautumista eri vähemmistöryhmien edustajiin. (Miettinen 1997, 16–17.)

3.2 Suomen monikulttuurisuus tilastoina

Kuten edellä totesin, Suomi on edelleen hyvin homogeeninen ja monokulttuurinen maa. Huomattava enemmistö väestöstä on suomalaisia, suomea äidinkielenään puhuvia ja vielä luterilaiseen kirkkoon kuuluvia. Vuoden 2003 lopussa ulkomaalaisia väestöstämme oli koko maan laajuisesti vain 2,05 %. Suurissa kaupungeissa prosentti on hiukan korkeampi kuin pienissä kaupungeissa ja maaseudulla. Tässä joukkoa johtaa Helsinki, jossa peräti 5,30 % asukkaista on ulkomaalaisia (29634 henkilöä). Seuraavina tulevat Turku, Espoo, Vantaa ja Vaasa (taulukko 1). Koska tutkimus on toteutettu Jyväskylän seudulla, minua kiinnostivat myös paikalliset ulkomaalaistilastot. Jyväskylässä asuu 2048 ulkomaalaista, mikä on 2,49 % asukkaista. Jyväskylän maalaiskunnassa vastaavat luvut ovat vain 305 ja 0,90 %. (Väestörekisterikeskus 2004.)

Taulukko 1 Suomen 15 suurinta kaupunkia ja niiden ulkomaalaisväestön määrä vuodenvaihteessa 2003–2004. (Taskutieto 2004, 8–9.)

Kaupunki	Asukkaita yhteensä	Ulkomaalaisten lukumäärä	Ulkomaalaisten osuus asukkaista prosentteina
Helsinki	559 330	29 634	5,30
Espoo	224 231	9 275	4,14
Tampere	200 966	5 455	2,71
Vantaa	184 039	7 633	4,15
Turku	175 059	7 815	4,46
Oulu	125 928	1 989	1,48
Lahti	98 253	2 672	2,72
Kuopio	88 250	1 218	1,38
Jyväskylä	82 409	2 048	2,49
Pori	76 189	843	1,11
Lappeenranta	58 897	1 620	2,75
Vaasa	56 953	1 757	3,08
Kotka	54 618	1 028	1,88
Joensuu	52 659	1 068	2,03
Hämeenlinna	46 909	749	1,60

Kuvio 1 Suomen väestörakenne 31.12.2003. (Tilastokeskus 2004.)

Suomessa syntyneitä Suomen kansalaisista on 98,70 % ja koko väestöstäkin 97,00 %. Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista 13,68 % on syntynyt Suomessa. Lisäksi ulkomaan kansalaisista 9,14 % puhuu äidinkielenään suomea. Koko Suomen väestöstä

suomea puhuu äidinkielenään 92,02 %, ruotsinkielisiä on 5,55 %, saamenkielisiä 0,03 % ja vieraskielisiä väestöstä on 2,40 % (kuvio 1 ja taulukko 2).

Suurimmat ulkomaalaisryhmät koko maassa ovat venäläiset (24305), virolaiset (12938), ruotsalaiset (8150), somalialaiset (4633) sekä jugoslaviaiset (entinen Jugoslavia ja Jugoslavian liittotasavalta, 4514) (taulukko 3.) Viisi suurinta ulkomaalaisryhmää muodostaa jo puolet kaikista Suomessa vakituisesti asuvista ulkomaalaisista. EU-maiden kansalaisten osuus Suomessa vakituisesti asuvista ulkomaalaisista oli 31.12.2003, (ennen uusien maiden liittymistä Euroopan Unioniin toukokuussa 2004), 17,42 % ja heidän lukumääränsä 18 670. Erityisesti Viron EU-jäsenyys muuttaa prosenttiosuuksia virolaisten ollessa toiseksi suurin ulkomaalaisten ryhmä heti venäläisten jälkeen. (Taskutieto 2004, 13.) Yleisimmät vieraat kielet äidinkielenä vuodenvaihteessa 2003–2004 olivat venäjä, 35 222 puhujaa; viro, 12 748 puhujaa; englanti, 8186 puhujaa; somali, 7777 puhujaa; sekä arabia, 6040 puhujaa (taulukko 2).

Taulukko 2 Suomen väestö äidinkielen mukaan vuodenvaihteessa 2003–2004. (Taskutieto 2004, 10.)

Väestö äidinkielen mukaan	
Äidinkieli	Puhujien lukumäärä
Suomi	4 803 343
Ruotsi	289 868
Venäjä	35 222
Viro	12 748
Englanti	8 186
Somali	7 777
Arabia	6 040
Albania	4 508
Kurdi	4 340
Vietnam	3 927
Kiina	3 812
Saksa	3 762
Turkki	3 072
Espanja	2 550
Thai	2 299
Ranska	1 863
Saame	1 704
Persia	1 635
Puola	1 635
Serbokroatia	1 354
Muu kieli tai tuntematon	20 187

Taulukko 3 Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2003. (Taskutieto 2004, 13.)

Suurimmat ulkomaalaisryhmät maittain	
Venäjä	24 305
Viro	12 938
Ruotsi	8 150
Somalia	4 633
Jugoslavia (ja ent. Jugoslavia)	4 514
Irak	3 474
Iso-Britannia	2 643
Saksa	2 543
Iran	2 529
Yhdysvallat	2 372
Turkki	2 277
Kiina	2 059
Ent. Neuvostoliitto	1 887
Thaimaa	1 803
Vietnam	1 675
Bosnia-Hertsegovina	1 658
Ukraina	1 305
Afganistan	1 302
Intia	1 168
Muut	23 914
yhteensä	107 149

Uskonnoltaan luterilaisia on 84,20 % väestöstä. Seuraavaksi yleisintä on uskontokuntiin kuulumattomuus; 13,60 % väestöstä. Ortodokseja väestöstämme on vain 1,10 %, saman verran kuin muihin uskontoihin kuuluvia yhteensä. (Taskutieto 2004, 15.) Maahanmuuttajista useimmat edustavat muita kuin luterilaista uskontoa, mutta ulkomaalaisten pienen lukumäärän vuoksi muut uskonnot eivät tilastoissa juuri näy.

Vuonna 2002 kaikista solmituista seka-avioliitoista suomalaisen naisen ja ulkomaalaisen miehen välisiä oli 47,80 % ja vastaavasti suomalaisen miehen ja ulkomaalaisen naisen välisiä 52,20 %. Vuoteen 1999 asti tilanne oli päinvastainen, suomalaisten naisten ja ulkomaalaisten miesten välisiä avioliittoja oli enemmän kuin suomalaisten miesten ja ulkomaalaisten naisten välisiä liittoja. (Taulukko 4.) Suomalainen mies on solminut monikulttuurisen avioliiton yleisimmin venäläisen tai virolaisen naisen kanssa, seuraavaksi yleisimpiä ovat olleet thaimaalaiset ja entisen neuvostoliiton alueelta tulleet vaimot. Suomalaiset naiset puolestaan ovat avioituneet eniten yhdysvaltalaisien, turkkilaisien ja brittiläisten miesten kanssa. (Heikkilä 2004, 4.)

Vuosien 1991–2000 välisenä aikana suomalaisten naisten ja heidän ulkomaalaisten miestensä välillä on avioeroja ollut 4579 kappaletta, suomalaiset miehet ovat eronneet ulkomaalaisesta vaimostaan 3596 kertaa. Prosenttiosuuksina suomalaiset naiset erosivat 56,01 %:ssa ja suomalaiset miehet vastaavasti 43,99 %:ssa kirjatuista avioeroista. (Taulukko 4.) Suomalaiset miehet ovat eronneet yleisimmin entisen Neuvostoliiton alueella syntyneistä naisista, seuraavaksi yleisimpiä ovat olleet erot virolaisista ja ruotsalaisista naisista. Suomalaisten naisten avioeroista yleisimpiä ovat olleet erot turkkilaisista miehistä, lähes samoihin lukumääriin ovat yltäneet erot ruotsalaisista ja marokkolaisista miehistä. (Heikkilä 2004, 4.)

Kiinnostavaa olisi mielestäni tarkastella avioliittojen ja avoliittojen lukumääriä suhteessa toisiinsa, mutta pelkästään tämän taulukon tiedoilla tällaisesta laskelmasta ei tulisi aivan luotettavaa. Valitettavaa on, että taulukkoon on tilastoitu vain vuosittain solmitut avioliitot ajalta 1991–2002, eikä lainkaan niiden kokonaismäärää tai määrää ennen vuotta 1991.

Taulukko 4 Suomen kansalaisten ulkomaalaisten kanssa solmimat avio- ja avoliitot sekä avioerot. (Siirtolaisuusinstituutti 2004; Heikkilä 2004, 3–4.)

Avioliiton ulkomaalaisen kanssa solmineet Suomen kansalaiset vuosina 1991–2002			
Vuosi	Nainen suomalainen, mies ulkomaalainen	Mies suomalainen, nainen ulkomaalainen	Yhteensä
1991	1 516	1 018	2 534
1992	944	1 083	2 027
1993	1 309	991	2 300
1994	1 199	986	2 185
1995	1 036	1 041	2 077
1996	1 139	1 194	2 333
1997	1 140	1 304	2 444
1998	1 166	1 436	2 602
1999	1 216	1 635	2 851
2000	1 187	1 576	2 763
2001*	1 160	1 590	2 750
2002**	1 131	1 593	2 724
Yhteensä	14 143	15 447	29 590
* Arvio Kuvan 1. Käyrästä (Heikkilä 2004, 4.) ** (Heikkilä 2004, 3.)			
Seka-avioliittojen avioerot vuosina 1991–2000			
Vuosi	Nainen suomalainen, mies ulkomaalainen	Mies suomalainen, nainen ulkomaalainen	Yhteensä
1991	194	123	317
1992	382	222	604
1993	374	289	663
1994	486	322	808
1995	536	333	869
1996	525	399	924
1997	501	465	966
1998	525	469	994
1999	510	510	1 020
2000	546	464	1 010
Yhteensä	4 579	3 596	8 175
Suomessa syntyneiden miesten ja naisten ulkomailla syntyneet avio- ja avopuolisot vuosina 1994–2000 (puolisoiden määrä)			
Vuosi	Nainen suomalainen, mies ulkomaalainen	Mies suomalainen, nainen ulkomaalainen	Yhteensä
1994	13 239	12 373	25 612
1995	14 754	14 364	29 118
1996	15 260	15 218	30 478
1997	15 922	16 255	32 177
1998	16 649	17 253	33 902
1999	17 242	18 090	35 332
2000	17 871	19 429	37 300

4 MONIKULTTUURISET PERHEET

4.1 Monikulttuurinen avioliitto

Monikulttuurisia avioliittoja kutsutaan myös seka-avioliitoiksi ja molempia nimikkeitä voidaan käyttää synonyymisina. Eri ihmisille eri nimikkeet tuovat mieleen erilaisia painotuksia ja mielleyhtymiä, mikä saa toiset suosimaan toista ja toiset toista. Itse käytän pääasiassa käsitettä monikulttuurinen avioliitto, mutta jos lähde on valinnut termin seka-avioliitto, käytän sitä lähdeä kunnioittaen.

Monikulttuurisen avioliiton määritelmä on monitasoinen ja monimerkityksellinen. Tavallisimmin monikulttuurinen avioliitto tarkoittaa sellaista avioliittoa, joka on solmittu kahden eri kulttuurista tulevan ihmisen välillä, jolloin kysymys saattaa olla myös keskenään eri maista, uskonnoista ja roduista tulevista puolisoista. Käsitteellä voidaan kuitenkin viitata myös esimerkiksi eri yhteiskunta- tai ikäluokista tai eri kieliryhmistä tulevien ihmisten väliseen avioliittoon (Järvinen-Tassopoulos 2004, 28). Tänä päivänä kasvava määrä nuoria ihmisiä etsii elämänkumppaninsa oman kulttuurinsa ulkopuolelta. Tähän kehitykseen johtaneita syitä ovat muun muassa lisääntynyt matkustaminen, opiskelu ja työskentely ulkomailla (Romano 1997, xvi; Heikkilä 2004, 4). Samanlainen vaikutus on ollut myös etäisyyksien lyhenemisellä kehittyneiden tiedonsiirtomenetelmien, kuten satelliittitelevisioiden, tietoverkkojen ja sähköpostin, ansiosta. Vaikka monikulttuuriset avio-

liitot ja perheet ovat aikaisemmin olleet harvinaisempia kuin tänään, on niitä kuitenkin aina ollut olemassa muodossa tai toisessa. (Romano 1997, xvi.)

Seka-avioliittojen yleistyessä voidaan niiden olettaa toimivan yhteiskunnan monimuotoistumisen tukijana vieden yhteiskuntaa avoimempaan ja erilaisuutta suvaitsevampaan suuntaan. Jo yksi avioliitto vaikuttaa suoraan tai välillisesti suureen joukkoon ihmisiä ja antaa heille kokemuksia monikulttuurisuudesta. Mitä enemmän johonkin maahan muuttaa ulkomaalaisia miniöitä tai vävyjä, sitä avoimemmaksi, monikulttuurisemmaksi ja suvaitsevaisemmaksi erilaisuutta kohtaan perheet ja sitä kautta suvut, ystävät, tuttavat ja vähitellen koko yhteiskunta pikkuhiljaa kehittyy. (Viertola-Cavallari 2004, 8–9.)

Sille, miksi jotkut ihmiset hakeutuvat monikulttuurisiin avioliittoihin, ei ole yksiselitteistä vastausta. Taustalta löytyy usein tiedostamattomia motiiveja, jotka liittyvät omaan kehityshistoriaan. Mitä avoimemmin nämä motiivit kohtaa ja mitä rehellisemmin syitä kykenee erittelemään, sitä helpompaa on suhtautua uusiin tilanteisiin ja vastaan tuleviin haasteisiin. (Oksi-Walter 2004, 22.) Romano (1997) on kuitenkin kerännyt ja luokitellut tiettyjä ihmistyyppisiä, jotka avioituvat kulttuurien välisestä herkemmin kuin toiset. Harvat ihmiset kuitenkaan sopivat tarkalleen vain yhteen luokkaan, vaan useimmat löytävät piirteitä itsestään useammasta luokasta. Samoin luokkien voi nähdä löytyvän myös monokulttuurisista avioliitoista ja niiden motiiveista tai perusteista.

Traditionaalittomat (nontraditionals) eivät pidä oman kulttuurinsa sisäpiiriin kuulumista tärkeänä. He tuntevat itsensä erillisiksi omasta kulttuuristaan ja vertaisryhmästään ja kulkevat mieluummin omia teitään. Jotkut heistä eivät koskaan ole jakaneet valtakulttuurin arvoja ja toiset ovat kasvaneet ulos niistä. Traditionaalittomat saattavat olla elämänsä tyytyväisempiä oman yhteisönsä ulkopuolella, jolloin heidän ei tarvitse kokea paineita noudattaa arvoja, joita he eivät koe omikseen. (Romano 1997, 7.)

Romantikot uskovat onnensa löytyvän oman maansa rajojen ulkopuolelta. Täsmällistä selitystä siihen, miksi ulkomaalainen puoliso on parempi kuin omanmaalainen, he eivät kuitenkaan osaa määritellä. Uusi ja erilainen viehättävät ja kiinnostavat, kun taas tuttu ja turvallinen koetaan pitkästyttäväksi ja yllätyksettömäksi. Jotkut romantikot ylittävät kaikki rajat – kulttuurin, uskonnon, rodun, iän ja sosiaaliluokan – kun he valitsevat kansainvälisen avioliiton, koska jokainen lisäero tekee haasteesta ja seikkailusta aina vaan

jännittävämmän. Jotkut saavat kuitenkin huomata menneensä naimisiin illuusion ja haavekuvan kanssa. (Romano 1997, 8–9.)

Kompensoijat (compensators) etsivät parempaa puoliskoaan tasapainottamaan oman itsensä ja persoonansa puutteellisuuksia. He valitsevat kumppanin, jonka kokevat täydentävän itseään. Tämä on tavallista myös kulttuurien sisällä, mutta kulttuurien välisenä siinä etsitään täydentäviä piirteitä toisen kulttuurin ominaisuuksista ja sisällöistä. (Romano 1997, 9.)

Vapaamieliset *kapinalliset* valitsevat tietoisesti tai tiedostamattaan puolisonsa toisesta kulttuurista protestoidakseen oman kulttuurinsa piirteitä, joita he eivät hyväksy tai joista he haluavat päästä irti. Joskus kysymys on arvoista tai uskomuksista, joskus pienemmistä epäkohdista. Kapinointi on tavallista lähes kaikille ihmisille nuoruudessa, mutta aviolliset kapinoitsijat ovat tehneet koko elämänsä mittaisen valinnan. (Romano 1997, 12–13.)

Kansainväliset on tyyppi, johon kuuluvien kasvuympäristö on koko lapsuuden ja nuoruuden ollut kansainvälinen. Heidän vanhempansa ovat työskennelleet useissa maissa ja lapset ovat kasvaneet ja käyneet koulunsa varsinaisen kotimaansa ulkopuolella. Näitä nuoria kutsutaan toisinaan kolmannen kulttuurin lapsiksi tai maailman paimentolaisiksi (global nomad), eivätkä he koe kuuluvansa kokonaan mihinkään tiettyyn kulttuuriin vaan kokevat kulttuurisen moninaisuuden kirjon omimmaksi. Kun kaksi kansainvälistä nuorta menee keskenään naimisiin, he voivat ymmärtää toistensa taustan ja valita kumppanin tuntemista kulttuureista, tavoista ja käytännöistä parhaat palat omaksi uniikiksi elämäntavakseen. He ovat maailmankansalaisia, joiden on hyvin vaikeaa, jollei jopa mahdotonta, palata takaisin niin sanottuun kotimaahansa ja sopeutua monokulttuuriseen ympäristöön ja maailmankatsomukseen. (Romano 1997, 13–14.)

Muut luokkaan Romano on määritellyt kuuluviksi sellaiset ihmiset, jotka käyttävät kansainvälistä avioliittoaan omaksi hyödykseen tavalla tai toisella. Jotkut heistä näkevät sen mahdollisuutena päästä pois omasta maastaan ja kulttuuristaan, johon eivät tunne kuuluvansa. Toiset tavoittelevat taloudellisen tilanteen paranemista ja jotkut puolestaan tietyn maan kansalaisuutta. Osa näistä avioliitoista on verrattavissa liiketoimiin, jotka kes-

tävät juuri niin kauan, kunnes kummankin osapuolen tavoitteet on saavutettu. (Romano 1997, 15.)

Monikulttuurinen avioliitto on elämänpitäinen prosessi. Siitä voi muodostua löytöretki omaan kehityshistoriaan: omaan minään, lapsuuden perheeseen ja sukuun; oman kotimaan ajatus- ja arvomaailmaan, kulttuuriin ja sen elämänrytmiin; mahdollisuus tavallista rikkaampaan parisuhteeseen. Se on elämisen rikkautta, jota harva monikulttuurisessa avioliitossa elävä haluaisi jättää kokematta, vaikeuksistaan huolimatta.. (Oksi-Walter 2004, 23.)

4.2 Monikulttuurisen avioliiton kehitysvaiheet

Yksikään pariskunta tai perhe ei elä tyhjiössä, vaan kaikkien elämään vaikuttavat myös lukuisat seikat ympäröivässä maailmassa. Ylä- ja alamäet sekä sopeutumisprosessi ovat sekä perheen sisäiseen tilanteeseen että sen ympäristöön liittyviä. Varsinkin avioliiton alkuvaiheessa ympäristön suunnalta tuleva paine saattaa aiheuttaa lisähankaluuksia, sillä vaikka rakkaus on värisokea, ympäristö ei useinkaan sitä ole (Viertola-Cavallari 2004, 8). Elämänkulussa näkyvät ja vaikuttavat eri elämäntilanteet ja -vaiheet: vastanaineet, nuoret vanhemmat, keski-ikäiset vanhemmat nuorten lasten tai tyhjän pesän kanssa, eläkeläiset tai eläkkeelle pääsyä odottavat. Jokaisen pariskunnan kohdalla sopeutumisvaiheen yksityiskohdat ja ajoittumiset vaihtelevat yksilöllisesti, mutta Romanon mukaan suurin osa käy läpi seuraavat kolme vaihetta: *kuherruskuukausi*, jolloin kaikki uusi ja erilainen on ihastuttavaa ja rikastuttavaa; *ratkaisuvaihe* (settling-in), jolloin eroavaisuudet tulevat esiin ja aiheuttavat suuria erimielisyyksiä; ja *elämätapavaihe*, jolloin erot on joko selvitetty tai hyväksytty. (Romano 1997, 19–20.) Oksi-Walter puolestaan näkee monikulttuurisessa avioliitossa neljä eri vaihetta: *ihastelun kausi*, *aktiivisen sopeutumisen vaihe*, *kriisivaihe* sekä *objektiivisen sopeutumisen vaihe*. Hänen mukaansa monikulttuurisissa avioliitoissa ratkaisut tehdään tavallista avioliittoa tietoisemmin, koska rutiinivastauksia ei ole tarjolla, eikä päätöksiä tehdä niin helposti pelkkien olettamusten varassa. Vielä vuosien jälkeen puolisoista ja hänen kulttuuristaan löytyy uutta. Samalla etäisyys omista perityistä käyttäytymismalleista mahdollistaa uusien toimintatapojen

omaksumista, jolloin myös arkielämään rakentuu vaihtoehtoisia toimintamalleja. (Oksi-Walter 2004, 24.) Seuraavassa olen pyrkinyt yhdistämään nämä molemmat mallit, jolloin Oksi-Walterin toinen ja kolmas vaihe sisältyvät Romanon toiseen vaiheeseen.

Kuherruskuukausi ja ihastelun kausi: Jotkut parit tuntevat toisensa hyvin ennen naimisiinmenoa ja tietävät jo paljon toistensa kulttuureista. Tämän vuoksi he ovat paremmin valmistautuneita tulevaan kuin impulsiivisemmin avioituneet. Alussa yhteiselämälle on kuitenkin ominaista kulttuurierojen ja muiden eroavaisuuksien näkeminen romanttisina, uusina ja jännittävinä tekijöinä. Tyypillistä on täydellinen, kokonaisvaltainen ihastuminen toiseen ja kaikki koetaan pelkästään positiivisena (Oksi-Walter 2004, 25). Pariskunta on optimistinen ja luottavainen tulevaisuuden suhteen. He uskovat luovansa ihastuttavan ja eksoottisen sekoituksen käyttäen hyväkseen parhaita aineksia kummankin omasta kulttuurista. Usein pari ei halua puhkaista kuplaa kiinnittämällä liiaksi huomiota mahdollisiin ongelmiin, joita kulttuurierot saattavat tuoda mukanaan. (Romano 1997, 20–21.) Elämää ja asuinmaata eletään puolison kautta, ja koska puolison sekä ympäristön käyttäytymismallit ovat selkeästi erilaisia kuin omat, on mielenkiinto puolisoon ja ympäristöön suuri. Tällainen ihastumisen ja yhteensulautumisen kausi saattaa monikulttuurisessa parisuhteessa kestää tavallista pidempään, sillä erilaisten tunteiden ja uusien käyttäytymismallien eriyttäminen ja niihin tutustuminen vie aikaa. (Oksi-Walter 2004, 25.)

Ratkaisuvaihe sekä aktiivisen sopeutumisen vaihe ja kriisivaihe: Kun uutuudenviehätys karisee ja osa parin välisestä kohteliaisuudesta ja varovaisuudesta häviää, alkavat avioliiton osapuolet valua takaisin vanhoihin tapoihinsa ja paljastaa itsestään puolia, jotka eivät aikaisemmin olleet näkyvissä tai tuntuneet merkittäviltä. Kulttuuriset ja henkilökohtaiset odotukset ja käsitykset avioelämästä ja puolisoitten rooleista tulevat esiin ja saattavat aiheuttaa konflikteja. Omasta kotimaastaan pois muuttanut puoliso saattaa huomata, ettei löydä uudesta asuinmaasta todellista ystävää, jonka kanssa voisi jakaa huolensa, tai etteivät uudet sukulaiset ymmärrä hänen lähtökohtiaan. (Romano 1997, 22–23.) Tietyt asiat, tilanteet ja ominaisuudet arkielämässä, ja erityisesti puolisoissa, alkavat ärsyttää. Niihin petytään ja turhaudutaan. Ympäröivän kulttuurin ulkoisia piirteitä kritisoidaan ja vertaillaan. On vaikea erottaa puolison ja vallitsevan kulttuurin määrittämiä odotuksia toisistaan ja puolisoa kritisoidaan asioista, jotka sinänsä ovat kulttuurisidonnaisia. Aktiivisen sopeutumisen vaiheessa halutaan kuitenkin sitoutua niin kielel-

lisesti kuin sosiaalisestikin. (Oksi-Walter 2004, 25.) Tässä vaiheessa pariskunta joutuu tekemään päätöksiä ja ratkaisuja siitä, kenen ja minkä kulttuurin mukaan arkea aletaan todella elää. Mitä tapoja, juhlia ja uskontoa noudatetaan; mihin perinteisiin sitoudutaan ja miten asioista päästään selvyyteen. Osa erimielisyyksistä saadaan selvitettyä, mutta toiset jäävät vielä hautumaan ja odottamaan vuoroaan.

Jokaisessa avioliitossa käydään yleensä läpi kriisivaihe, johon monikulttuurisessa liitos-
sa liittyy identiteettikriisi. Tällöin arvioidaan hyvin tietoisesti omaa elämää, tehtyjä rat-
kaisuja ja tulevia päätöksiä. On uudelleenarvioinnin aika. Tässä vaiheessa tehdyt ratkai-
sut ovat ehdottomia ja kauaskantoisia, sillä ne liittyvät lähes aina päätökseen jatkaako
elämää sen hetkessä asuinmaassa vai muuttaako takaisin kotimaahan. Vasta tässä vai-
heessa kyetään näkemään puoliso tämän omaa kulttuuritaustaa vasten, ja erottamaan
toisistaan persoonalliset ja kulttuurisidonnaiset ominaisuudet. Useimmat avioerot sattuu-
vat toisen tai kolmannen kehitysvaiheen aikana. (Oksi-Walter 2004, 26.)

Elämäntapavaiheessa ja objektiivisen sopeutumisen vaiheessa pariskunta on ratkaissut osan ongelmista, mutta uusia tulee vastaan ja käsiteltäviksi toistuvasti. He joko ratkai-
sevat ne tai jatkavat elämäänsä niistä välittämättä, mutta ovat kuitenkin kehittäneet me-
netelmän kohdata ja käsitellä ongelmia. Neuvottelu ja ongelmanratkaisu ovat jatkuvia
prosesseja, jotka jatkuvat läpi elämän, mutta pariskunnalla on kykyä ja luottamusta jat-
kaa avioliittoaan esteistä huolimatta. Ajan kuluessa keskustelutaito kehittyy ja tieto ja
ymmärrys toisen kulttuurista lisääntyvät, mikä helpottaa asioiden käsittelyä. (Romano
1997, 29–30.) On opittu olemaan yhdessä ja erikseen ja molempien puolisoiden etninen
identiteetti on muodostunut parisuhteen arvokkaaksi tukipylvääksi ja saanut entistä yk-
silöllisempiä ilmenemismuotoja. Omaa alkuperää tai kotimaata ei ole tarvetta korostaa
tai vähätellä, vaan tasapaino on löytynyt. Soveltuvimmista etnisistä ominaisuuksista on
rakennettu toimiva identiteetti ja perheen yhteinen kolmas kulttuuri. (Oksi-Walter 2004,
26.)

Mitä enemmän puolisoilla on yhteistä, sitä helpompaa yhteiselämä on; ja vastaavasti mi-
tä useampia ja suurempia erot ovat, sitä vaikeampaa on saada yhteiselämä toimimaan
sujuvasti. Useimmat monikulttuuriset parit ja perheet näkevät eroavaisuudet kuitenkin
hyvänä ja rikastuttavana seikkana elämässään. Jotkut erot ovat jopa tasapainottavia.
Joskus erot ovat kuitenkin niin suuria ja vakavia, että ne ajavat suhteen kriisiin. Tällöin

kulttuurieroja on helppo syyttää kaikista vaikeuksista. Joskus kysymys on kuitenkin siitä, että ihmiset ovat valinneet itselleen väärän puolison, eivät suinkaan väärää kulttuuria, mutta eivät itse voi myöntää tai ymmärtää että kulttuurieroilla on vain vähän tai ei lainkaan tekemistä heidän todellisten ongelmiansa kanssa. (Romano 1997, 25–27.) Merkitävä seikka on myös se, missä määrin paikallisen kulttuurin edustaja edesauttaa maahan muuttaneen puolisonsa sopeutumista, on kiinnostunut tämän kotimaasta ja haluaa tutustua sen kulttuuriin ja kieleen. Jos tätä kiinnostusta ei löydy, on se varsinainen aikapommi kyseisessä parisuhteessa. (Viertola-Cavallari 2004, 9–10.)

Monikulttuurisissa avioliitoissa puoliset ovat usein itsenäisiä ja riippumattomia. Kun yksilö ei enää ole tiedostamatta sidoksissa omiin perittyihin kulttuuritekijöihin, etäisyys niihin mahdollistaa vaihtoehtoisen tavan toimia. Toisaalta perityt toimintamallit antavat uudessa ympäristössä hyviä mahdollisuuksia toimia toisin kuin asuinympäristö edellyttäisi, mikä tuo joustavuutta arkielämään ja on leimallista perheen toimintakulttuurille. (Oksi-Walter 2004, 27.) Lisäksi on syytä huomata, etteivät kaikki monikulttuurisissa avioliitoissa elävät näe tarvetta määrittellä avioliittoaan erilaiseksi tai eroavuuksia sisältäväksi. Samoin tulee huomata, että ajan myötä erot puolisoitten välillä saattavat vähentyä konkreettisellakin tasolla, esimerkiksi toisen kääntyessä puolison uskontoon tai anossa asuinmaa kansalaisuutta. Kaikissa avioliitoissa kuitenkin tapahtuu tiettyä ympäristöön sopeutumista, joka vähentää eroavaisuuksia jossakin määrin. (Järvinen-Tassopoulos 2004, 29.)

4.3 Monikulttuurisuuden tuomia haasteita perhe-elämälle

Kaikki avioliitot ja perheet kohtaavat vaikeuksia polullaan. Monikulttuurisuus tuo kuitenkin vaikeudet esiin vakavammalla ja haastavammalla tasolla. Erot tulevat helpommin esille ja ovat dramaattisempia ja toisinaan jopa äärimmäisiä käsittäen muun muassa ihmisen kulttuurisen identiteetin. Kulttuuriset mallit ovat ainakin osittain tiedostamattomia, minkä vuoksi niiden aiheuttamia ristiriitatilanteita on vaikea ratkaista. Romano on listannut 19 aihetta, jotka useimmin ovat ongelmakohtia monikulttuurisissa avioliitoissa: 1) arvot, 2) ruoka ja juoma, 3) seksi, 4) miehen ja naisen roolit, 5) aika, 6) asuin-

paikka, 7) politiikka, 8) ystävät, 9) talous ja raha-asiat, 10) sukulaiset, 11) sosiaaliluokka, 12) uskonto, 13) lasten kasvatusta, 14) kieli ja kommunikaatio, 15) stressiin ja konflikteihin liittyvät reaktiot, 16) sairaus ja kärsimys, 17) etnosentrisyys, 18) omasta kotimaastaan poismuuttanut puoliso, sekä 19) kuolemasta tai avioerosta selviytyminen. (Romano 1997, 35–36.) Lähes samat kompastuskivet mainitsee myös Viertola-Cavallari (2004, 11–12): arvot, ruokailu, seksi, sukupuoliroolit, ystävät, sukulaiset, uskonto sekä lasten kasvatusta. Myös Järvinen-Tassopoulos (2004, 29) mainitsee seka-avioliittojen yleisimmiksi tutkimusteemoiksi muun muassa kommunikointikielen, ruokakulttuurin, ruumiiseen liittyvät asenteet, aika- ja rahasuhteen, uskonnon ja kasvatuksen. Olen varannut näistä aiheista muutamia keskeisimpiä tarkemmin käsiteltäviksi ja lastenkasvatukselle olen varannut kokonaan oman alalukunsa.

Arvot ovat elämän keskiössä ja muokkaavat lähes kaikkea toimintaamme. Monikulttuurisissa perheissä vanhempien ollessa vastakkain ovat useimmin vastakkain kaksi erilaista arvojärjestelmää. Pariskunnalla, joka jakaa keskenään samanlaisen arvomaailman, on paremmat mahdollisuudet saavuttaa tasapaino ja toimivuus perhe-elämässä kulttuurieroista huolimatta. Arvot tuovat esille sen, miten kukin kulttuuri määrittelee hyvän ja pahan, oikean ja väärän, tärkeän ja ei-tärkeän. Arvot kertovat paljon siitä, keitä olemme, mihin uskomme ja miten käyttäydymme ja arvioimme käyttäytymistä. Arvot opitaan ja sisäistetään kotona usein tiedostamattomasti ja yhteiskunta vahvistaa niitä, jolloin arvojen voidaan todeta olevan pitkälti kulttuurisidonnaisia. Arvot ovat tulos kaikesta oppimastamme ja sosialisatioprosessissa sisäistämistämme. (Romano 1997, 37–38.)

Lähes kaikissa kulttuureissa *ruoka ja juoma* liittyvät juhliin ja tapahtumiin, kuten syntymään, kuolemaan ja häihin. Uskonnollisten ja kulttuuristen juhlien lisäksi ne ovat merkittävässä osassa myös jokapäiväisessä arkielämässä. Ruokailutottumukset saattavat olla luultua sitkeämpiä ja vaikeasti muutettavia. Lisäksi ruoka heijastaa myös muita kulttuurin piirteitä, kuten miehen ja naisen roolia ja asemaa, perheen ja uskonnon merkitystä sekä ihmisten elämäntapaa ja arvoja. (Romano 1997, 45.)

Asuinpaikka on oleellinen päätös monikulttuurisen perheen elämässä. Missä tahansa perhe päättääkin asua, joku joutuu aina sopeutumaan vallitsevaan kulttuuriin ja sopeutamaan omaa itseään ja elämäntapaansa ympäristöön paremmin vastaavaksi. Jotkut monikulttuuriset parit tapaavat toisen kotimaassa ja jäävät sinne asunmaan, jolloin vieras-

maalaisellakin on jo jonkun verran kokemusta maan tavoista ja kykyä elää maassa. Jotkut parit tapaavat yhden puolison kotimaassa ja muuttavat sitten toisen kotimaahan, jolloin muuttava osapuoli joutuu opettelemaan itselleen täysin vieraita ja uusia toimintamalleja sopeutuakseen ympäristöön ja tullakseen hyväksytyksi uudessa maassa. Kolmas vaihtoehto on, että pari tapaa ja jää asumaan, tai muuttaa, kolmanteen maahan, jossa molemmat ovat keskenään tasa-arvoisessa asemassa ja joutuen sopeutumaan yhtä lailla. Useat monikulttuuriset perheet pitävät tätä parhaana ratkaisuna. (Romano 1997, 71.)

Usein saattaa olla vaikeaa määritellä missä *uskonto* loppuu ja kulttuuri arvoineen alkaa. Ongelmia syntyy, kun parin uskonnot eroavat tai toisen käyttäytyminen on ristiriidassa toisen uskonnon kanssa. Lisäksi useimpien uskontojen yhteyteen on muotoutunut erityinen tapakulttuuri, jolloin varsinaisten uskonkysymysten rinnalle tulevat eroavat käsitykset muun muassa rahasta, lapsista, ruuasta, perhesuhteista tunteiden ilmaisutavoista, miehen erityisoikeuksista ja naisen asemasta (Viertola-Cavallari 2004, 11). Molempipuolinen kunnioitus toisen uskontoa ja uskoa kohtaan on välttämätöntä, muttei aina riittä. Jotkut uskonnot kieltävät muiden uskontojen arvon tai vaativat toisen puolison kääntymistä tai edellyttävät, että lapset on kasvatettava kyseiseen uskontoon. Vaikka toinen tai molemmat puoliset eivät pitäisi itseään kovin uskonnollisina saattaa uskonnon piiristä kuitenkin nousta kiistanaiheita. Eri uskontojen välisille avioliitoille on lisäksi yleistä, että parin vanhemmat, sukulaiset ja ystävät eivät hyväksy avioliittoa ja saattavat jopa kääntää selkensä ”vääräuskoisen” kanssa avioituneelle. Uskontojen välisille avioliitoille on yleistä myös vaihtoehtoisesti 1) toisen puolison kääntyminen toisen uskoon, 2) molempien puolisoitten jatkaminen omassa uskonnossaan minimoiden ristiriitaa tuottavat aihealueet avioliitossa, tai 3) molempien puolisoitten vieraantuminen omasta uskonnostaan, jolloin he joko liittyvät kolmanteen uskuntoon tai lakkaavat harjoittamasta mitään tiettyä uskontoa. Kun perheeseen syntyy lapsia, herää monen vanhemman uskonnollisuus uudelleen tarpeena kasvattaa lapsi oman perinteen mukaan ja keskustelu uskonnosta viriää uudelleen. (Romano 1997, 107–111.) Ratkaisevaa joka tapauksessa on, miten erilaisuuksien kanssa toimitaan. Jos pariskunta kykenee luomaan yhteisen uskonnollisen elämän, jossa on elementtejä molempien uskunnoista, on kuin he olisivat samanuskoisia. (Viertola-Cavallari 2004, 11.)

Kieli ja kommunikaatio: Monikulttuurisen avioliiton alkuvaiheessa hyvä kommunikaatio ja kommunikointitaito nähdään harvoin ongelmallisena, koska molemmat puoliset

luonnostaan käyttävät aikaa ja vaivaa omien näkemystensä, mielipiteidensä ja ajatustensa ymmärrettäväksi tekemisessä ja vastaavasti näkevät vaivaa ymmärtääkseen puolisoaan ja tämän kulttuuria. Kuitenkin molemmat osapuolet pitävät huomaamattaan omaa kommunikointitapaansa universaalina, selvänä ja oikeana. Kummatkin luulevat toisen tarkoittavan samaa, mitä he itse tarkoittaisivat jos sanoisivat samoin. Vasta myöhemmin he huomaavat, ettei tämä pidäkään paikkaansa ja alkavat miettiä ymmärtävätkö he toisiaan lainkaan. Vaikeuksia voi tulla konkreettisestikin yhteisen kielen löytämisessä ja toinen puoliso voi olla toistuvasti alakynnessä joutuessaan toimimaan itselleen vieraalla kielellä, joka toiselle on äidinkieli. (Romano 1997, 131.)

Kotimaastaan poismuuttanut puoliso on vaikeassa roolissa, vaikka olisi itse ehdottanut muuttoa tai muuttanut puolisonsa maahan jo ennen avioliiton solmimista. Muutto on vakava asia – vaihto tutusta ja mukavasta elämästä ja ympäristöstä uuteen ja vieraaseen, jossa kaikki on opeteltava alusta. Omasta kotimaastaan muuttava puoliso joutuu tekemään tiettyjä uhrauksia, kuten luopumaan perheestään, ystävistään, joskus ammatistaan ja usein kielestään. Aikuisiällä sopeutuminen uuteen kieleen, ruokiin, ilmastoon, asumisoloihin, lakeihin, elintasoon ja poliittiseen ilmapiiriin saattaa olla vaikeampaa kuin avioliiton alkuhuomassa osaa kuvitellakaan. Uudessa maassa on usein vaikea saada ystäviä ja tulla hyväksytyksi osaksi yhteisöä, maahanmuuttajaa pidetään aina enemmän tai vähemmän ulkomaalaisena. (Romano 1997, 155.)

Onnistuneen monikulttuurisen avioliiton tekijöiksi Romano on haastattelemiensa monikulttuuristen pariskuntien vastauksien pohjalta määritellyt seuraavat ominaisuudet: 1) suhteeseen sitoutuminen, 2) kyky kommunikoida, 3) herkkyys toisen tarpeille, 4) toisen kulttuurista pitäminen, 5) joustavuus, 6) vahva positiivinen minäkuva, 7) rakkaus avioliiton päämotiivina, 8) yhteiset tavoitteet, 9) seikkailunhalu ja 10) huumorintaju. (Romano 1997, 183–184.) Toisaalta onnistuneen monikulttuurisen avioliiton keskeisin tekijä on eräänlaisen kolmannen, sekakulttuurin luominen. Kolmannessa kulttuurissa on aineksia molempien puolisoitten omista kulttuureista, mutta perhe on itse rakentanut niistä hyväksi ja onnistuneeksi tuntemansa yhdistelmän ja kokonaisuuden. (Viertola-Cavallari 2004, 18.)

Onkin kiinnostavaa havainnoida ja tarkastella tietoisesti mitkä ja millaiset arvot, mallit, käytännöt ja tavat vaikuttavat monikulttuurisissa avioliitoissa. Tärkeää on myös kiinnit-

tää huomiota siihen, miten niitä ylläpidetään, miten niistä neuvotellaan ja minkälaisia muunnelmia niistä syntyy kulttuurien kohdatessa. Taatakseen avioliittonsa onnistumisen puolisoiden on osattava "asuttaa" avioliittonsa siten, että he voivat soveltaa siihen eri tekijöitä ja aineksia omasta etnisestä, kulttuurisesta ja sosiaalisesta taustastaan. Näiden tekijöiden tasapainoinen yhdistyminen synnyttää perheen omakohtaisen kolmannen kulttuurin, jossa erilaiset elementit sekoittuvat toisiinsa toimivasti. Monikulttuurisuudesta tulee perheessä tila, jonka puoliset tekevät omakseen alkuperäisestä erilaisuudesta huolimatta. (Järvinen-Tassopoulos 2004, 28, 32.)

4.4 Monikulttuurisuus haasteena kasvatukselle

Kulttuuri "meissä" on hyvin pitkälle tiedostamatonta ja alitajuista. Koska kukin meistä on jo varhain sisäistänyt ja oppinut omaan kulttuuriinsa kuuluvat normit ja säännöt, arvot ja toimintatavat, toteutamme omaa kulttuuriamme ajattelemattamme sitä. Erityisesti lasten kasvatuksessa vanhempien omat, alkuperäiset kulttuurit tulevat voimakkaasti esille. Eri kulttuureilla on erilaiset lasten kasvatustavoitteet, -tavat, -menetelmät, tottumukset ja uskomukset. Kukin kulttuuri toimii sen mukaan, minkä uskoo olevan parhaaksi vauvalle ja lapselle. Tästä voidaan nähdä ja erotella myös kulttuurissa vallitsevia arvoja, jotka ovat tiukasti sidoksissa kasvatukseen. Useat kasvatuskäytännöt periytyvät sukupolvelta toiselle, eikä sen vuoksi ole aina mahdollista saada selityksiä siihen, miksi tietty asia tehdään juuri sillä tavalla, koska kysymys on kulttuurisesta perimätiedosta, jolla ei välttämättä ole enää käytännön merkitystä tänä päivänä. (Gonzales-Mena 1997, 7, 9, 14.)

Uuteen maahan ja uuden kulttuurin valta-alueelle muuttavat ihmiset ja perheet joutuvat suuren haasteen eteen pyrkiessään säilyttämään oman kulttuurisen identiteettinsä ja erityisesti yrittäessään kasvattaa myös lapsensa samaan malliin kulttuurisen evoluution ollessa käynnissä samanaikaisesti. Vanhemmat ovat sosiaalistuneet omassa kasvuympäristössään katsomaan itseään, maailmaa ja omaa rooliaan siinä tietyllä tavalla. Vanhemmat pyrkivät sosiaalistamaan lapsensa samalla tavalla kuin he itse ovat sosiaalistuneet. Sosialisatioprosessi alkaa heti lapsen syntymästä, ja sen vuoksi on tärkeää, että lapsella

on alusta asti vahvoja ja positiivisia oman kulttuurinsa roolimalleja ympärillään. Vanhempien tavoitteet lastensa sosialisatiolle riippuvat pitkälti heidän kulttuurisesta, perheen yhteisestä ja yksilöllisestä arvomaailmastaan ja arvojärjestelmästä. (Gonzales-Mena 1997, 14, 20, 32, 77, 79)

"Kaikki meni hyvin, kunnes lapset syntyivät" on tavallinen kommentti monikulttuurisessa perheessä. Vaikka kaikki muu olisikin kohdallaan ja eroavaisuudet saatu selvitettyä ja sovittua, erimielisyydet lasten kasvattamisesta tekevät elämän monimutkaiseksi. Keskusteluja joudutaan käymään siitä, kuinka rangaista, ohjata ja ruokkia lasta ja lisäksi täytyy pohtia monikulttuurisuuden ja toisinaan moniroaisuuden psykologisia vaikutuksia lapseen, hänen identiteettiinsä ja perheeseen. Lasten kasvatus on merkityksellinen teema kummallekin vanhemmalle ja kumpikin on yhtä lailla huolestunut parhaiden mahdollisten asioiden takaamisesta lapselleen. Hyvin usein se, minkä vanhempi näkee parhaaksi lapselleen, on se minkä hän itse osaa ja mitä hänelle on opetettu. Näin ollen vanhemmat usein toistavat tiedostamattaan oman kasvatuksensa kaavaa ja sitä vanhemmuutta, jonka he itse ovat kokeneet. Koska monikulttuurisen perheen vanhemmat on kasvatettu eri maissa ja eri kulttuureissa, ovat heidän kokemuksensa ja näkemyksensä usein toisistaan poikkeavia. Ja vaikka asioista olisikin päästy yhteisymmärrykseen, on harvoin keskusteltu riittävän yksityiskohtaisesti esimerkiksi siitä, miten ja mitä arvoja kasvatuksessa tulisi korostaa. Joskus kasvatuksen tavoitteet voivat kummallakin puolisoilla olla samat, mutta tie tavoitteeseen olla erilainen. (Romano 1997, 113–114)

Ensimmäisen lapsen syntymä konkretisoi kulttuuriset ja uskonnolliset normit. Monikulttuurista avioliittoa harkitsevien tai jo aviossa olevien ja lastenhankintaa suunnittelevien pariin olisi hyvä keskustella ja selkeästi sopia jo etukäteen ainakin seuraavista asioista: lasten kastamisesta, lasten kansalaisuudesta, yhteyksistä molempien puolisoitten sukulaisiin, uskonnollisten juhlien vietosta, molempien harrastuksista ja yhteydenpidosta ystäviin. (Viertola-Cavallari 2004, 18.)

Usein kulttuurierot haasteineen nostavat päätään jo ennen kuin lapsi on edes syntynyt. Mihin uskontoon lapsi tulee kasvattaa? Mikä tulee lapsen äidinkieleksi? Pitääkö kummankin kulttuurin ja uskonnon juhlapäivä viettää? Pitäisikö lapsi kasvattaa mono- vai monikulttuuriseksi, yksi- vai kaksikieliseksi? Nimen valitseminen lapselle voi myös olla ongelmallista. Pitäisikö valita suvussa kulkeva nimi, ja jos niin kummasta suvusta? Pi-

täisikö nimen olla tyypillinen yhdessä kulttuurissa, maassa ja uskonnossa vai pitäisikö sen sopia molempiin? Useat erimielisyydet kohdistuvat pieniin yksityiskohtiin, jotka ovat seurausta syvälle juurtuneista uskomuksista, arvoista ja perinteistä. Yksinkertaistettuna ongelmakohdat voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: 1) arvot ja uskomukset, 2) kasvatukselliset ja kurinpidolliset mallit ja 3) vanhemman ja lapsen välisen suhteen muodot. (Romano 1997, 114, 116.)

Suurimmat huolenaiheet monikulttuuristen perheiden lasten kasvatuksessa kohdistuvat lasten kaksi- tai monikulttuuriseen identiteettiin ja kaksikielisyyteen. Useat vanhemmat murehtivat, että lapselle aiheutuu ongelmia, jos hänellä ei ole selkeitä ja vahvoja juuria yhdessä kulttuurissa. Toiset ovat sitä mieltä, että moninaisten kulttuurien, kielten ja ilmapiirien kokeminen on lapselle vain hyväksi, eivätkä juuret ole niin merkittäviä ihmisille. Monikulttuuristen perheiden vanhemmat voivat myös kokea lastensa olevan kompetentteja maailmankansalaisia, joiden on helpompi sopeutua globalisoituvaan maailmaan kuin monokulttuuristen ikätovereidensa. Lasten kasvattaminen onkin todellinen testi perheen vanhemmille siitä, kuinka he ovat onnistuneet ratkaisemaan ja oppineet käsittelemään toistensa ja kulttuuriensa eroja. Lasten kanssa aiheet nousevat aina esiin ja ne on kohdattava silmästä silmään. Erot sinänsä eivät ole merkityksellisiä, vaan se miten ne onnistutaan käsittelemään. (Romano 1997, 125, 129.)

Vaikka kahden tai useamman kielen ja kulttuurin omaksuminen on lapselle usein vaivatonta ja siitä on hänelle paljon hyötyä tulevaisuudessa, aiheutuu siitä päänvaivaa vanhemmille. Vanhempien on syytä sopia hyvissä ajoin pelisäännöt, miten kumpaakin kieltä ja kulttuuria käytetään perheessä tasapuolisesti. Vanhempien on myös sovittava yhteisistä kasvatustavoitteista jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi on päätettävä, millaista tapakulttuuria kodissa noudatetaan ja mikä koulu valitaan. (Lähtenmäki 2004, 68.)

Pienimmistäkin käytännöistä voi tulla kiistanaiheita, kun tavat ja tottumukset eroavat toisistaan. Lasten kasvaessa vastaan tulee yhä uusia ja uudenlaisia kysymyksiä ja pulmia. Pienimmät lapset hoidetaan usein kotona, jolloin päätökset voivat olla perhekohtaisia, mutta myöhemmin myös ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja yhteiskunnan asettamat kehykset määräävät kasvatusta. Toisaalta tulevaisuutta pitäisi ennakoida jo lasten ollessa pieniä. Lapsen äidinkieltä pohdittaessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi se, onko lapsen mahdollista käydä koulua omalla äidinkielellään perheen asuinmaassa

tai -kaupungissa. Useat kasvatuksessa tehtävät valinnat ja päätökset ovat hyvin kauaskantoisia, minkä vuoksi niitä kannattaa harkita vakavasti ja välttää helppoja ratkaisuja.

4.5 Monikulttuuristen perheiden lapset

Yhden kulttuurin perheessä kasvavalle lapselle oman kulttuurin sisäistäminen ei ole ongelma. Hän saa kulttuurimallin valmiina, eikä hänen tarvitse miettiä, miksi omassa perheessä jotkut asiat ovat erilaisia tai ne tehdään eri tavalla kuin kavereiden kotona. Monikulttuurisessa perheessä kasvava lapsi joutuu itse aktiivisesti osallistumaan oman kulttuurinsa rakentamiseen. Kuinka paljon lapsen oma kulttuuri koostuu isän ja äidin kulttuureista riippuu monesta asiasta. Vanhempien etninen tausta, kodin ja ympäristön asenteet, uskonnon merkitys perheessä, ympäröivä kulttuuri ja lapsen ikä ovat tekijöitä, jotka muokkaavat perheen toimintatapoja ja vaikuttavat lapsen valintoihin. Varsinkin isommat lapset ja erityisesti murrosikäiset haluavat samaistua ympäristön ja tovereidensa kulttuuriin ja pyrkiä vähättelemään vanhempiansa eroavaa kulttuuria. Myös muilla perheenjäsenillä, sukulaisilla ja ystävillä on suuri merkitys lapsen kulttuuri-identiteetin rakentumisessa. Saman perheen eri lapset saattavat arvostaa ja painottaa vanhempiansa kulttuureita eri tavoin, samoin poikien ja tyttöjen suhtautuminen voi poiketa toisistaan. (Lähtenmäki 2004, 67.)

Monikulttuuristen perheiden ongelmana on usein se, että lapselle läheisimpien ihmisten, äidin ja isän kulttuurit vetävät häntä eri suuntiin. Lapsen muodostaessa identiteettiään joutuu hän hyväksymään, hylkäämään tai sulauttamaan kahden tai useamman erilaisen kulttuurin normit ja roolimallit. Identiteetin rakentaminen vanhempien kulttuurien välimaastossa ei aina ole helppoa. Lapsi voi olla ylpeä identiteetistään silloin, kun hän tuntee yhteenkuuluvuutta sekä perheen että ympäristön kanssa ja saa myönteistä palautetta kanssaihmisiltään. Vanhemmat eivät voi antaa lapselle valmista mallia. He voivat näyttää lapselle erilaisia käyttäytymismalleja, kertoa hänelle perinteistä, suvusta ja historiasta sekä noudattaa uskonnollisia tapoja esimerkiksi juhlapyhien yhteydessä. (Lähtenmäki 2004, 67–68.)

Elämä monikulttuurisessa perheessä antaa lapselle keinoja ja vaihtoehtoja kohdata arkielämän ongelmatilanteita ja on lapselle rikkaus, jos vanhempien kulttuurit täydentävät toisiaan. Monikulttuurisen perhe-elämän onnistuminen edellyttää perheeltä ja sen jäseniltä tietyntylaisia valmiuksia. Näitä ovat avoimuus ja kyky suhtautua tasa-arvoisesti omien vanhempiensa tai puolisonsa kulttuuriin ja sen osatekijöihin. Jos lapselle annetaan mahdollisuus omaksua elämäänsä kummankin vanhemman kulttuurin hyvät puolet, hän pystyy hyödyntämään oman monikulttuurisen taustansa parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsesta kasvaa suvaitsevainen ja avoin muita kulttuureja, kieliä, uskontoja ja muuta erilaisuutta kohtaan. (Lähtenmäki 2004, 68.)

Monikulttuurisissa perheissä kasvaneille lapsille on etua omasta taustastaan. He tutustuivat jo pienestä pitäen kahteen tai useampaankin kulttuuriin ja usein myös oppivat useampia kieliä. Näin ollen heillä on hyvät eväät kanssakäymiseen eri kulttuureita edustavien ihmisten kanssa ja ovat keskeinen joukko suvaitsevaisuuden ja monikulttuurisuuden edistämässä yhteiskunnassa. (Viertola-Cavallari 2004, 18.)

Monikielisyys ja -kulttuurisuus ovat lapselle vaativa lahja. Kun lapsi pystyy ammentamaan siitä voimavaroja, oppii näkemään asioita kahden kulttuurin silmin, pystyy ratkaisemaan kulttuurien kohtaamisen aiheuttamia väärinymmärryksiä ja ongelmatilanteita, vasta silloin monikulttuurinen tausta on lapselle rikastuttava osa elämää. (Lähtenmäki 2004, 70.)

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tavoitteenani on selvittää sitä, miten ja millaisia kulttuurin sisältöjä monikulttuurisen perheen vanhemmat välittävät lapsilleen. Prosessi on hyvin kokonaisvaltainen ja sen eri osia on hankala erottaa toisistaan. Tutkimusongelmani muodostuvat seuraavista viidestä kysymyksestä.

1. Miten monikulttuuristen perheiden vanhemmat käsittävät kulttuurin?
2. Mitä kulttuurin *sisältöjä* vanhemmat välittävät lapsilleen ja millaisia *tavoitteita* vanhemmilla on kasvatukselle?
3. Miten ja millaisten *keinojen* kautta vanhemmat konkreettisesti välittävät kulttuuria?
4. Millaisia *perusteluja* vanhemmat antavat tekemilleen valinnoille kulttuurin välittämisen prosessissa?
5. Miten vanhemmat ovat päässeet yhteisymmärrykseen kulttuuriperinteen välittämistä tai miten nykyiset toimintamallit ovat muotoutuneet?

Kuten totesin, limittyvät nämä tutkimusongelmat käytännössä toisiinsa melko saumattomasti, minkä vuoksi koko kulttuurisen todellisuuden tarkastelu jossain määrin on tarpeen. Kulttuurin ollessa myös osittain tiedostamatonta on kiinnostavaa tutkia millä perusteella ja minkälaisen prosessin seurauksena kasvatuksen kulttuurisista ulottuvuuksista on perheessä päästy yksimielisyyteen. Toisin sanoen tutkimukseni myös tekee näkyväksi niitä tavallisesti näkymättömissä olevia mekanismeja, jotka yhdistävät kasvatuksen kulttuuriin.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni oli luonteeltaan laadullinen ja empiirinen tutkimus. Tutkimusta tehtäessä tärkeintä on valita asianomaiseen ongelmaan sopivat menetelmät. Koska kysymys on empiirisen ilmiön tutkimisesta, on laadullisia menetelmiä pidettävä työkaluina ja korostettava kohdeilmion käsitteellisen pohdinnan merkitystä. Eskola ja Suoranta ehdottavat laadullisen tutkimuksen tunnusmerkeiksi seuraavia: *aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji ja tulosten esitystapa, tutkijan asema ja narratiivisuus* (Eskola & Suoranta 1998, 14–15; ks. myös Borg & Gall 1989, 385–387.) Nämä kaikki tunnusmerkit toteutuvat tutkimuksessani. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja tutkittavien näkökulman ymmärtämiseen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 22).

6.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmäksi tavoittelin noin kymmentä monikulttuurista perhettä. Toisen perheen vanhemmista tuli olla suomalainen ja toisen jonkun muun kulttuurin edustaja. Lisäksi vanhemmilla tuli olla ainakin yksi yhteinen lapsi, jotta kasvatuksessa toteutuu aito monikulttuurisuus. Aluksi tarkoituksenani oli etsiä kohderyhmään kuuluvia

perheitä Vauva-lehden monikulttuuristen perheiden keskustelupalstalta internetistä. Keskustelu palstalla on aktiivista ja nuorehkot vanhemmat tuntuvat innostuneilta jakamaan kokemuksiaan toistensa kanssa. Laitoin oman ilmoitukseni palstalle elokuun alussa ja pidin sitä esillä muutaman viikon ajan. Samaan aikaan vein vastaavan ilmoituksen Jyväskylän kaupungin lastenneuvoloiden ilmoitustauluille (liite 1). Kun kumpikaan näistä ilmoitustavoista ei tuottanut tulosta, pyrin keksimään muita tapoja saada yhteys kohderyhmään.

Aluksi lähestyin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiriä sähköpostitse ja kysyin, josko heidän kauttaan olisi mahdollista tavoittaa perheitä. Vastaukseksi sain kutsun MoniMono-iltaan, joka oli MLL:n ja Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalveluiden järjestämä tapahtuma kaupungissa asuville monikulttuurisille perheille. Lisäksi minulle annettiin kaupungin maahanmuuttajapalveluiden projektinvetäjän yhteystiedot. Kävin tapaamassa projektinvetäjää ja hän kertoi voivansa hankkia mahdollisesti noin viiden perheen yhteystiedot ja osallistumisluvat. Kuitenkaan tätä kautta ei tullut yhtään perhettä tutkimukseen mukaan. MoniMono-tapahtumassa syyskuussa tapasin kaksi kohderyhmään kuuluvaa perhettä ja sain heidät mukaan tutkimukseen. Lisäksi yksi perhe löytyi tuttavani kautta.

Kun tutkimukseeni oli näin ollen löytynyt mukaan vain kolme perhettä tuloksena kahden kuukauden etsimisestä, päätin lähestyä kohderyhmää vielä päiväkotien välityksellä. Lähetin sähköpostia Jyväskylän kaupungin päiväkotien johtajille kysyen, onko heidän päiväkotinsa asiakaskunnassa ko. kuvausta vastaavia perheitä ja saanko tuoda päiväkodin ilmoitustaululle ilmoituksen, jolla haen perheitä. Sähköposteista 19 meni perille, parissa tapauksessa osoite ei ollut toimiva. Lähes kaikki johtajat vastasivat sähköpostiini. Noin puolet ilmoitti päiväkodistaan löytyvän kuvausta vastaavia perheitä ja toinen puoli, että tällä hetkellä tutkimukseen sopivia perheitä ei heiltä löydy. Yksi johtaja ehdotti, että toimitan hänen välityksellään tutkimuksen kyselylomakeosiot suoraan perheille, jolloin mukaan lähtemisen kynnys saattaa madaltua. Toimitin tällä tavalla paperit neljälle perheelle, joista kolme lähti mukaan tutkimukseen. Samaan aikaan myös yksi toinen tuttavani löysi yhden perheen mukaan tutkimukseen. Yksi mukana oleva perhe antoi aina toisen tuntemansa perheen yhteystiedot, jonka jälkeen mukana oli 8 perhettä, mikä jäi myös tutkimusjoukkoni lopulliseksi kooksi.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei näin ollen olekaan sen määrä vaan laatu, eikä aineiston koolla ole laadullisessa tutkimuksessa välitöntä vaikutusta tai merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Harkinnanvaraisessa otannassa on kysymys tutkijan kyvystä rakentaa tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset. (Eskola & Suoranta 1998, 18, 62.) Kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa on tapana puhua otoksen sijasta *harkinnanvaraisesta näytteestä*, koska tilastollisten yhteyksien sijasta pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Muutamaa henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkittävää tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58–59; Borg & Gall 1989, 24, 386.)

Lumipallo-otantaa (snowball sampling) käyttäessään tutkija etsii ensin muutamia informantteja, avainhenkilöitä, jotka ovat hyvin mukana siinä toiminnassa, jota ollaan tutkimaan. Kun heidät on haastateltu, heitä pyydetään ehdottamaan muita henkilöitä, jotka saattaisivat puhua täydentäen jo saatua tietoa. Tämä ryhmä antaa jälleen uuden ryhmän nimet. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 59–60.) Lumipallomenetelmän mukaisesti yksi tutkimukseen osallistuva perhe saattoi siis antaa toisen tuntemansa perheen yhteystiedot, jolloin yhteys saatiin eri tavalla eri perheisiin. Lisäksi kysymys oli harkinnanvaraisesta näytteestä, jolloin kohderyhmää olisi ollut mahdollista suunnata tarkoituksellisesti tiettyyn suuntaan, jos se olisi näyttänyt edulliselta tutkimuksen tulosten suhteen. Tutkimuksen tuloksia ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä yleistämään, vaan tärkeintä on saada luotettavaa ja kuvailevaa tietoa juuri tässä ryhmässä esiintyvistä ilmiöistä ja sen luonteesta.

6.2 Aineiston hankinta

Koska kulttuuri teemana on moniulotteinen ja haasteellinen lähestyttävä, oli aineistonkeruumenetelmäni kaksivaiheinen. Yleensä toimitaan menetelmien yhteiskäytössä niin, että kvantitatiivisilla menetelmillä – esimerkiksi kyselylomakkeella – kerätään eräänlainen tutkimuksen runko, yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sen jälkeen kvalitatiivisil-

la menetelmillä – vaikkapa haastattelulla – syvennetään saatua kuvaa. (Eskola & Suoranta 1998, 73.) Tätä mallia toteutin myös itse omassa tutkimuksessani.

Kun sain yhteyden kohderyhmän perheisiin, lähestyn heitä ensiksi kyselylomakkeella, jonka mukana seurasi saatekirje (liitteet 2 ja 3). Kyselylomakkeen tarkoituksena oli karvoittaa perheiden kulttuuriset taustatiedot, joiden pohjalta teemahaastattelun kysymyksiä voitiin suunnata tarkoituksenmukaisesti kullekin perheelle. Kyselylomakkeella selvitettiin muun muassa mistä maasta toinen vanhemmista on kotoisin, mihin uskontoon perheen eri jäsenet kuuluvat sekä mikä on kunkin perheenjäsenen äidinkieli.

Kyselylomakkeet palautuivat minulle perheiltä vaihtelevan ajan kuluessa, toiset noin viikossa toiset vasta kuukauden kuluttua. Saatuaani lomakkeet takaisin otin yhteyttä perheisiin ja pyrin sopimaan kaikille osapuolille sopivan haastatteluajankohdan. Omat aikatauluni haastatteluille olivat melko vapaat, toisin sanoen perheiden toiveiden mukaisesti olin varautunut toteuttamaan haastatteluja myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Seuraava vaihe oli teemahaastattelun (liite 4) toteuttaminen. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Joskus juttua tulee haastateltavalta ikään kuin itsestään, joskus eteenpäin pääsy on vaikeaa. Niinpä teema-alueuuttelon lisäksi on hyvä olla olemassa jotain jutun juurta, jolla pääsee eteenpäin niukkasanaisten vastaajien kanssa, oli haastattelutyyppe sitten mikä tahansa. (Eskola & Suoranta 1998, 87, 90.) Toisaalta teema-alueita ja jopa kysymysmuotojakin tulisi hahmotella niin pitkälle, että turvataan tarvittavan tiedon saanti. Kysymysten ydinosan, joka kohdentaa kysymyksen oikeaan suuntaan ja oikeaan asiayhteyteen, tulisi aina säilyä. Kysymykseen pitää sisältyä sen oikea merkitys, olipa sen sanallinen ilmiasu mikä tahansa. Lisäksi haastattelija joutuu haastattelutilanteessa toteuttamaan joustavuutta valitessaan kysymysten esittämisjärjestyksen ja samalla usein teema-alueiden järjestyksen. Teema-alueet ja näistä juontuvat kysymyssarjat tulevat esiin siinä järjestyksessä, joka kulloisessakin haastattelutilanteessa tuntuu luontevimmalta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 103–104.) Tämän vuoksi olin muodostanut teemahaastatteluun myös tarkennetussa sanamuodossa

esiintyviä kysymyksiä, vaikkeivät ne tavallisesti teemahaastatteluun kuulukaan. Muutoin haastatteluissani toteutuivat teemahaastattelun periaatteet.

Hyvänä haastatteluympäristönä pidän perheen kotia, mikäli tilanne on rauhallinen. Ajatuksenani oli haastatella vain toista vanhempaa, mutta myös molempien vanhempien yhtäaikainen osallistuminen haastatteluun oli mahdollista, jos perhe oli siihen halukas. Parihaastattelua on käytetty muun muassa perhetutkimuksessa, kun aviopareja on haastateltu jostakin molempia osapuolia koskevasta asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Tätä mahdollisuutta käytti hyväkseen kolme perhettä, joissa molemmat vanhemmat olivat aktiivisesti mukana haastattelussa. Haastattelun voidaan todeta vaativan kohtalaista kielitaitoa, minkä vuoksi oli luontevinta, jos haastateltava oli perheen suomalainen vanhempi. Toisaalta muiden kulttuurien kasvatuskäytännöt ja -tavoitteet olisivat ehkä tulleet paremmin esiin, jos niistä olisi kertonut kulttuurin edustaja itse. Käytännössä haastattelut toteutuivat niin, että vain yhdessä perheessä haastatteluun osallistui ei-suomalainen vanhempi yksinään.

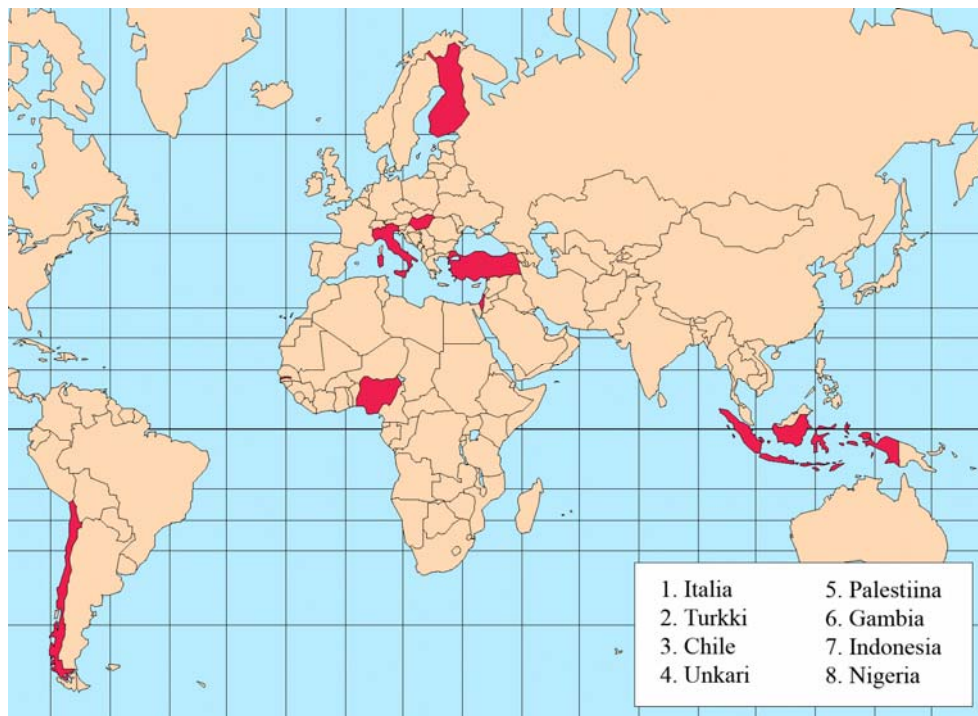
Loppujen lopuksi kaikki haastattelut toteutuivat lokakuun puolivälin ja marraskuun loppun välillä. Haastattelujen sijoittuminen ajallisesti suhteellisen lähelle toisiaan takaa haastatteluille paremman sisällöllisen ja laadullisen vastaavuuden, kuin pitkällä aikavälillä järjestetyt aineistokeruutilanteet. Tutkijana ja haastattelijana oma haasteeni oli säilyttää neutraali asenne eri kulttuurien erilaisia kasvatustapoja, -asenteita ja -sisältöjä kohtaan. Minun tuli olla tietoinen omasta rajoittuneesta maailmankuvastani ja pyrkiä olemaan mahdollisimman puolueeton. Varsinkin aineiston analyysivaiheessa on aina riski tulkita kohderyhmän vastauksia omasta kulttuurisesta lähtökohdastaan käsin.

6.3 Aineiston kuvaus ja järjestäminen analyysia varten

Aineistoa kertyi tutkimuksen aikana kyselylomakkeina ja haastattelunauhoina. Kyselylomakkeen palautti yhteensä kymmenen perhettä, mutta kahden perheen kanssa emme löytäneet haastattelumahdollisuutta. Koska tutkimuksessani kyselylomake antoi pelkästään taustatietoja perheestä ja varsinainen tutkimusmateriaali sisältyi haastatteluihin, en

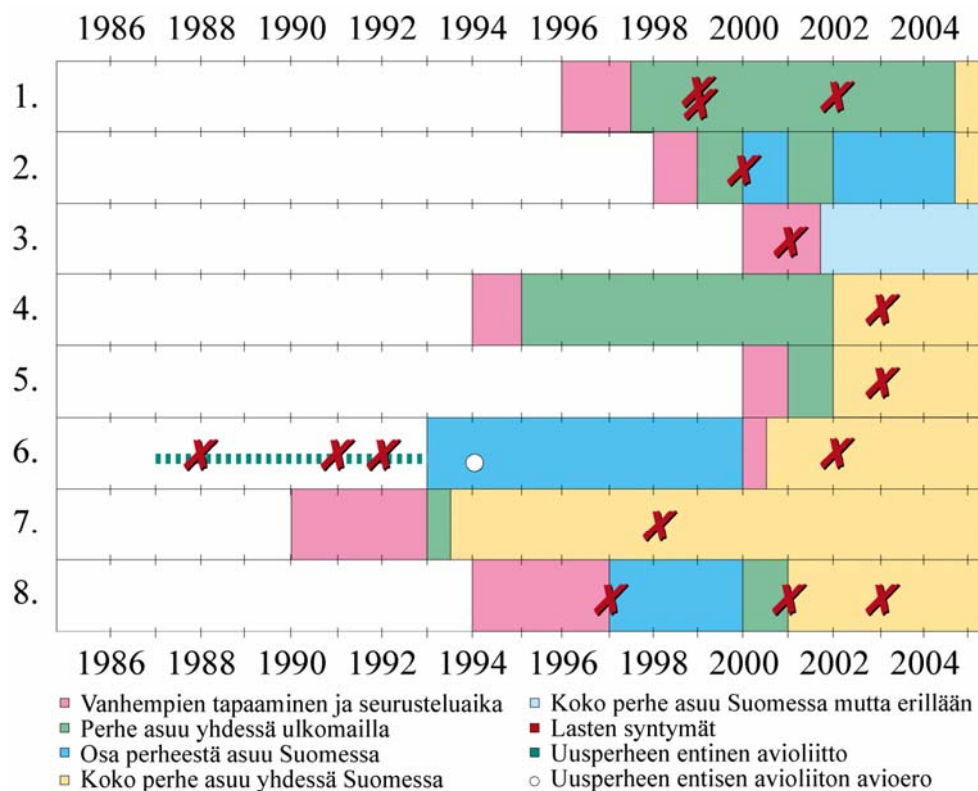
ole ottanut analyysissä ja tuloksissa huomioon näiden kahden perheen kyselylomakkeita, joihin ei liity haastattelua.

Tutkimukseen osallistuneiden perheiden taustatietojen tarkastelu oli mielenkiintoista jos sinänsä, ennen haastatteluaineistojen keräämistä. Kahdeksasta perheestä kolmessa perheen äiti oli ulkomaalainen, loppuissa perheissä isä oli muualta kotoisin. Äidit olivat kotoisin Chilestä, Unkarista ja Indonesiasta. Isät puolestaan tulivat Italiasta, Turkista, Palestiinasta, Gambiasta ja Nigeriasta. Kotimaat on koottu kuviossa 2. Kahta perhettä lukuun ottamatta kaikkien perheiden vanhemmat ovat tavanneet toisensa ei-suomalaisen vanhemman kotimaassa. Kahdesta poikkeuksesta yhdet ovat tavanneet Suomessa ja toiset Englannissa. Yhtä perhettä lukuun ottamatta kaikki perheet ovat jossakin vaiheessa asuneet ulkomailla, joskin Suomessa tavannut uusperhe vain entisen avioliiton aikana. Ulkomailla vietetty aika vaihteli muutamasta kuukaudesta viiteen vuoteen.

Kuvio 2 Tutkimukseen osallistuneiden perheiden ei-suomalaisten vanhempien kotimaat

Perheistä seitsemän oli ydinperheitä ja vain yksi oli uusperhe, johon kuului lapsia äidin aikaisemmasta avioliitosta. Viidessä perheessä vanhemmat olivat keskenään naimisissa, kahdessa perheessä avoliitossa ja yhden perheen vanhemmat asuivat erillään. Perheiden äitien iät vaihtelivat 27 vuodesta 42 vuoteen keski-ään ollessa 32,9 vuotta. Isät puolestaan olivat 26–44-vuotiaita ja ikien keskiarvo 33,9 vuotta. Vanhemmat olivat tunteneet toisensa noin viidestä vuodesta viitteentoista vuoteen ja asuneet yhdessä kahdesta vuodesta reiluun yhteentoista vuoteen. Yhden perheen vanhemmat eivät koskaan olleet varsinaisesti asuneet yhdessä. Ei-suomalaisista vanhemmista pisimpään Suomessa ollut oli asunut Suomessa yli 11 vuotta, kun taas kahdessa perheessä miehet olivat muuttaneet Suomeen juuri ennen haastatteluja. Muut olivat asuneet Suomessa kolmesta viiteen vuotta. Perheiden vanhemmilla oli yhteisiä lapsia kuudessa perheessä yksi ja kahdessa perheessä kolme. Lasten iät vaihtelivat alle kahdesta vuodesta seitsemään vuoteen painottuen kuitenkin varsin pieniin lapsiin. Lisäksi uusperheeseen kuului kolme 12–16-vuotiasta lasta. Nämä taustatiedot on esitetty koottuina kuviossa 3.

Kuvio 3 Tutkimukseen osallistuneiden perheiden 1-8 elämäntapa-kaari

Ei-suomalaisten vanhempien äidinkielet olivat heidän kotimaidensa mukaisesti italia, turkki, espanja, unkari, arabia, mandinga, indonesia ja englanti. Kaikissa paitsi kahdessa

perheessä lapset olivat kasvamassa kaksikielisiksi. Vanhemmat puhuivat johdonmukaisesti omaa äidinkieltään lapsille yhtä perhettä lukuun ottamatta. Keskenään vanhemmat puhuivat joko toisen vanhemman äidinkieltä tai sitten englantia; yhdessä perheessä suomea, yhdessä italiaa, yhdessä suomea ja unkaria, yhdessä suomea ja englantia sekä neljässä perheessä englantia. Lapset puolestaan puhuivat keskenään enimmäkseen suomea.

Haastatteluja oli yhteensä kahdeksan ja ne toteutuivat perheille parhaiten sopivina ajan-kohtina, toiset päivä- ja toiset ilta-aikaan. Kaksi haastattelua tehtiin haastateltavan työpaikalla rauhallisen tilanteen varmistamiseksi, muut haastattelut toteutuivat perheiden kodeissa, jolloin läsnä saattoi olla myös perheen lapsia. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Kestoltaan haastattelujen pituudet vaihtelivat noin puolesta tunnista tuntiin. Nauhoituksen päätyttyä saatoimme vielä jatkaa keskustelua varsinaisten haastattelukysymysten ja teemojen ulkopuolelta. Hirsjärvi ja Hurme toteavatkin, että haastatteluun varattavaa aikaa pidentää varsinaisen haastattelun jälkeen käytävä vapaamuotoinen keskustelu. Teemahaastattelu on usein luonteeltaan niin henkilökohtaista, ettei ole sopivaa lopettaa keskustelua kylmästi ja äkkinäisesti, kun omat tavoitteet on saavutettu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 75.)

Kunkin haastattelun jälkeen purin nauhoituksen tietokoneelle litteroiduksi tekstiksi. Litteroituina haastattelujen pituudet vaihtelivat kolmesta yhdeksään tekstisivun välillä ja yhteensä sivuja kertyi 44. Litteroidessani pyrin säilyttämään haastattelukeskustelun mahdollisimman autenttisessa muodossa, mutta kuitenkin sujuvana tekstinä. Tällä tarkoitan, etten merkinnyt kesken jääneitä sanoja tai esimerkiksi taukoja litterointiin, koska ne eivät olleet keskeisiä analyysilleni.

Ensimmäinen tehtävä laadullisessa aineistossa on aineiston järjestäminen sen jälkeen, kun se on kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon. Analyysissa pitäisi edetä asteittain ja luottaen siihen, että ensimmäinen jäsenitys ei ole samalla viimeinen. Teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsenityksen, josta voi lähteä liikkeelle. Tällä tavalla tulee ensin käydyksi läpi koko aineisto. Laadullisessa analyysissa aineiston jäsentäminen ja tulkinta tapahtuvat useassa vaiheessa. (Eskola & Suoranta 1998, 151–152.)

6.4 Aineiston analyysimenetelmä

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään aineisto tiivistämään kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota; päinvastoin pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 1998, 138.)

Aineistojen tarjoamat lähes rajattomat tulkintamahdollisuudet edellyttävät, että tutkijalla on mielessään kysymyksiä, joihin vastauksia etsitään. Haastatteluteemojen ja tutkimusongelmien avulla aineistosta pääsee jotenkin liikkeelle. (Eskola & Suoranta 1998, 82.) Analyysini oli aineistolähtöistä pohjautuen kuitenkin vahvasti tutkimusongelmiini. Analyysia aloittaessani muokkasin vielä tutkimusongelmieni muotoa sellaisiksi, mihin hankkimani aineisto parhaiten kykeni vastaamaan. Aloitin analyysin tutustumalla huolellisesti kuhunkin litteroituun haastatteluun ja palauttamalla mieleen haastattelutilanteen. Haastattelutilanteen mieleen palauttamisella tarkoitan sitä, että muistelin mitä asioita kukin haastateltava oli painottanut ja millaisella asenteella hän oli mihinkin kysymykseen vastannut. Analyysivaiheessa näiden seikkojen huomioiminen auttaa tulkitsemaan tekstissä samanarvoisina esiintyviä vastauksia oikeassa valossa. Ei-kielalliset vihjeet auttavat ymmärtämään vastauksia ja joskus jopa ymmärtämään merkityksiä toisin kuin alussa ajateltiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34).

Suoritin alustavan analyysin tutkimusongelma kerrallaan kaikille haastatteluille. Tällöin aineistosta seulotaan teemahaastattelurungon tai tutkimusongelmien avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista (Eskola & Suoranta 1998, 153). Käytännössä tämä tarkoitti kaikkien ongelmaan vastaavien kohtien etsimistä kustakin haastattelusta. Jotta analyysimateriaali olisi selkeää valitsin kutakin tutkimusongelmaa edustamaan oman värin, jolla koodasin kustakin litteroidusta haastattelusta kuhunkin ongelmaan vastaavat tekstikatkelmat. Tämän alustavan analyysin jälkeen löytyi kaikista haastatteluista viidellä eri värillä koodattuja kohtia.

Seuraava vaihe analyysissa oli siirtyä haastattelukohtaisesta analyysista tutkimusongelmittaiseen analyysiin. Toisin sanoen poimin kaikista haastatteluaineistoista löytyneet vastaukset yhteen kunkin ongelman mukaisesti. Tämän jälkeen teemoittelin, järjestelin

ja luokittelun saamiani vastauksia erilaisiin kategorioihin ja ryhmiin. Tekstimassasta on ensin pyrittävä löytämään ja sen jälkeen eroteltava tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Toinen perinteinen vaihtoehto teemoittelun ohella on aineiston ryhmittely tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia, jolloin aineisto esitetään yleensä yhdistettyjen tyyppien, eräänlaisten mallien avulla (Eskola & Suoranta 1998, 175–176, 180, 182.) Aineiston luokittelussa voidaan käyttää apuna seuraavia seikkoja: a) tutkimusongelma ja alaongelmat, b) tutkimusväline tai menetelmä, c) käsitteet tai luokittelut, joita toiset tutkijat ovat käyttäneet aikaisemmin samaa aihetta koskevissa tutkimuksissa, d) teorit ja teoreettiset mallit, e) aineisto itse, f) tutkijan mielikuvi- tus, intuitio. Merkitysanalyysia voidaan tehdä myös siten, että tuloksena on merkitysten etsiminen ad hoc -menettelyin. Tällöin tutkijalla ei ole käytössään tiettyä yhtä analyysitapaa, vaan hän toimii parhaaksi katsomallaan tavalla saadakseen merkitykset esiin. Haastatteluaineistosta esiin nousevien seikkojen tarkastelu suhteessa toisiinsa on ehkä analyysin olennaisin osa. Ellei sellaista tehdä, analyysi jää puolitiehen ja on ulkokoh- taista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138, 148, 174.)

6.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liitetään tavallisesti reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet. Tutkimuksen *reliabelius* tarkoittaa useimmin mittaustulosten toistettavuutta. Mittauksen tai tutkimuksen reliabelius tarkoittaa siis sen kykyä antaa *ei-sattumanvaraisia* tuloksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213.) Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen vapautta satunnaisista ja epä-olennaisista tekijöistä, etenkin aineiston hankinnassa ja rajaamisessa. Validiteetti, eli pätevyys, tarkoittaa tutkimuksen kohdentumista tarkoitettuun kohteeseen. (Varto 1992, 118–119.) Kvalitatiivisissa tutkimuksissa reliabelius ja validius ovat saaneet erilaisia tulkintoja ja vaikka mainittuja termejä ei haluttaisikaan käyttää, tulisi kaiken tutkimuk- sen luotettavuutta ja pätevyyttä kuitenkin jollakin tapaa arvioida (Hirsjärvi ym. 2000, 214). Kysymys tutkimuksen laadusta, luotettavuudesta ja saatujen tulosten autenttisuu- desta ei siis häviä mihinkään (Miles & Huberman 1994, 277).

Kvalitatiivisen aineiston toistettavuutta ei voi muotoilla reliabiliteettiongelmaksi eikä kvalitatiivisen tulkinnan osuvuutta voi rinnastaa tilastollisen mallin osuvuuteen tai selitysvoimaan. Reliabiliteettikysymykseen vastaavat kuitenkin omalta osaltaan sen varmistaminen, että tutkimuksen eri osat vastaavat toisiaan, esimerkiksi haastattelukysymykset ovat samansisältöisiä kuin tutkimusongelmat, minkä lisäksi tutkijan roolia ja asemaa täytyy olla kuvattu riittävästi (Miles & Huberman 1994, 278). Sittenkin on tarpeen haakea mittapuita, joiden varassa voitaisiin arvioida nimenomaan kvalitatiivisen analyysin onnistuneisuutta. Aineistotyyppistä riippumatta on paikallaan kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin: aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus sekä analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. (Mäkelä 1990, 47–48.)

Kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei ole tarjolla mittalukuja. Tavaksi on tullut puhua aineiston kylläntymisestä: aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uudet tapaukset eivät tuo esiin uusia piirteitä. Analyysin arvioitavuus tarkoittaa, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä, että hänelle annetaan edellytykset hyväksyä tutkijan tulkinnat tai riitauttaa ne. Analyysin toistettavuus tarkoittaa, että luokittelu- ja tulkintasäännöt on esitetty niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija niitä soveltamalla päätyy samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1990, 52–53.)

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 1998, 211; Borg & Gall 1989, 23). Tutkija on välttämättä laadullisen tutkimuksen päämittausväline (Miles & Huberman 1994, 7). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei siis voi tarkistaa tutkimusta toistamalla. Tämä johtuu siitä, että toisella tutkijalla ei voi olla täysin samaa tuntijuutta kuin alkuperäisellä tutkijalla. Lisäksi tutkimus toteutuu aina tietyssä kontekstissa, sosiaalisessa ja historiallisessa tilanteessa, mikä vaikuttaa sen tuloksiin ja tulkintaan (Miles & Huberman 1994, 10). Uudessa tutkimuksessa muotoutuu ongelmien merkitys, aineiston luonne ja merkityksien tulkinta aina uudelleen. Uusi tutkimus tarkentaa tietoa ja tuo tukittavaan asiaan lisäpiirteitä. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 130–131.)

Tutkimuksen objektiivisuuden ja vahvistettavuuden osalta luotettavuutta voidaan parantaa kuvailemalla tutkimuksen toteuttaminen vaihe vaiheelta mahdollisimman tarkasti ja

yksityiskohtaisesti. Lukijan täytyy kyetä seuraamaan tutkimuksen etenemistä voidakseen päätyä samoihin johtopäätöksiin. (Hirsjärvi ym. 2000, 214; Miles & Huberman 1994, 278.) Aineiston hankintaprosessin luotettavuuden selvittämiseksi raportin kirjoittaja selvittää tutkimuksensa löytöjä esitellessään seikkaperäisesti tutkimushenkilöiden valinnan ja aineiston hankinnan kulun. (Syrjälä ym. 1994, 153.) Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä on kysymys siitä, kuinka pätevästi tutkimustekstissä kuvataan tutkittua kohdetta (Eskola & Suoranta 1998, 213). Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukot ovat useammin tarkoituksenmukaisia kuin satunnaisia (Miles & Huberman 1994, 27; Borg & Gall 1989, 386).

Tutkimuksen sisäinen validiteetti, uskottavuus ja aitous liittyvät kaikki tutkimuksen totuusarvon käsitteeseen. Käsitteet vastaavat kysymyksiin siitä, tuntuvatko tutkimuksen antamat tulokset järkevilä ja totuudenmukaisilta tutkimuksen osanottajien näkökulmasta. Totuusarvoa lisätäkseen täytyy tutkijan varmistaa saamiensa tulosten sisäinen yhteneväisyys, selvittää riittävän tarkasti päätelmiensä perusteet sekä tuoda esiin myös mahdolliset epävarmuustekijät. Tutkimuksen ulkoinen validiteetti puolestaan liittyy tulosten siirrettävyyteen, sovellettavuuteen ja yleistettävyyteen. Pohtiessaan näitä luotettavuustekijöitä on tutkijan etsittävä yhteyttä myös omien tulostensa ja aiempien tutkimusten väliltä. (Miles & Huberman 1994, 279.)

Omassa tutkimuksessani oli kysymys yhteiskunnallisesti melko selkeärajaisen ilmiön tarkastelemisesta perhetasolla. Monikulttuurisuus on selkeä ominaisuus, vaikkakin kulttuuri ja sen välittäminen tutkimuksen kohteena ovatkin hankalasti tavoitettavia. Tavoitteenani ei ole ollut saamieni tulosten yleistäminen, vaan ilmiön kuvaaminen ja tarkasteleminen sen oman kohderyhmän sisällä. Tämän vuoksi kovin suuren tutkimusjoukon tavoittelemine ei ollut välttämätöntä. Mielestäni täydellistä aineiston kylläntymistä ei voida saavuttaa kyseisenkaltaisessa tutkimuksessa. Jokaisella monikulttuurisella perheellä on varmasti jotakin sanottavaa, jota muut perheet eivät tule maininneeksi. Samoin aina uuden kulttuurin mukaantulo kohderyhmään toisi varmasti joitakin uusia piirteitä esiin, niin että aineistoa voitaisiin kerätä loputtomasti. Olen tyytyväinen siihen, että aineistossani esiintyy jokin kulttuuri lähes jokaisesta maanosasta. Vaikkei samaan maanosaan kuulumine teekään kulttuureista yhteneväisiä millään muotoa, on tiettyjä yhdistäviä piirteitä kuitenkin havaittavissa samalla puolella maapalloa sijaitsevien maiden

kulttuureissa. Näin ollen pidän omaa aineistoani riittävänä, vaikka laajempikin tutkimus olisi ollut mahdollinen ja varmasti tuonut esiin lisää kiinnostavia seikkoja.

Tutkimukseni laadukkuutta olen pyrkinyt kehittämään kuvaamalla itse tutkimusprosessia mahdollisimman tarkoin joka vaiheen osalta. Totta on varmasti se, että toinen tutkija olisi saattanut tehdä tutkimuksen eri vaiheissa erilaisia ratkaisuja, päätelmiä ja havaintoja. Tämä tutkijariippuvuus on kuitenkin yksi laadulliseen tutkimukseen kuuluva ominaisuus, eikä tutkijatriangulaatio tämän mittakaavan tutkimuksessa ollut tarkoituksenmukainen. Tekemäni valinnat ja tulkinnat niin tutkimuksen toteuttamisen kuin analyysinkin osalta ovat aina jossakin määrin subjektiivisia, vaikka työskennellessäni olen pyrkinyt tietoisesti pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja eri tilanteissa. Sisäisen ja ulkoisen validiteetin osalta tulen käsittelemään tutkimukseni laatua ja luotettavuutta vielä myöhemmin tulos- ja pohdintaosioissa.

7 KULTTUURI ON TAPA OLLA JA ELÄÄ

7.1 Vanhempien kulttuurikäsite

Ensimmäinen tutkimusongelmani oli selvittää, miten monikulttuuristen perheiden vanhemmat käsittävät kulttuurin. Kulttuuri on hyvin yleisesti käytetty sana ja käsite, mutta harvoin pysähdymme tietoisesti pohtimaan, mitä se itse asiassa sisältääkään. Aineistosani nousi hyvin esille se, miten moninaisilla tavoilla kulttuuria voidaan määritellä. Kaikilla haastatelluilla on jokseenkin samanlainen käsitys siitä, mitä kulttuuri on, mutta kullakin perheellä oli yksilöllisiä painotuksia siinä, mitä kaikkia kulttuurin eri puolia ja ominaisuuksia he toivat esille.

Kulttuuria on ihmisen elämäntapa ja ajattelutapa. Monikulttuurisessa perheessä kumpikin vanhemmista tuo oman kulttuurinsa mukanaan perhe-elämään, elää oman kulttuurinsa kautta ja katsoo muuta maailmaa sen mukaisesti. Kulttuuria ovat myös käyttäytymismallit ja tapa tehdä asioita tietyn katsomusjärjestelmän läpi.

P2¹: Se on sitä elämää jota eletään. Sitä elää sen oman kulttuurinsa kautta, kun katsoo sitä muuta maailmaa. Se mikä on se oma tausta niin se vaikuttaa hirveän paljon siihen että miten sitä elää.

P5: Kulttuuri on ihmiset, jotka käyttäytyvät tietyllä tavalla; tapa tehdä asioita, ajatella maailmasta.

¹ Merkinnät P1-P8 tarkoittavat, että suorat lainaukset ovat otteita perheiden 1-8 haastatteluista.

P7: Kulttuurihan on kaikkialla, töissä, koulussa, leikkikentällä, ihan kaikki. Ja se kulttuurihan on tavallaan prosessi, joka ikinen päivä on jotakin uutta opittavaa.

Kulttuuria on se elämä, jota eletään. Kulttuuri on kaikkialla: töissä, koulussa ja leikkikentällä. Kulttuuriin kuuluvat päivittäiset asiat, tavat ja arkirutiinit, mutta merkittävän osan kunkin maan kulttuurista muodostavat myös juhlat ja juhlimiskäytännöt. Konkreettisimpia kulttuurin ilmentymiä ovat ruoka, vaatetus, musiikki, aikakäsitys ja perinteet. Hyvin tärkeällä sijalla on myös kieli, jonka merkitystä kaikki perheet korostivat.

P6: No kulttuuri kai tarkoittaisi kunkin maan tapoja ja perinteitä, arvoja. Ja tietenkin myös uskonnot on aika suuressa osassa. Kaikki tietenkin ruoka, vaatetus, mikä nyt on elämää oikeastaan aikalailta. Mikä tahansa naisten asema, miesten asema, miten nyt missäkin ajatellaan.

P8: Se on tapa tehdä asioita niin kuin tietyn katsomusjärjestelmän läpi. Moraali ja arvot, ne on kulttuurisidonnaisia, mihin me ollaan kasvettu, tai niihin me ainakin heijastetaan niitä omia valintoja. Tapa olla ja elää.

Yhteiskunnallisella tasolla kulttuuria heijastavat muun muassa yhteiskuntarakenne, naisten ja miesten asema, uskonto ja historia. Myös yhteiskunnassa yleiset arvot ja moraalit ovat kulttuurisidonnaisia, vaikkakin niissä voidaan havaita myös yksilöllisiä eroja ihmisten omien valintojen mukaan. Ihmisen identiteetti muodostuu osittain kulttuurin pohjalta ja yksilön tausta vaikuttaa aina siihen, miten hän elää. Kuitenkin kulttuurin voi nähdä myös prosessina, jolloin joka päivä voi oppia jotain uutta.

On hyvin ymmärrettävää, ettei kulttuuria voida täysin kattavasti saada määriteltyä yhden haastattelukysymyksen kautta. Tämän vuoksi pyysinkin perheitä nimeämään ne keskeisimmät ja ensimmäisenä mieleen tulevat kulttuurin tekijät ja piirteet. Kuten luvun alussa totesin, ovat yksilölliset painotukset kulttuurin sisällöissä ja merkityksissä varsin luonnollisia. Kaiken kaikkiaan kohderyhmäni antoi monipuolisen ja pätevän kuvan siitä, mitä kulttuuri tavallisimmin merkitsee ihmisille perhe- ja yksilötasolla.

7.2 Kulttuurin sisällöt ja vanhempien kasvatustavoitteet

Toinen tutkimusongelmani koski sitä, mitä kulttuurin sisältöjä monikulttuuristen perheiden vanhemmat haluavat välittää lapsilleen ja millaisia tavoitteita heillä on kasvatukselle erityisesti kulttuurin puitteissa. Olen jakanut tämän kaksiosaisen tutkimusongelman tulosten esittämisen kahteen alalukuun niin, että ensimmäisessä alaluvussa 7.2.1 esitellään niitä kulttuurisisältöjä, joita vanhemmat pyrkivät lapsilleen välittämään ja muita kasvatustavoitteita pohditaan alaluvussa 7.2.2

7.2.1 Välitettävät kulttuurisisällöt

Lähtiessäni luokittelemaan ja ryhmittelemään niitä hyvin moninaisia kulttuurin sisältöjä, joita haastattelemani vanhemmat haluavat välittää lapsilleen oli minulla noin sivun verran avointa listaa erilaisista kulttuuriin kuuluvista osasista. Päädyin luokittelemaan nämä sisällöt neljään ryhmään sen mukaan, minkä tasoista asioista on kysymys. Olen koonnut nämä neljä ryhmää kuvauksineen seuraavaan taulukkoon (taulukko 5), josta löytyy myös tarkka lista perheiden mainitsemista kunkin ryhmän sisällöistä.

Taulukko 5 Kulttuurin sisältöryhmät

<i>Sisältöryhmän nimi</i>	<i>Sisältöryhmän kuvaus</i>	<i>Ryhmään kuuluvat sisällöt</i>
<i>Kulttuurin tuotteet</i>	Kulttuurin sisällöt, jotka ilmentävät kulttuuria konkreettisella tasolla. Osa sisällöistä hyvin arkipäiväisiä, osa heijastelee korkeakulttuuria. Keskeisimpinä kulttuurin tuotteina nousivat esiin kuhunkin kulttuuriin sisältyvät jokapäiväiset tavat ja arkirutiinit; juhlat ja juhlimiskäytännöt; ruokakulttuuri ja kieli. Nämä sisällöt löytyivät jokaisen perheen haastattelusta.	Aikakäsitys (P8) Historia ja korkeakulttuuri, musiikki ja taide (P1, P4, P6, P8) Juhlat, juhlimiskäytännöt ja juhlapyhien vietto (P1-P8) - uskonnolliset juhlat: joulu ja pääsiäinen (P3-P8) - henkilökohtaiset juhlat: syntymäpäivä ja nimipäivä (P3, P4, P5, P7, P8) - valtiolliset juhlat: itsenäisyyspäivä (P4, P6) - kansalliset juhlat: juhannus ja vappu (P1, P4, P6), äitienpäivä ja isänpäivä (P5) Kansanperinne (P3) - kansansadut, -lorut, -leikit (P3, P4) - sananlaskut ja sanonnat (P3) - Kalevala (P3) Kieli (P1, P3, P4, P5, P6) - kielenkäyttö (P3) - sanavarasto (P3)

		<ul style="list-style-type: none"> - kirjoitetun kielen hallinta (P4) Perinteet (P3, P6) Ruoka (P2, P5, P6, P8) <ul style="list-style-type: none"> - ruokakulttuuri (P4, P8) - ruokatottumukset (P1) - terveet elämäntavat (P4)
<i>Arvot</i>	<p>Yhteiskunnalliset sekä henkilö- ja perhekohtaiset arvot, joiden omaksumista vanhemmat pitivät tärkeänä lapsilleen. Arvoissa korostuivat toisten ihmisten merkitys yksilön elämän laadulle niin perheen ja suvun tärkeyden kuin toisten ihmisten huomioonottamisen ja kunnioittamisen muodoissa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Avoimuus toisenlaisia tapoja ja kulttuureita kohtaan (P4, P8) Luontosuhde (P1) <ul style="list-style-type: none"> - luonnossa liikkuminen (P1) - luonnon ja ympäristön kunnioittaminen (P8) Monikulttuurisuus (P6) Perheen ja suvun merkitys (P3) <ul style="list-style-type: none"> - perheen arvo on kaiken a ja o (P7) - perhekeskeisyys, sukulaissiteet ja perheen kanssa vietetty aika (P4) - suku- ja perheyhteys (P8) - ihmissläheisyys (P8) - yhteisöllisyys (P3, P7, P8) Rehellisyys ja suorapuheisuus (P4, P8) <ul style="list-style-type: none"> - sanotaan mitä tarkoitetaan ja niin kuin asiat ovat (P5, P8) - ollaan sanansa mittaisia (P3, P5) Sinnikkyys ja peräänantamattomuus (P5) <ul style="list-style-type: none"> - ei luovuteta vaan yritetään eteenpäin (P5) - nollastakin voi aloittaa uudestaan (P5) Toisten huomioonottaminen ja kunnioittaminen (P2, P7, P8) <ul style="list-style-type: none"> - ihmisen ja yksilön kunnioittaminen (P5) - toisista välittäminen ja huolehtiminen (P2, P6) - vanhempien kunnioittaminen, kuunteleminen ja totteleminen (P6, P7, P8) - lapsen kunnioittaminen: kuunnellaan, keskustellaan ja ollaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa (P5, P8) Työn arvostaminen ja kunnioittaminen (P5)
<i>Käyttäytymismallit</i>	<p>Kulttuuriset toimintamallit, joiden omaksumiseen vanhemmat halusivat lapsiaan kannustaa ja joiden käytöstä he itse pyrkivät antamaan esimerkkiä lapsilleen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Avoim itseilmaisu; halaaminen ja koskettaminen (P3, P8) Itsenäisyys ja omatoimisuus (P2, P3, P4) Johdonmukaisuus kasvatuksessa, selkeät linjat ja rajat lapselle (P5) Kauniit käytöstavat (P8) <ul style="list-style-type: none"> - ruokapöydässä käyttäytyminen, ei saa puhua ruoka suussa (P5, P7) - kohteliaisuus puheessa (P8) Puheliaisuus ja sosiaalisuus (P3, P4, P6) Vieraanvaraisuus (P3, P5)
<i>Yhteiskunnalliset olosuhteet</i>	<p>Yhteiskunnalliset rakenteet ja käytänteet, joita vanhemmat halusivat myös lastensa arvostavan ja oppivan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa ihmisen lähtökohdilla ei ole merkitystä vaan miehellä ja naisella tai köyhällä ja rikkaalla voi olla samat mahdollisuudet (P5, P6) Demokratia, jossa yhteiset päätökset tehdään huomioiden jokaisen mielipide (P6, P8)

		Sosiaaliturva (P6) Hyvät palvelut (P2) Yhteisen hyvän ajattelevinen ja sen tavoittelevinen (P2) Yhteisöllisyys, jossa kannetaan vastuu yhdessä eikä jätetä ketään yksin (P3, P7, P8)
--	--	---

Kuten edellä esitetystä taulukosta voidaan huomata, on kulttuuri hyvin monitasoinen ja moniulotteinen ilmiö. Lukumääräisesti eniten kulttuurin sisältöjä mainittiin *kulttuurin tuotteiden* ja *arvojen* sisältöryhmistä. Tämä selittynee sillä, että kulttuurin tuotteet ovat juuri niitä kaikkein konkreettisimpia monikulttuurisuuden ilmentymiä perheiden arjessa ja siksi helppoja huomata. Arvot ovat toisaalta usein hankalastavoitettavia, mutta niiden suuren esiintymismäärän selittävänä tekijänä voidaan pitää sitä, että perheiden nimeämät arvot ovat hyvin yleismaailmallisia eivätkä niinkään kulttuurisidonnaisia. Tällaiset yleisen tason arvot ovat kaikkien löydettävissä olevia elämän ohjenuoria.

Käyttäytymismallit ovat astetta arkipäiväisempiä rakenteita kuin arvot, mutta silti nimeytyt mallit, kuten kauniit käytöstavat, ovat pikemminkin yleispäteviä kuin kulttuurikohdaisia. *Yhteiskunnalliset olosuhteet* ovat laajamittaisin ja suurinta ihmismäärää samanaikaisesti koskeva sisältöryhmä. Jos muiden sisältöryhmien ainekset ovat melko globaaleja ja kulttuurin tuotteiden sisällöt heijastelevat kunkin perheen omaa tausta-asetelmaa, on yhteiskunnallisten olosuhteiden painopiste selvästi Suomen yhteiskuntarakennetta ja sosiaalipalveluita arvostava. Ainoastaan yhteisöllisyys nousee muiden kulttuurien puolelta suomalaista vahvemaksi toivotuksi yhteiskunnalliseksi käytännöksi.

7.2.2 Vanhempien kasvatustavoitteet kulttuurin puitteissa

Kasvatustavoitteiden osalta vanhemmillä oli paljon lasten kaksikulttuurisuuteen liittyviä tavoitteita, mutta myös yleisemmän tason tavoitteita tuotiin esille. Lapsista haluttiin kasvattaa aidosti kaksikulttuurisia niin, että molempien vanhempien kulttuurit ovat yhtä vahva osa lapsen identiteettiä ja elämää. Tavoiteasetuksena tämä on selvä ja hyvin ymmärrettävä toivomus vanhempien taholta. Tavoitteen toteutuminen käytännössä ei olekaan yhtä selkeä ja varma asia. perheen asuinmaa dominoi selvästi arkielämää ja toisen kulttuurin välittämisen täytyy olla melko suunnitelmallista ja tietoista, jotta lapsi voisi omaksua molemmat puolet kulttuuritaustastaan yhtä vahvoina ja samanarvoisina. Seu-

raavassa taulukossa (taulukko 6) esitän vanhempien lastensa kaksikulttuurisuutta koskevat kasvatustavoitteet.

Taulukko 6 Kaksikulttuurisuuteen liittyvät kasvatustavoitteet

- Lapsella on kaksi kulttuuria ja mitä enemmän hän niistä tietää sen parempi; kaksikulttuurisuus on rikkaus. (P6)
- Lapsi saa kosketuksen molempien vanhempiensa kulttuuriin ja oppii tuntemaan molemmat puolet taustastaan. (P2, P8)
- Lapsi tuntee juurensa ja taustansa molempien maiden ja kulttuurien suhteen. (P3)
- Lapsi tuntee molempien kulttuuriensa tavat ja ymmärtää yhtä hyvin molempia kulttuureita. (P4, P8)
- Lapsi tuntee sukulaisensa molemmissa maissa. (P2)
- Lapsi oppii syömään molempien kulttuurien ruokia ennakkoluulottomasti. (P6)
- Lapsi saa tietoa isänsä kotimaasta ja maan kulttuureista: joka heimolla on omat musiikkinsa, tanssinsa ja ruokansa; lapsi ymmärtää muslimiutta ja kuinka se toimii isän kotimaassa. (P6)

Nimensä mukaisesti yleismaailmalliset kasvatustavoitteet (taulukko 7) olivat sellaisia, ettei niiden voi nähdä pohjautuvan selkeästi mihinkään yksittäiseen kulttuuriin. Tiivistettynä nämä muut tavoitteet voisi ilmaista pyrkimyksenä siihen, että lapsista kasvaa kunnan ihmisiä, jotka menestyvät elämässään ja löytävät oman paikkansa maailmassa muiden ihmisten joukossa.

Taulukko 7 Yleismaailmallisia arvoja heijastelevat kasvatustavoitteet

- Lapsi suhtautuu avoimesti muita kulttuureita kohtaan. (P4)
- Lapsista kasvaa tasapainoisia ja sosiaalisia niin, että he uskaltavat olla yksilöitä ja oma itsensä. (P1)
- Lasten pitää olla ylpeitä itsestään, mutta he eivät saa ajatella olevansa parempia kuin muut. (P8)
- Lapsi osaa ilmaista omat tunteensa. (P3)
- Toiset ihmiset pitää ottaa huomioon ja lasten tulee oppia ajattelemaan myös tulevaisuutta ja tulevia sukupolvia. (P1, P7)
- Lähimmäisistä välittäminen on velvollisuus, jota ei pidä nähdä taakkana, vaan sen tulisi olla itsestänselvyys. (P6)
- Vanhemmat haluavat kannustaa lastaan kouluttautumaan mahdollisimman pitkälle, kuitenkin hänen omien kykyjensä ja valintojensa mukaisesti niin, että lapsesta kasvaa kunnan veronmaksaja. (P7, P8)

On syytä huomata, että vanhempien omalle kasvatustoiminnalleen asettamat tavoitteet ovat hyvin kauaskantoisia ja pitkän tähtäimen suunnitelmia. Tämä on positiivinen huo-

mio, vaikka lähes kaikki tutkimusperheiden lapset olivatkin vielä alle kouluikäisiä. Kasvatus kaikkine ulottuvuuksineen on pitkälinen prosessi, jossa jo varhaisessa vaiheessa tulisi ajatella myös tulevaisuutta, vaikka arkielämän sujuminen lapsiperheissä viekin jo itsessään paljon aikaa. Kasvatustavoitteetkin ovat sekä lähitulevaisuuden että pidemmän ajanjakson odotuksia. Samoin niissä voidaan havaita mahdollisuus melko tarkkarajaisiin ja yksityiskohtaisiin yhtä hyvin kuin laaja-alaisiin ja abstraktimpiin päämääriin.

7.3 Keinot kulttuurin välittämiseksi

Kolmas tutkimusongelmani oli miten ja millaisten keinojen kautta vanhemmat konkreettisesti välittävät kutakin kulttuuria monikulttuurisissa perheissä. Edellisen luvun tapaan olen tämänkin tutkimusongelman kohdalla jakanut suuren määrän vanhempien nimeämiä irrallisia kulttuurin välittämisen keinoja kolmeen eri ryhmään, jotka esittelen kunkin omana alalukunaan. Ensimmäinen ryhmä koostuu konkreettisista ja materiaalisista keinoista kulttuurin välittämiseksi nimellä *kulttuurin siirtäminen fyysisen ympäristön välityksellä*. Toisen ryhmän keinot ovat riippuvaisia vanhempien toiminnasta, joten ryhmän nimenä on *kulttuurin välittäminen vanhempien toiminnan kautta*. Kolmanteen ryhmään olen koonnut muun ympäristön kuin kodin tai vanhempien vaikutusmahdollisuuksia otsakkeella *muun ympäristön vaikutus kulttuurin välittämisessä*.

7.3.1 Kulttuurin siirtäminen fyysisen ympäristön välityksellä

Tämän ryhmän keinojen nimeäminen oli vanhemmille varmasti helpointa, sillä keinot koostuvat pitkälti konkreettisista esineistä ja niiden käytöstä perheen elämässä. Fyysisen ympäristön avulla välitetään erityisesti kulttuuriin kuuluvaa kieltä, taidetta ja elämäntapaa.

Koska useimpien perheiden lapset olivat aktiivisessa kielenoppimisessä, tuli vastauksissa vahvasti esille kielenkehityksen tukeminen mahdollisimman monin tavoin. Erityisesti lapsille kohdistettuja keinoja olivat kaikkien perheiden mainitsema lastenkirjat, -

sadut, -laulut, -lorut, -levyt ja -videot molemmilla kielillä mikäli suinkin mahdollista. Koko perheen yhteisistä kielen ylläpidon välineistä mainittiin vähemmistökielinen tv-kanava, internetin vähemmistökulttuuriset ohjelmat, kanavat ja uutiset osana arkea.

P1: Kirjoissa ja levyissä ja videoissa, että on kahdenkielisiä. Sukulaiset lähettää videoita ja kirjoja ja lehtiä.

P4: Unkarissa tällaiset kulttuuriset asiat on niin kuin keskeisempiä tällaiset kaikki lastenlorut ja laulut ja lastensadut. Ja sitten joka päivä luetaan unkarilaisia kirjoja esimerkiksi ja kuunnellaan unkarilaista musiikkia ja sitten meillä on tällainen diaprojektori, josta näitä unkarilaisia satuja katsellaan.

P5: Internetistä on hyvin vahvasti arabialaiset ohjelmat ja kanavat ja uutiset osa sitä arkea.

Taidetta välitettiin musiikin, soitinten ja tanssin kautta; elämäntapaa puolestaan kahdenlaista ruokaa tekemällä ja mahdollisesti myös vähemmistökulttuurin vaatteita käyttämällä. Teemalauseena voisi pitää sitä, että vähemmistökulttuurin tulee olla mahdollisimman paljon näkyvillä perheen jokapäiväisessä elämässä.

P1: No ruokatottumuksina, että tehdään kahdenlaista ruokaa.

P6: No just ruokien avulla, musiikin avulla, tapaamalla muita afrikkalaisia, opettamalla kieltä. Sillein että se afrikkalaisuus olisi tavallaan mahdollisimman paljon näkyvillä. Jokapäiväisessä elämässä kai sitä tulee. Mies laittaa afrikkalaista ruokaa. Ja onhan meillä tietysti afrikkalaisia vaatteita ja rumpua ja soitinta ja musiikkia.

7.3.2 Kulttuurin välittäminen vanhempien toiminnan kautta

Perheissä kulttuuri välittyy lapsille sekä vanhempien tietoisien kasvatustoiminnan että perheen muun elämän kautta. Tärkeää on se, mitä vanhemmat kotona tekevät, ja miten he sen tekevät. Monikulttuuristen perheiden kasvatustieteessä kuva maailmasta ja sen tapahtumista suodattuu molempien kulttuurien kautta. Kotona ylläpidetään molemmista kulttuureista peräisin olevia tapoja ja vietetään molempien maiden tapaan erityisesti lapsen elämässä keskeisiä juhlia. Lapset otetaan huomioon perheenjäsenenä ja heille annetaan esimerkkiä toisten ihmisten kunnioittamisesta. Samoin vaikkapa toisille jakamiseen ohjataan leikeissä ja muussa toiminnassa.

P4: Tehdään molempien maiden ruokia ja juhlitaan molempien maiden tapaan.

P2: Tottakai meillä juhlitaan sitten suomalaisia juhlia, ja sitten jos ollaan Turkissa niin turkkilaisia.

P1: Siellä aika vahvasti juhlittiin kaikkia juhannusta ja vappua ja tällaisia suomalaisia.

P5: Tietyt suomalaiset perinteet on mulle tärkeitä täällä Suomessa, mutta sitten kun ollaan oltu muualla niin asioita on voitu tehdä eritavalla.

P5: Tietysti sitä yritetään niissä leikeissä ja muussa vähän ohjata semmoiseen suuntaan.

Myös kielenoppimisessa on vanhemmilla tärkeä asema. Pääasiassa kaksikielisyyteen kasvetaan, kun molemmat vanhemmat puhuvat johdonmukaisesti omaa äidinkieltään lapselle. Kulttuuri välittyy tällöin kielen kautta ja erilaiset ilmaisutavat kuvastavat kulttuuria vahvasti. Vanhempien onkin siis tarpeen luoda lapselle sellaiset kasvuolosuhteet, että kehitys kaksikieliseksi on turvattu. Lapsi kykenee monimutkaiseenkin ajatteluun aikuisen avustuksella, jolloin myös lapsen oma ajattelu kehittyy. Olennaista on puhuminen, kertominen ja asioiden selittäminen lapselle hänen omalla tasollaan, mikä tulee huomioida myös sanavalinnoissa.

P1: Ja kielet näkyy tai kuuluu joka päivä. Kotikielenä on sillein italia, paitsi mä puhun lapsille suomea.

P4: Minä puhun tytölle unkaria ja mies suomea.

P5: Molemmat puhuu omaa äidinkieltään lapselle. Erilaiset ilmaisutavat ja muut niin kuvastaa sitä kulttuuria hyvin vahvasti. Esimerkiksi arabialainen kulttuuri ja kieli on semmoista kuvallista ja tietyllä tavalla semmoista kaunopuheisempaa kuin suomalainen ja siellä puheessa tulee se vanhempien kunnioitus.

P8: Lapsilta ei piilotella mitään. Kaikista asioista voidaan puhua, mutta niin kuin ikätason vaatimalla tavalla.

7.3.3 Muun ympäristön vaikutus kulttuurin välittymisessä

Vaikka oma perhe onkin lasten pääasiallinen sosiaalistaja, tarvitsee monikulttuuriseksi kasvaminen tukea myös kodin ulkopuolelta. Erityisesti vähemmistökulttuurille olisi tärkeä saada vahvistusta valtakulttuurin voimallisessa monokulttuurisuuspainneessa. Vähemmistökulttuuria edustavat sukulaiset, ystävät ja tuttavat ovat avainasemassa perheen asuinmaassa. Monikulttuuristen perheiden kotona käy paljon kansainvälisiä vieraita ja he itse käyvät usein kylässä. Monikulttuuriseen ystäväpiiriin pidetään tiiviisti yhteyttä, jopa lähes päivittäin. Perhekohtaisen kyläilyn lisäksi tuttuja tavataan muun muassa suur-

lähetyksen juhlassa ja muissa erityistilaisuuksissa. Jyväskylän seudulla toimi myös African Association, jonka toiminta kokoaa yhteen perheitä, joilla on afrikkalaistaustaisia jäseniä.

P5: Mielellään pidetään paljon ihmisiä meillä kotona kylässä ja kyläillään.

P1: Ja sitten olisi tietenkin hirveän hyvä, että olisi semmoisia toisenkielisiä tuttuja siinä uudessa maassa.

P6: Onneksi nyt afrikkalaiset perusti tänne semmoisen Afrikka-yhdistyksen, jossa afrikkalaiset tapaa jossa yritetään ihan niin kuin yhteisvoimin välittää sitä afrikkalaista kulttuuria.

P8: Meillä käy paljon ihmisiä ja me käydään vieraissa. Ja sellainen yhteisöllisyys, yhteisön hakeminen, että esimerkiksi täällä nyt toimii tämä African Association, mihin me myös sitten kuulutaan. Ja siitä on tullut tavallaan niin kuin perheen korvike.

Kulttuurin välittämisessä ja ylläpitämisessä tärkeitä ovat matkat toisen vanhemman kotimaahan säännöllisesti mahdollisimman usein ja siellä asuvien sukulaisten tapaaminen. Kun matkustusmahdollisuutta ei ole, pidetään sukuyhteyttä yllä puhelimen välityksellä.

P3: Sukulaisiin pidetään paljon tiiviimmin yhteyttä.

P1: Ja sit ne matkat sinne, niin usein kun sinne pääsisi.

P7: Esimerkiksi joka toinen vuosi käydään tuolla Indonesiassa, mummolassa. Ja sitten puhelimen välityksellä pidetään yllä kahdenlaista kulttuuria.

7.4 Vanhempien perustelut omille valinnoilleen

Neljännessä tutkimusongelmassani pyrin selvittämään sitä, millaisia perusteluja monikulttuuristen perheiden vanhemmat antavat tekemilleen valinnoille kulttuurin välittämisen prosessissa. Vanhemmat tekevät päivittäin lukuisia valintoja kasvattaessaan lapsiaan ja suodattavat ympäristön vaikutteita parhaaksi katsomallaan tavalla. Eniten ja tiedosteutimpia perusteluja vanhemmat löysivät kertoessaan syitä perheensä kielikysymyksen ratkaisemisesta. Nämä perustelut olen sijoittanut alalukuun 7.4.1. Toiseksi useimmin perusteluja löydettiin perheen arvomaailman välittämisen tueksi. Arvot löytyvät alaluvusta 7.4.2. Lisäksi perheiden toimintamalleja ja valintoja perusteltiin käytännön elä-

mässä hyväksi havaittujen käytäntöjen kautta, jotka olen koonnut alalukuun 7.4.3 otsikolla kokemuksellinen oppiminen.

7.4.1 Kieli

Kuten mainitsin, perheet osasivat parhaiten selittää ja perustella sen, miksi he olivat ratkaisseet monikulttuurisen perheensä kielikysymyksen siihen muotoon, missä se tutkimushetkellä oli. Kieli koettiin ensiarvoisen tärkeäksi osaksi kulttuuria ja sen merkityksestä yksilölle ja hänen identiteetilleen keskusteltiin paljon. Seuraavaan taulukkoon (taulukko 8) olen ryhmitellyt erilaiset perustelut omiksi selitysluokikseen ja koonnut kuttakin luokkaa kuvaavia perusteluja.

Taulukko 8 Kielivalintojen selitysluokat ja kuvaus kunkin luokan perusteluista

Selitysluokka	Kuvaus
<i>Kieli on tie kulttuuriin</i>	<p>Helpoin ja ainut todellinen väylä jonkin maan kulttuuriin on puhua maan kieltä; jos ei osaa kieltä, jää turistiasteelle kulttuuriin tutustumisessa. Ymmärrys kulttuurista ja ihmisten ajattelusta muuttuu huomattavasti, kun itse puhuu kyseistä kieltä sujuvasti. (P6)</p> <p>Kieleen liittyy vitsejä, aforismeja ja sanontoja, jotka ovat peräisin maan kulttuurista satojenkin vuosien takaa, ja jos et niitä ymmärrä, et ymmärrä suurta osaa kulttuurista. (P6)</p> <p>Kielen luonne ja se, kuinka ihmiset ilmaisevat itseään, tuo merkittävästi esiin kansan ajattelutapaa ja nimenomaan kulttuuria kussakin maassa. (P6)</p> <p>Kielitaito on rikkaus – mitä enemmän kieliä osaa sitä helpompi on sukeltaa mihin tahansa kulttuuriin. (P6)</p> <p>Omien vanhempien kieli tulee osata osana kulttuuria, sillä kielelähän kulttuuria suurimmaksi osaksi välitetään. (P4, P6)</p>
<i>Äidinkieli on ainoa luonteva tapa ilmaista itseään</i>	Oma äidinkieli on ainut keino, jolla pystyy täydellisesti ilmaisemaan itseään. (P3, P6)
<i>Kaksikielinen lapsi kykenee kommunikoimaan sukulaisensa kanssa</i>	Molempien vanhempien äidinkielen oppiminen on tärkeää ja mahdollistaa kommunikoinnin molempien maiden ihmisten kanssa. On suuri menetys, jos ei pysty puhumaan omien sukulaisensa kanssa. (P1, P4, P6, P8)
<i>Kielitaidosta on etua myöhemmissä elämässä</i> (P2, P3)	<p>Tulevaisuudessa on mahdollista, että perhe muuttaa toiseen maahan, jolloin lapsen koulunkäynnin kannalta on parasta, että hän jo hallitsee senkin maan kielen. (P4)</p> <p>Lapsi voi valita oman opiskelupaikkansa tulevaisuudessa. (P1)</p> <p>Kielitaidosta on hyötyä, kun lapset lähtevät maailmalle. (P8)</p>

	Muiden vieraiden kielten omaksuminen saattaa olla helpompaa kaksikieliseksi kasvaneelle lapselle. (P3)
<i>Olosuhteisiin ja mahdollisuuksiin liittyvät ratkaisut perheissä</i>	<p>Kaksikielisyys on lapselle rikkaus ja lapselta löytyy kapasiteettia oppia kaksi kieltä samanaikaisesti. (P2, P5, P8)</p> <p>Ainut tapa kasvaa kaksikieliseksi on oppia kummankin vanhemman äidinkieli heidän itse puhumanaan, kolmas kieli on perheessä mukana käytännön pakosta vanhempien välisen sujuvan kommunikoinnin mahdollistajana. Johdonmukaisuuden tärkeydelle voidaan löytää myös tieteellisiä perusteluja. (P3, P5, P6)</p> <p>Ratkaisu yksikielisyydestä perustui kokemukseen siitä, että monen monikulttuurisen perheen lapsille saattaa tulla hankaluuksia äidinkielessä kouluiässä. Yksikielisyys ei kuitenkaan tarkoita luovuttamista tai periksi antamista. Säännölliset matkat äidin kotimaahan pitävät yllä lapsen auttavaa kielenymmärrystä. (P7)</p>

Perheet löysivät siis hyvin monipuolisesti erilaisia perusteluja lasten kasvattamiseksi kaksikieliseksi, kuten asianlaita oli kaikissa muissa paitsi yhdessä perheessä. Kieli on niin keskeinen elementti monikulttuurisuudessa, että kielivalintoja perusteluineen sivutaan tämän luvun lisäksi myös luvussa 7.5.1, jossa kerrotaan siitä, miten perheet ovat päätyneet noudattamaansa käytäntöön kielikysymyksessä.

7.4.2 Arvot

Tarkasteltaessa taulukossa 9 esitettyjä perheiden antamia perusteluja välittämiensä arvojen taustaksi ja tueksi voimme pysähtyä pohtimaan, ovatko vastaukset sittenkin perusteluja vai ovatko ne sittenkin vain joukko arvoja, joita vanhemmat haluavat välittää lapsilleen. Ongelmallista oli siis tehdä rajanveto itse sisällön ja sen perustelun välille.

Taulukko 9 Monikulttuurisuutta ja yleismaailmallisia hyvän elämän ohjeita

<i>Monikulttuurisuuteen liittyvät arvot</i>	<i>Yleismaailmalliset hyvän elämän ohjeet</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Erilaisuus on hyväksyttävää ja oikein. (P3) • Kulttuurien kohtaaminen on hyvä asia. (P3) • Kuuluu tuntee oman maan tavat, juhlat ja muu kulttuuri. (P6) • Molempien vanhempien kulttuuriperinnöstä pitää olla tietoa ja ymmärrystä; molempia pitää kunnioittaa ja arvostaa. (P3, P6) 	<ul style="list-style-type: none"> • Perusarvojen omaksumisesta on hyöttyä elämässä silloin, kun ne ovat yleismaailmallisia hyviä arvoja ja käyttäytymismalleja. (P3, P4) • Kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia. (P8) • Tunteiden näyttäminen on terveellistä. (P3) • Siitä, mikä on minun, voin jakaa toisillekin eikä se ole itseltä pois. (P5) • Luonnon kunnioittaminen on tärkeää,

<ul style="list-style-type: none"> • Omaan kaksikulttuuriseen taustaan tutustuminen ja sen molempien osien hyväksyminen tukee myös avoimuutta ja hyväksyntää muita kulttuureja kohtaan. (P8) • Kaikki kulttuurin sisällöt, niin hyvät kuin huonotkin, tulee tietää, jotta sisältöjä voi arvioida ja vertailla. Kulttuurin sisällöt pitäisi oppia ei-arvottavasti, jotta niitä uskaltaa ja voi pohtia, eikä niitä saa jyrätä läpi pakona tai välttämättömytenä. (P6) 	<p>koska luonto tuottaa sinulle kaiken. (P8)</p> <ul style="list-style-type: none"> • "Rehellisyys maan perii". Parasta olla rehti ja reilu siinä mitä tekee ja miten on tekemisissä ihmisten kanssa. (P5) • Elämä ei aina ole helppoa ja silloinkin pitää jaksaa, kun asiat eivät mene oman mielen mukaan. Elämässä ai saa kaikkea mitä haluaa. Siitä, mitä tekee, voi löytää iloa ja mielekkyyttä, kun itse kokee oman toimintansa tärkeäksi. (P5)
---	--

Toisaalta voidaan ajatella, että edellä esitetyt arvot itsessään sisältävät perustelun sille, miksi juuri kyseinen arvo on arvokas ja kannattaa opettaa edelleen seuraaville sukupolville. Mutta onko silti oikein perustella jokin valinta ja ratkaisu sillä itsellään, vaikka sen hyvä tarkoitus kuinka olisi siihen rakenteellisesti sisäankirjoitettuna? Halusin kuitenkin tuoda tämän osittain ehkä avoimeksi jääneen tutkimusongelman vastaukset esille sellaisina kuin ne aineistostani nousivat. Ehkä tämä saa meidät kaikki pysähtymään ja todella pohtimaan sitä, miksi pidämme omaksumiamme arvoja hyvinä ja millä niiden eteenpäin siirtäminen voidaan perustella.

7.4.3 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellisen oppimisen yläkäsitteen alle olen koonnut sellaiset perheiden perustelut, jotka ovat muotoutuneet perheen arkielämän käytäntöjen myötä. Analyysissani jaoin kokemuksellisen oppimisen vielä neljään alaluokkaan, jotka esitän taulukossa 10.

Taulukko 10 Kokemuksellisen oppimisen alaluokat esimerkkeineen

<i>Kulttuuriperinnön välittäminen</i>	<p>Itse opitut ja hyväksi koetut käytännöt halutaan säilyttää perheessä. (P8)</p> <p>Samat asiat, mitkä ovat itselle tärkeitä, halutaan välittää myös lapsille. (P1)</p>
<i>Perhekulttuuri sosiaalisaation agenttina</i>	<p>Oppiminen oman kokemuksen kautta on tehokasta, jolloin lapset yleensä omaksuvat perheen käytännöt. (P8)</p> <p>Perheroolien mukaisesti on luonnollista, että isä on ankarampi kasvattaja ja äiti pehmeämpi. (P3)</p>

<i>Suomi vs. ulkomaat</i>	Suomessa on monta asiaa hyvin, vaikkei sitä aina täällä huomaakaan. (P2) Ulkomailla oma kulttuuri korostuu, tulee tärkeämmäksi ja sitä arvostaa eri tavalla kuin ennen. (P1) Muualla ollessa ymmärtää hyvien palvelujen merkityksen, kun niitä ei ole saatavilla. (P2)
<i>Tietopohjainen kulttuurin sisältöjen valinta</i>	Tutustuminen yhteen uskontoon antaa tietoa ja vertailukohtia oman uskomisjärjestelmän valinnan taustalle, vaikkei kyseisen uskonnon syvällinen omaksuminen olisikaan tavoitteena. (P8)

Useimmiten vanhemmat haluavat välittää lapsilleen sen, minkä itse ovat oppineet tai mitä pitävät hyvänä. Vanhempien antaman mallin tehokkuus elämän oppimisessa tiedostetaan hyvin ja tätä periaatetta halutaan käyttää hyväksi myös kulttuurin välittämisessä. Ehkä vähän yllättäen Suomen yhteiskunnalliset olosuhteet nousivat esiin myös tämän tutkimusongelman kohdalla. Aikaisemmin olen jo pohtinut suomalaisten elinolojen paremmuutta luvussa 7.2.1, jossa vanhemmat kuvasivat suomalaisen yhteiskuntamallin sellaiseksi kulttuurin sisällöksi, jonka he haluavat välittää lapsilleen. Koska kaikki perheet olivat jossain elämänsä vaiheessa viettäneet aikaa myös ulkomailla, olivat he päässeet havainnoimaan yhteiskuntamme mallien toimivuutta toiselta näkökannalta. Usein vasta, kun jokin asia puuttuu, siihen tulee kiinnittäneeksi huomiota. Toisin sanoen, vasta muualla asuessaan tulee huomanneeksi, kuinka hyvä paikka Suomi onkaan.

Myös tiedollinen ja tietopohjainen kulttuurin sisältöjen valintamahdollisuus tuotiin esille. Kun on oikeaa tietoa ja kokemusta yhden kulttuurin toimintamalleista, voi sen pohjalta arvioida ja suhteuttaa toisenlaisia vaihtoehtoisia toimintatapoja omiin tottumuksiinsa. Tämä tilaisuus käyttää hyväksi erilaisten kulttuurien yhteiselossa esiin tulevia eroavaisuuksia nousee uudelleen käsittelyyn luvussa 7.5.3 jälleen kokemuksellisen oppimisen termin alle koottuina kokemuksina siitä, miten erilaiset kulttuurit on onnistuttu suhauttamaan yhteneväiseksi perhe-elämän toimintamalliksi.

7.5 Toimintamallien muotoutumisen prosessi

Viidentenä tutkimusongelmanani oli selvittää, miten vanhemmat ovat päässeet yhteisymmärrykseen kulttuuriperinteen välittämisessä tai miten nykyiset toimintamallit ovat muotoutuneet. Olisi hyvin kiinnostavaa saada tehtyä näkyväksi sitä prosessia, jossa kaksi kenties hyvinkin erilaista kulttuuria sulautuu yhden yhtenäisen perheen elämäntavaksi ja perhekulttuuriksi. Tutkimukseen osallistuneet perheet olivat kokeneet käytäntöjen muodistumisen ilmeisen luonnollisena ja itsestään etenevänä prosessina, eikä kovin suuria hankaluuksia kulttuurin yhteensovittamisessa ollut tullut vastaan.

Tämänkin luvun kohdalla olen luokitellut aineistosta nousseet vastaukset viiteen alalukuun. Omana alalukunaan esitän kielikysymykseen liittyvät ratkaisut. Muut alaluvut olen muodostanut sen perusteella, *miten* kuhunkin ratkaisuun ja käytäntöön on päädytty.

7.5.1 Kielikäytännöistä päättäminen

Suurimmalle osalle perheitä lapsen kasvattaminen kaksikieliseksi on ollut hyvin luonnollinen ratkaisu, jota ei ole tarvinnut erikseen miettiä. Luvussa 7.4.1 esittelin jo perheiden monipuolisia ja kattavia perusteluja sille, miksi kaksikielisyys on koettu kannattavaksi ratkaisuksi. Vaikkakin kaksikielisyys sinänsä on ollut itsestäänselvyys, on sen johdonmukaisuudesta tarpeen tehdä tietoinen päätös. Kummankin vanhemman tulee sitoutua puhumaan lapsille omaa kieltään, jotta systemaattisen kielikasvatuksen edut toteutuvat.

P8: Se oli ihan luonnollinen. Ei me oikeastaan mietitty sitä.

P3: Kun lapsi oli pieni niin äiti puhui espanjaa ja mä suomea. Mut se on ollut oikeestaan ainoa asia, mitä on sovittu ja päätetty just. Kun ihan oltiin kuultu niin kuin puheterapeuteilta ja sillein että se on hyvä, että molemmat vanhemmat systemaattisesti omaa äidinkieltänsä puhuu.

P1: Sitä pitää todella päättää että sitä puhuu sitä omaa kieltään.

Useat perheet kertoivat, että juuri kielestä on tietoisesti päätetty, miten perheessä toimitaan, kun taas muissa käytännöissä ratkaisut ovat tulleet vasta matkan varrella, eikä mitään päätöksiä ole tehty etukäteen. Jossain määrin on huomattava myös se, että toisinaan olosuhteiden pakko määrittelee tiettyjen valintojen ja ratkaisujen syntymistä. Esimerkiksi kielikysymyksen kohdalla monilla perheillä oli kolmas kieli käytössä vanhempien

keskinäisen kommunikoinnin sujuvuuden takaamiseksi, vaikka sinänsä haluttiin pitäytyä kahdessa kotikielessä. Silloin, kun kummankaan vanhemman äidinkieli ei ole yhteisenä kielenä, jää ainoaksi vaihtoehdoksi puhua kolmatta kieltä. Tästä ei kuitenkaan ollut aiheutunut ongelmia lasten kielen kehitykselle, mikä usein mainittiin perusteluna kieli-kysymyksen ratkaisuihin.

P2: No se on olosuhteiden pakosta, että me jouduttiin olosuhteiden pakosta olemaan pitkään erillämme, niin lapsi on oppinut mun kanssa suomen ja silloin, kun me ollaan joskus aikanaan ruvettu olemaan yhdessä niin me ollaan puhuttu englantia.

P5: Että ei siitä mitään haittaa ole kyllä ollut. Lapsi yhdistää selvästi kielen ja ihmisen ja näin mä olen ainakin tutkimuksista lukenut, että näin se toimii.

7.5.2 Helposti ja luonnollisesti löytyneet toimintamallit

Monet perheet kertoivat, että perheen tällä hetkellä noudattamat käytännöt ja toimintamallit ovat syntyneet kuin itsestään. Usein vanhemmat olivat varsinkin kasvatusasioissa samoilla linjoilla toistensa kanssa, jolloin niiden kohdalla ei ollut tarvinnut tehdä erityistä työtä yhteneväisten linjojen löytymiseksi. Osaltaan tärkeää oli myös molemminpuolinen kulttuurintuntemus; kun kummallakin vanhemmalla on riittävästi oikeaa tietoa toisen kulttuurista ja tavoista, on yksimielisyyteen helpompi päästä. Lisäksi perheet muistuttivat, että toisen kulttuurin ja erilaisuuden hyväksyminen on olennaista, eikä ole tarpeen pyrkiä muuttamaan toista ihmistä itsensä ja oman kulttuurinsa kaltaiseksi. Taulukkoon 11 olen järjestänyt erilaiset toimintamallien syntymistavat sen mukaan, minkälaiseen metodiin ne tuntuvat pohjautuvan ja lisäksi kuvannut kunkin metodin sisältöä.

Taulukko 11 Toimintamallien pohjautumisen metodit ja kuvaus metodin sisällöstä

<i>Vanhemmuus ja kasvatus</i>	<p>Vanhemmat ovat samaa mieltä keskeisistä kasvatuseriaateista, heillä on keskenään samanlainen tapa kasvattaa ja samanlainen näkökanta kasvatusasioissa. (P2, P7)</p> <p>Kasvatuksen peruslinja on selvä, toimitaan omien tapojen ja tilanteiden mukaan. (P4)</p> <p>Kasvatusideat ovat olleet yhteneväisiä joko jo alun perin, tai ne ovat sulautuneet yhteen matkan varrella. (P1, P6)</p> <p>Tärkeimmissä asioissa vanhemmat ovat samoilla linjoilla, pienemmissä kumpikin toimii johdonmukaisesti omalla tavallaan, eikä ole tarkoituskaan muotoutua täysin samanlaiseksi toisen kanssa. (P5)</p> <p>Yhden vanhemman tekemät päätökset kasvatuksessa ovat toisen vanhemman tukemia, mikä korostuu tilanteissa, kun vanhemmat</p>
-------------------------------	---

	asuvat toistensa kanssa eri maissa ja päävastuu lasten kasvattamisesta on toisella vanhemmalla. (P2)
<i>Kulttuurintuntemus</i>	"Maassa maan tavalla". Asuinpaikka vaikuttaa siihen, kumpi kulttuuri kulloinkin on päällimmäisenä. (P2, P4) Molemmilla vanhemmilla on pitkä tausta ja tuntemus toistensa kulttuureista ja käytännteistä eikä niiden erikoisuutta edes huomaa nykyään. (P4)
<i>Erilaisuuden kunnioittaminen</i>	Toisen tapojen kunnioittaminen on ensisijaista. Samoin toisen puolison hyväksyminen sellaisena kuin hän on, ei ole tarkoitus muuttaa ihmistä. (P6, P8) "Minä kunnioitan hänen uskontoaan, jota hän saa harrastaa niin kuin haluaa, ja hän kunnioittaa sitä, että minä en kuulu mihinkään uskontoon." (P6)
<i>Monikulttuurisuus</i>	Monikulttuurisuus on niin itsestään selvä osa elämää, ettei sitä oikeastaan enää edes huomaa. (P4, P6) Molemmat perheen kulttuurit ovat yhtä tärkeitä, kumpikaan ei saa jäädä paitsioon. (P4) Nykyiset, molemmista kulttuureista peräisin olevat käytännöt tuntuvat omilta ja luonnollisimmilta. (P1) Tavat ovat ikään kuin kansainvälisiä, eivät liian tiukasti kummankaan vanhemman kulttuurista peräisin. (P3) Vähemmistökulttuurin edustajan on pidettävä huolta oman kulttuurinsa aktiivisesta välittämisestä, sillä valtakulttuurin omaksumisen ympäristö hoitaa tehokkaasti. (P6)
<i>Elämäntyyli</i>	Käytännöt ovat syntyneet melko automaattisesti eikä niitä ole tarvinnut pohtia kovin paljon, koska vanhemmat ovat samoilla linjoilla toistensa kanssa. (P4) Käytäntöjen syntyminen on jatkuva prosessi, joka muotoutuu arkea eletessä. (P5, P7)

7.5.3 Kokemuksellinen oppiminen toimintamallien kehittämisessä

Kokemuksellisen oppimisen termin alle olen koonnut sellaisia toimintamallien kehittämisen prosesseja, joissa käytännöt ovat löytyneet pääasiassa perheen arkea ja elämää elämällä. Tärkeimpiä metodeja tällöin ovat olleet käytännössä oppiminen, kultaisen keskitien löytäminen kahden kulttuurin välillä, erilaisuuden hyväksyminen sekä toisiinsa myös tietoinen toiminta ja ratkaisumallien etsiminen.

Käytännössä oppiminen tarkoittaa sitä, että ratkaisut on opittu käytännön kautta, joskus on tarvinnut todeta paras toimintamalli kantapään kautta oppimalla. Tällöin on ollut olennaista huomata omat virheensä kasvattajana ja ottaa niistä oppia tulevaisuutta var-

ten. Lisäksi maalaisjärjen käyttäminen on koettu hyvänä keinona suhtautua vastaan tuleviin ongelmiin ja kysymyksiin.

P4: Käytännön kautta on niin kuin opittu, että mikä on sitten paras.

P3: No eiköhän ne oikeestaan oo periaatteessa ihan kantapään kautta opittu. Ainakin itse huomaa jotenkin niin kuin kasvattajana tekevänsä koko ajan virheitä. Tietenkin koittaa semmoista että osaisi niin kuin käyttää sitä niin sanottua maalaisjärkeä. Että ei voi etukäteen hirveästi ruveta rakentelemaan mitään kasvatussuunnitelmia tai semmoisia.

Kultainen keskitie kulttuurien välillä vaatii sitä, että molemmat vanhemmat sopeutuvat toistensa tapoihin eikä kumpikaan pidä liian tiukasti kiinni omasta kulttuuristaan. Kumpikaan ei tällöin korosta liiaksi omia kulttuurisia mallejaan ja tapojaan eikä yritä jyrätä toista oman kulttuurinsa mukaiseksi. Joustavuudesta voidaan ottaa esimerkiksi juhlapyhien vietto yhdistelemällä molempien kulttuurien tapoja. Tärkeää perhe-elämän sujumisen kannalta olisi, että molemmat vanhemmat tuntisivat toistensa kulttuurin riittävän hyvin ja että perheellä olisi kokemusta kummankin maan arkielämästä myös lomamatkojen ulkopuolella. Ratkaisevaa on, kuinka kulttuurit sovitetaan yhteen ja kuinka paljon kumpikin vanhempi kunnioittaa toistensa kulttuuria. Myös asuinmaa on keskeisessä osassa käytäntöjen muokkaajana. Tutkimukseen osallistuneiden perheiden osalta tämä on tarkoittanut useimmiten sitä, että ei-suomalainen puoliso on joutanut enemmän ja joutunut muuttamaan omia käytäntöjään, koska Suomessa eivät entiset mallit ole olleet toimivia, vaan niiden tilalle on pitänyt löytää uusia ratkaisuja.

P6: Kun kaksi kulttuuria on erilaisia niin on sitten se, että kuinka ne sovitetaan yhteen ja oikeastaan se kuinka paljon kumpikin kunnioittaa toistensa kulttuuria ja jos niitä kunnioitetaan niin siitä ei tule mitään ongelmaa.

P7: Että hän sopeutuu minun puoleeni ja taas minäkin hänen puoleen. Ei niin, että minun pitää kasvattaa lapsi ihan minun oman kulttuurin mukaan, että pitää sopeutua molemmiin puolin.

P2: No meillä varmaan on semmoinen niin kuin kultainen keskitie siinä, että kumpikaan kulttuuria ei niin hirveästi tuoda esiin, mutta ehkä se että nyt kun ollaan Suomessa niin tehdään sen mukaan miten Suomessa eletään. Kun me ollaan oltu Turkissa niin sitten ollaan oltu kuin siellä. Että ei niin kuin kumpikaan halua tuoda sitä niin esiin, korostaa sitä omaa.

P1: Juhlat on sitten meillä tähän asti ollut aina yhdisteltyjä. Että on niin kuin esim. vaikka jouluna, että jouluaattoa on juhlittu suomalaisittain ja joulupäivää sitten italialaisittain.

P6: Että hän on tietenkin joutanut, joutunut muuttamaan ja joustamaan koska tulee sieltä.

Erilaisuuden hyväksyminen merkitsee sitä, että erilaisten kulttuurien kohdatessa ihmisille tarjoutuu oivallinen tilaisuus oppia toisiltaan. Tällöin tulee mahdolliseksi huomata, ettei yleensä ole olemassa vain yhtä ja ainoaa oikeaa tapaa tehdä mitään asioita, vaan saman asian voi tehdä hyvinkin monella eri tavalla ja saavuttaa sama tulos keinoista huolimatta. Kun näkee eri kulttuureista peräisin olevia erilaisia malleja ja käytäntöjä nousee esiin tilaisuus poimia näitä hyviä puolia ja ominaisuuksia kustakin kulttuurista osaksi omaa toimintatapaa.

P4: Että on näitä rinnakkaisia tällöisiä arkipäiväisiä käytäntöjä ja tapoja toimia. Että ei ole vaan yhtä oikeaa tai yhtä ainoaa tapaa tehdä.

P3: Että jos sieltä osaa niin kuin molemmista poimia ne hyvät.

Tietoinen toiminta perheen toimintamallien löytämiseksi tarkoittaa esimerkiksi erilaisien keinojen ja tapojen harkittua ja suunnitelmallista etsimistä ja rakentamista. Tavallisin tämä toteutuu tarkoituksellisten keskustelujen, puhumisen ja pohdinnan kautta. Tällöin kummankin vanhemman omat arvot ja toimintamallit joutuvat tietoisesti pohdinnan ja arvioinnin kohteeksi, kun vastakkain asettuu kaksi erilaista, mutta mahdollisesti yhtä hyvin toimivaa vaihtoehtoista kulttuurista toiminnallista käytäntöä. Tietoisena toimintana ja valintana voidaan nähdä myös se, etteivät vanhemmat halua omien lastensa kanssa toistaa huonoina pitämiään kasvatusmalleja, joista heillä itsellään on kokemusta, vaan pyrkivät löytämään jonkun paremman vaihtoehdon ja mallin.

P3: On paljon käyty keskusteluja siitä kasvatuksesta. Nämä hänen arvot tavallaan ne on saanut mut miettimään mun omia arvoja ja miten mä käyttäydyn lapsen kanssa. Niin on ollut hyvä peilata niitä ja miettiä.

P6: Siitä on puhuttu, että siitä on pidettävä huolta että hän oppii sen isänsä kielen. Että sen eteen on tehtävä töitä.

P1: Että joskus ehkä sillein ajattelee, että vois ehkä enemmän keskustella, mutta kyllä ne on saatukin yleensä sitten aina keskusteltua.

7.5.4 Erimielisyystilanne toimintamallien kehittämisessä

Toisinaan vasta erimielisyystilanteet ovat hedelmällisiä uusien toimintamallien kehittämishetkiä. Vanhempien ollessa jostakin asiasta eri mieltä, on kummallakin hyvä mahdollisuus tarkastella ja arvioida tietoisesti omien valintojen ja käsitysten toimivuutta. Tällöin erimielisyys johtaa asioiden purkamiseen ja lopulta ratkaisun löytämiseen, kun toinen myöntää toisen olevan oikeassa. Vaikka johonkin kysymykseen olisikin kertaalleen löydetty vastaus, tulee välillä kuitenkin uusia yhteenottoja ja uudelleenneuvotteluja.

P5: Tietysti välillä ollaan otettu yhteen ja neuvoteltu uudestaan. Välillä hyvin paukhdellen molemmin puolin ja eihän se oikeastaan siinä vaiheessa selviä millään tavalla vaan siinä vaan puretaan paineet, että puhumalla sitten kun on rauhoitettu sen verran että kyetään järkevään puheeseen.

Usein itse erimielisyystilanne ei vielä tuo ratkaisua kiistanalaiseen asiaan, vaan erimielisyys selviää kun kyetään rauhalliseen ja järkevään keskusteluun. Keskusteluissa olennaista on omien mielipiteiden perusteleva sekä suorat kysymykset toisen erilaisista toimintatavoista. Tällöin toisen on mahdollista muuttaa omia käsityksiään, kun toinen riittävän hyvin perustelee omien näkemystensä paremmuuden ja toimivuuden.

P3: Ei ne kyllä aina ratkea sillein että nyt on ongelmatilanne että keskustellaanpas tämä asia selväksi, vaan ne menee monesti sillein kantapäähän kautta ja siitä ruvetaan sitä sitten purkamaan.

P8: Kaikesta voi puhua kyllä. Keskustellaan, sanotaan että miksi sä ajattelet noin ja miksi mä ajattelen noin. Jos hänellä on jotkut järkevät perustelut että miksi joku asia pitäisi tehdä noin tai näin niin mikä ettei.

Useat perheet myönsivät, että vasta ongelmatilanteessa pysähdytään pohtimaan ja keskustelemaan, mutta etukäteen käytänteistä on tullut puhuttua vain harvoin. Kaikki olivat kuitenkin kokeneet, että aina voidaan löytää jonkinlainen kompromissiratkaisu, kun koko perhe juttelee yhdessä ja puhuu asiat selviksi. Puhumisen ja keskustelemisen merkitystä ja arvoa monikulttuurisen perhe-elämän sujuvuudelle ei voi liioitella. Toisinaan myös keskusteluissa saattaa syntyä väärinymmärryksiä, kun sama sana tulkitaan eri tavalla. Tällaisia hankaluuksia voi seurata varsinkin silloin, kun joku perheenjäsenistä joutuu käsittelemään tunteita herättäviä asioita itselleen vieraalla kielellä.

P4: Aina kun tulee jotain, joku ongelmatilanne, niin sitten me pohditaan ja keskustellaan asioista, mutta ei nyt sitä etukäteen.

P5: Väärinymmärryksiä tulee joskus ihan niin kuin että joku sana tulkitaan vähän eri tavalla.

P7: No ainahan löytyy kompromissi. Kaikki perheenjäsenet yhdessä juttelee keskenään ja pitää puhua kaikki selväksi.

7.5.5 Omille ratkaisuille tukea perheen ulkopuolelta

Joissakin tapauksissa perheet olivat nähneet hyväksi vaihtoehdoksi hakea tukea ja kannustusta omille valinnoille ja ratkaisuille myös oman perheen ulkopuolelta. Toiset monikulttuurisuuden mukanaan tuomien kysymysten kanssa painiskelevat perheet ovat hyvä vertaisryhmä, jolta voi saada vastauksia omien ongelmien ratkaisuihin. Toisaalta nähtyään toisten perheiden ongelmia, voi niistä ottaa myös oppia ja välttyä näin tekemästä itse samoja virheitä joidenkin päätösten kohdalla. Tulee kuitenkin huomioida, että kaikki perheet ovat hyvin yksilöllisiä, eikä mitään malleja tai ratkaisuja voi suoraan yleistää koskemaan ja toimimaan toisen perheen kontekstissa.

P4: Ja ehkä keskusteltu sitten muitten samassa tilanteessa olevien perheiden kanssa.

P7: Minä aina opin kaikista heidän virheistä ja minä nyt tavallaan kokoan sen, että tähän asti ei ole ollut mitään ongelmaa.

Kasvatusasioiden ja kysymysten kohdalla, samoin kuin lasten kielenoppimisen kohdalla, mainittiin myös alan kirjallisuus tuen tarjoajana. Kasvatusalan kirjallisuutta on olemassa varsin paljon yleisellä tasolla, mutta sinänsä juuri monikulttuurisuuteen liittyvää materiaalia ei toistaiseksi välttämättä löydy ainakaan suomenkielisenä kovinkaan runsaasti. Kaksikielisyyteen liittyvää kirjallisuutta löytyy vähän paremmin, mutta siinäkin on avuksi, jos myös vieraskielisen materiaalin lukeminen on mahdollista.

P4: Ja tietenkin ollaan yritetty lukea kaikenmaailman kirjallisuutta suomeksi ja unkariksi ja käännettyjä siihen kasvatukseen liittyen.

8 POHDINTA

8.1 Koonti keskeisimmistä tuloksista

Tutkimusjoukon kulttuurikäsite vastasi hyvin teoreettisempia kulttuurin selitysmalleja. Kaikki luvussa 7.1 esittämäni tutkimukseen osallistuneiden perheiden määritelmät kulttuurista ovat löydettävissä myös tutkimukseni teoriaosasta luvusta 2. Kulttuuri on kuitenkin niin laajamittainen ja moniulotteinen ilmiö, ettei tavallisten ihmisten yhdessä haastattelussa voida olettaa tuovan esiin yhtä kattavia määritelmiä kuin asiaan erikoistuneet tutkijat ovat esittäneet. Poimin kuitenkin muutamia keskeisiä yhteneväisyyksiä kohderyhmän ja tutkijoiden esittämien määritelmien väliltä omia tuloksiani vahvistamaan.

Kulttuuri on tapa ajatella, tuntea ja reagoida (Alitolppa-Niitamo 1994, 18). Se muokkaa kaikkia ajattelumme, mielikuvituksemme ja käyttäytymisemme muotoja. Kulttuuria on ihmisen moninainen ajattelu ja toiminta – tarpeet, uskomukset, arvot, elämänmuodot ja toiminnan tuotteet sekä yksilön käyttäytymisen ilmiö. Kulttuuria ilmentävät selvimmän ihmisten tavat, pukeutuminen, elintaso, elämäntavat ja kielenkäyttö sekä ihmisten asumisen, ruokailun ja kanssakäymisen ulkoiset muodot. Kulttuuriin kuuluvat yhteiskunnan arvot, symbolit, rituaalit ja instituutiot. (Moninaisuus luovuutemme lähteenä 1998, 12, 16; Räsänen 2002, 98.) Kaikki nämä kulttuurin ilmentymät ja sisällöt tulivat esille kohderyhmäni kulttuurikäsitteissä.

Kuten teoriaosassa olen todennut, kasvatusta voidaan nähdä tietoisena yrityksenä vaikuttaa sosialisointiprosessiin ja suunnata sitä haluttua päämäärää kohti (Salonen 1997, 169). Perhe on keskeisin pienten lasten sosiaalistaja, joka suodattaa ja valikoi muun ympäristön tarjoamia ärsykeitä. Toisin sanoen vanhemmat tekevät joka päivä lukuisia valintoja lastensa oppimista ja kokemuksia koskien. (Siekinen 1999, 51.) Usein vanhempien lastenkasvatuseräkkeiden taustalla on tietoinen tai tiedostamaton ajatus ohjata lapsia siten, että he kehittyisivät sellaiseen suuntaan, että he mahdollisimman hyvin sopeutuisivat tulevaisuuden yhteiskuntaoloihin ja ammattivaatimuksiin (Alitolppa-Niitamo 1994, 88). Nämä seikat ovat havaittavissa myös tutkimuseräkkeiden vastauksissa omista kasvatustavoitteistaan ja niissä kulttuurin sisällöissä, joita he ovat valinneet välittävänsä lapsilleen. Vanhemmat halusivat välittää lapsilleen erityisesti kulttuurin tuotteita, arvoja, käyttäytymismalleja sekä yhteiskunnallisia olosuhteita. Heidän tavoitteenaan oli kasvattaa lapsista kaksikulttuurisia maailmankansalaisia, jotka tulevat menestymään elämässään.

Koska perhe ja koti ovat pienten lasten ensisijaisia sosialisointia agentteja (muun muassa Berger & Berger 1991, 5–7; Siekinen 1999, 51; Alitolppa-Niitamo 1994, 88), on vanhempien toiminta ja kodin malli erityisen keskeisessä asemassa kulttuurin välittämisessä. Lapset oppivat käyttäytymään mallien perusteella; vanhemmat ovat lapselle mallina omalla käyttäytymisellään ja kasvattavat häntä noudattamaan oman yhteisönsä sääntöjä ja normeja (Alitolppa-Niitamo 1994, 21–23). Tärkeää on se, mitä vanhemmat kotona tekevät, ja miten he sen tekevät. Kulttuuri välittyy sekä vanhempien tietoisesta kasvatustoiminnasta että perheen muun elämän kautta. Lisäksi keskeisessä asemassa on lapsen fyysinen kasvuympäristö, joka voi omalta osaltaan olla merkittäväkin tuki kaksikulttuurisuuden omaksumisessa. Perhe yksin ei kuitenkaan riitä, vaan tukea kasvatussuuntaukselle tarvitsee toisinaan etsiä myös oman kodin ulkopuolelta. Tässä tehtävässä olennaisia ovat toiset monikulttuuriset perheet, ystävät, tuttavat ja sukulaiset.

Kaksikielisyys koettiin ensisijaisena väylänä kaksikulttuurisuuteen kasvamiselle. Tutkimuksen teoriaosassa on monikulttuuristen perheiden kohdalla kuvattu hyvin samankaltaisia perusteluja ja pohdintoja kaksikielisyyden eduista lapsille kuin kohderyhmän perheet esittivät. Toiset vanhemmat ovat sitä mieltä, että moninaisten kulttuurien, kielen ja ilmapiiirien kokeminen on lapselle vain hyväksi. Monikulttuuristen perheiden vanhemmat voivat myös kokea lastensa olevan kompetentteja maailmankansalaisia, joiden

on helpompi sopeutua globalisoituvaan maailmaan kuin monokulttuuristen ikätovereidensa. (Romano 1997, 125, 129.) Vaikka kahden tai useamman kielen ja kulttuurin omaksuminen on lapselle usein vaivatonta ja siitä on hänelle paljon hyötyä tulevaisuudessa, aiheutuu siitä päänvaivaa vanhemmille. Vanhempien on syytä sopia hyvissä ajoin pelisäännöt, miten kumpaakin kieltä ja kulttuuria käytetään perheessä tasapuolisesti. (Lähtenmäki 2004, 68.) Olikin huomattavaa, että juuri kielikysymyksen kohdalla vanhemmat osasivat hyvin perustella oman ratkaisunsa taustat.

Perheiden perustelut arvomaailmansa siirtämisestä lapsille ovat myös teorian valossa ymmärrettäviä. Ajatus- ja arvomaailma syntyy aina vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa. Uudet kokemukset toisista kulttuureista suodattuvat oman maailmankatsomuksen ja arvojärjestyksen pohjalta. (Oksi-Walter 2004, 23.) Useita vastaavuuksia kohdejoukon perusteluille löytyy myös aiemmasta tutkimuksesta. "Lapsesta kasvaa suvaitsevainen ja avoin muita kulttuureja, kieliä, uskontoja ja muuta erilaisuutta kohtaan" (Lähtenmäki 2004, 68). "Monikulttuurisissa perheissä kasvaneille lapsille on etua omasta taustastaan muun muassa kulttuurin tuntemuksen ja kielitaidon muodossa, jolloin heillä on hyvät eväät monikulttuurisuuden edistämiseen yhteiskunnassa" (Viertola-Cavallari 2004, 18). Samoin tukea aikaisemmista tutkimuksista voidaan nähdä myös sille löydökselle, että tavallisesti vanhempien omat kokemukset ja näkemykset ohjaavat suuresti heidän valintojaan lastensa oppimisesta.

Hyvin usein se, minkä vanhempi näkee parhaaksi lapselleen, on se minkä hän itse osaa ja mitä hänelle on opetettu. Ja vaikka asioista olisikin päästy yhteisymmärrykseen, on harvoin keskusteltu riittävän yksityiskohtaisesti esimerkiksi siitä, miten ja mitä arvoja kasvatuksessa tulisi korostaa. (Romano 1997, 113–114) Positiivista on kuitenkin huomata se, että kaikissa perheissä oltiin valmiita joustamaan omista tottumuksista, jos toisen kulttuurin esimerkki tuntui jossakin tilanteessa pätevämmältä. Kulttuurien kohdalla ja varsinkin niiden eläessä rinnakkain pidemmän aikaa tapahtuu akkulturaatiota, jossa yksi sosiaalinen järjestelmä omaksuu toiselta sen kulttuurisia ominaisuuksia (Miettinen 1997, 17). Tällaista erilaisten kansallisten kulttuurien sulautumista yhdeksi yhteiseksi, "kolmanneksi" kulttuuriksi tapahtui arkielämän käytäntöjen hioessa epäkäytännöllisiä malleja ja särmiä paremmin yhteen sovitettaviksi menettelytavoiksi.

Käytännön elämä ja siinä vastaantulevat haasteet sekä erimielisyystilanteet toimivat merkittävimpinä toimintamalleja muokkaavina tekijöinä silloin, jos käytännöt eivät olleet syntyneet jo itsestään. Sinänsä tämä tutkimus ei tuonut esiin erityisiä vaikeuksia tai kovin suuria ongelmia kahden kulttuurin yhteiselämässä. Tätä voidaan miettiä perheiden elämänkaaren valossa. Perheiden vanhemmat olivat tavanneet vuosien 1990 ja 2000 välillä, mistä johtuen heidän pitäisi teoreettisesti sijoittua keskenään eri vaiheisiin Romanon (1997, 19–20) ja Oksi-Walterin (2004, 24) kuvaamien monikulttuuristen avioliitton kehitysvaiheiden malleissa. Todennäköisesti kuherruskuukausi ja ihastelun kausi ovat takana jo kaikissa perheissä. Sen sijaan ratkaisuvaihe ja aktiivisen sopeutumisen vaihe olisivat luultavimmin tällä hetkellä ajankohtaisia osassa perheitä. Teorioiden mukaan tällöin erimielisyyksien olisi pitänyt tulla esiin aiheuttamaan kitkaa perhe-elämän sujumiselle. En kuitenkaan sellaista tulosta saanut omassa tutkimuksessani. Osa perheitä on varmasti jo siirtynyt elämäntapavaiheeseen tai objektiivisen sopeutumisen vaiheeseen, jolloin eroavaisuudet on ratkaistu molempien osapuolten hyväksymällä tavalla kehittämällä perheen yhteisen, kolmannen kulttuurin toimintamalleja.

Onko totuus näin mutkaton vai johtuuko näennäinen sujuvuus monikulttuuristen perheiden elämässä siitä, ettei tutkimus suoraan kohdistunut ongelmakohtien etsimiseen? Osa teemahaastattelun kysymyksistä pyrki tavoittamaan mahdollisia pulmia kulttuureiden yhteensovittamisen prosessissa, mutta perheet eivät tällaisia tilanteita tunnistanee tai halunneet tuoda esiin. Ainoastaan hyvin pienistä käytännön erimielisyyksistä kerrottiin avoimesti. Toisena vaihtoehtona olisi etsiä syitä onnistuneeseen ongelmanratkaisuun monikulttuuristen pariskuntien avioitumismotiiveista. Romanon (1997, 7–14) esittelemistä tyypeistä voisin arvioida kohderyhmässäni esiintyneen lähinnä vain traditionaalittomia ja kenties kompensoijia. Perheiden vanhemmat suuntautuivat avoimesti ja vastaanottavaisesti erilaisiin kulttuureihin eivätkä pitäneet omia kansallisia perinteitään ainoana oikeina vaihtoehtoina. Romantikkoja, kapinallisia tai kansainvälisiä en usko tutkimusjoukkooni kuuluneen. Kaikilla perheillä oli hyvin tervehenkinen ja tasapainoinen suhde kahden kulttuurinsa kanssa. Perheiden ulkomailla tavanneet vanhemmat olivat kohdanneet toisensa useimmiten opiskelun tai työn kautta, mitkä myös Romano (1997, xvi) ja Heikkilä (2004, 4) mainitsevat syiksi lisääntyneeseen monikulttuuristen avioliitton määrään.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on löydetty useita arkielämän elementtejä, jotka helposti aiheuttavat ongelmia tai vähintäänkin kitkaa monikulttuurisissa perheissä. Romano (1997, 35–36), Viertola-Cavallari (2004, 11–12) ja Järvinen-Tassopoulos (2004, 29) ovat kukin saaneet aikaan pitkän listan mahdollisista pulmatilanteista. Omassa tutkimuksessani nämä nimetyt seikat toimivat enemmänkin puolisoita yhdistävinä kuin erottavina tekijöinä. Tutkimukseen osallistuneista perheistä suurimmalla osalla arvomaailmaan, ruokailuun, ystäviin ja sukulaisiin, uskuntoon sekä lasten kasvatukseen liittyvät asiat koettiin hyvin samalla tavalla vanhempien välillä. Jonkin verran neuvotteluja olivat sen sijaan vaatineet aikakäsitys, sukupuoliroolit sekä kielikysymys. Tässä tuleekin esiin yksilön ja kulttuurin suhde.

Tutkimuksessani olen enimmäkseen käsitellyt kulttuuria kansallisena ilmiönä, vaikka olenkin tiedostanut, ettei yksi kansa tai yksi yhteiskunta vastaa yhtä kulttuuria. Monikulttuurisuutta tutkittaessa olen kuitenkin ajatellut, että suhtautuminen kulttuuriin jokseenkin laaja-alaisena yhteiskunnallisena ilmiönä tuo eri maiden välisiä eroja esiin paremmin kuin kulttuurin käsitteleminen yksilötason ilmiönä. On kuitenkin muistettava, että kaikki saamani vastaukset ja esittämäni tulokset ovat vain haastattelemini ihmisten käsityksiä ja kokemuksia, eikä niitä voi lähteä yleistämään koskemaan kaikkia tutkimuksessa esiintyneitä maita tai kaikkia monikulttuurisia perheitä. Osa haastateltavistani toi itse esiin epäilynsä, ettei välttämättä ole oman kansallisen kulttuurinsa paras edustaja esimerkiksi asuttuaan jo pitkään ulkomailla tai omaksuttuaan muista kulttuureista piirteitä, jotka ovat omalle alkuperäiskulttuurilleen vieraita. Kulttuurin ollessa joka tapauksessa hyvin syvälle sisäänrakennettu toimintamalli meissä jokaisessa olen sitä mieltä, että oman kotimaamme ja lapsuutemme kulttuurit säilyvät merkittävänä tekijänä läpi elämän, vaikkemme itse aina olekaan niistä tietoisia.

Näyttää siltä, että kohderyhmäni jäsenet ovat onnistuneet luomaan toimivan kolmannen perhekulttuurin koteihinsa. Kolmanteen kulttuuriin on poimittu aineksia kummastakin alkuperäisestä kulttuurista, mutta kumpikaan vanhempi ei ole liikaa sidoksissa oman kulttuurinsa malleihin. Onnistuneen monikulttuurisen avioliiton tekijöistä Romanon (1997, 183–184) mainitsevat kiinnostus toisen kulttuuriin, joustavuus, kommunikointikyky sekä yhteiset tavoitteet tuntuivat olevan läsnä kaikkien tutkimieni perheiden elämässä.

8.2 Tulosten merkitys yhteiskunnallisella tasolla ja jatkotutkimusehdotuksia

Suomalainen yhteiskuntamme on siis vähitellen kehittymässä kohti monikulttuurisuutta. Prosessi on pitkälinen, mutta vääjäämätön. Tapahtumien keskiössä ovat nämä yksilöt ja perheet, jotka ovat tietoisesti valinneet monikulttuurisuuden elämäntavakseen. Heistä liike laajenee aaltomaisesti koskemaan yhä suurempaa osaa väestöstämme.

Tutkimukseni on ruohonjuuritason selvitystä ja kuvausta monikulttuuristen perheiden elämästä. Kun monikulttuurisuus tulee kohtaamaan yhä useampia kanssaihmiä, toivon että voimme ottaa jotain opiksi näiltä perheiltä, jotka toimivat kulttuurikasvatuksen edelläkävijöinä. Erilaiset kulttuurit voivat aidosti rikastuttaa elämäämme, minkä vuoksi meidän tulisi avoimin mielin ottaa vastaan toisia kulttuureja edustavat asukkaamme. Monikulttuurisuuden tulisi olla luonnollinen osa elämää tämän päivän lapsille niin moni- kuin monokulttuurisissa perheissä. Tässä kohdassa kasvatustyössä toimijat ovat tärkeässä roolissa. Päiväkotien ja koulujen kasvatustyössä tulisi lasten monikulttuurinen kotitausta ottaa esiin voimavarana ja suunnata yksikulttuuristen lasten asenteita kohti erilaisuuden hyväksymistä ja positiivista suhtautumista kansainvälistymiseen.

Kulttuurien kohtaaminen ei ole mutkatonta, vaan pikemminkin moniulotteinen ja särmi-
käs prosessi. Sen vuoksi pitäisinkin tärkeänä tutkia monikulttuuristen perheiden elämänta-
mankaarta pitkittäistutkimuksena, jossa voitaisiin tarkemmin selvittää erilaisten kehi-
tysvaiheiden kulkua ja saada tietoa kulttuurien rinnakkaiselon haasteista. Vaikka tällais-
ta tutkimusta onkin tehty jo ulkomailla, ei kaikkia tuloksia voi yleistää koskemaan mo-
nikulttuurisia perheitä Suomessa. Lisäksi jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia monikulttuu-
risten perheiden lapsia, heidän valintojaan aikuisiällä ja kulttuuriperinnön siirtymistä
edelleen.

LÄHTEET

- Ahponen, P. 2001. Kulttuurin pesäpaikka. Yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuri-teoriaan. Helsinki: WSOY.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Alitolppa-Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Suomen mielenterveysseura. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Bar-Tal, D. 1997. Formation and change of ethnic and national stereotypes: an integrative model. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(4), 491–523.
- Berger, P. L. & Berger, B. 1991. *Becoming a Member of Society – Socialization*. Teoksessa Waksler, F. C. (toim.) *Studying the Social Worlds of Children: Sociological Readings*. London: Falmer.
- Borg, W. R. & Gall, M. D. 1989. *Educational Research. An Introduction*. Fifth Edition. New York: Longman.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fox, C. 1997. The authenticity of intercultural communication. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(1), 85–103.
- Gonzales-Mena, J. 1997. *Multicultural Issues in Child Care*. Second edition. London: Mayfield.
- Heikkilä, E. 2004. Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina Suomessa. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina*. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf) [URL:http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf](http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf) 5.7.2004.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2000. *Tutki ja kirjoita*. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Isosaari, A. & Vaajoensuu, M. L. 2002. Maahanmuuttajaopetus haasteena opettajankoulutukselle. Teoksessa Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M.-L. & Lamminmäki-

- Kärkkäinen, T. (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, 163–171.
- Jokikokko, K. 2002. Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa. Teoksessa Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M.-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, 85–97.
- Järvinen-Tassopoulos, J. 2004. Kreikkalais-suomalainen avioliitto: neuvottelua kahden kulttuurin leikkauspisteissä. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Saatavilla www-muodossa: URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf> 5.7.2004.
- Kulttuurien välinen kasvatus – ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä. 2000. Helsinki: Euroopan neuvosto ja Suomen Nuorisoyhteisö Allianssi ry.
- Lähteenmäki, M. 2004. Monikulttuuristen lasten identiteetti. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Saatavilla www-muodossa: URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf> 5.7.2004.
- Miettinen, S. (toim.) 1997. Monikulttuurista Suomea rakentamassa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia. Sosiaalipolitiikan käytäntö ja opetus. Sarja C: Nro 10.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook. Second Edition. London: Sage.
- Moninaisuus luovuutemme lähteenä. Kulttuurin ja kehityksen maailmankomission raportti. 1998. Helsinki: Otava.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Oksi-Walter, P. 2004. Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka käytännön näkökulmasta tarkasteltuna. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Saatavilla www-muodossa: URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf> 5.7.2004.

- Romano, D. 1997. *Intercultural Marriage. Promises & Pitfalls*. Second edition. Yarmouth: Intercultural Press.
- Räsänen, R. 2002. Interkulttuurisen pedagogiikan olemusta etsimässä. Teoksessa Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M.-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, 97–115.
- Salonen, T. 1997. Kasvatustieteen luonteesta ja mahdollisuuksista. Teoksessa Siljander, P. (toim.) *Kasvatus ja sosialisatio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Siekinen, M. 1999. *Childcare Arrangements and Children's Daily Activities in Belgium and Finland*. University of Joensuu. Publications in Education.
- Siirtolaisuusinstituutti 2004. Avioliiton ulkomaalaisen kanssa solmineet Suomen kansalaiset vuosina 1991–2000. Saatavilla [www-muodossa](#):
URL:<http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=42> 5.7.2004.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Taskutieto 2004. Helsinki: Väestörekisterikeskus. Saatavilla [www-muodossa](#):
URL:<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/3B47BA227E0634ECC2256CB4004FB18A> 10.7.2004.
- Tilastokeskus 2004. Suomen väestörakenne 31.12.2003. Saatavilla [www-muodossa](#):
URL: http://www.tilastokeskus.fi/tk/aiheet_vaesto.html 2.5.2004.
- Waksler, F. C. 1991. *Beyond Socialization*. Teoksessa Waksler, F.C. (toim.) *Studying the Social Worlds of Children: Sociological Readings*. London: Falmer.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Viertola-Cavallari, R. 2004. Seka-avioliitot yhteiskunnallisena katalysaattorina. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina*. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Saatavilla [www-muodossa](#): URL:
<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf> 5.7.2004.
- Väestörekisterikeskus 2004. Suomen asukasluku vuodenvaihteessa 2003–2004. Saatavilla [www-muodossa](#): URL:
[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/9C9C3D5C2A96163BC2256CAF0053543B/\\$file/2003-2004.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/9C9C3D5C2A96163BC2256CAF0053543B/$file/2003-2004.htm) 2.5.2004.

Liite 1 Ilmoitukset, joilla haettiin tutkimuksen kohdehenkilöitä

Jyvässeudun monikulttuuriset perheet

Opiskelen Jyväskylän yliopiston varhaiskasvatuksen laitoksella ja teen pro gradu-tutkimustani monikulttuurisista perheistä. Tarkoitukseni on selvittää, miten monikulttuurisuus näkyy perhe-elämässä ja millaisena se koetaan erityisesti lasten kasvatuksessa. Etsin tutkimustani varten Jyväskylästä ja lähiympäristöstä perheitä, joissa toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen kotoisin jostain muualta. Lisäksi pariskunnalla tulee olla ainakin yksi yhteinen lapsi.

Tutkimus on perheille kaksivaiheinen: kerään taustatiedot kyselylomakkeella, jonka jälkeen haastattelen kutakin perhettä yksilöllisesti.

Tule mukaan kertomaan kokemuksistasi, sillä juuri Sinun tietosi ovat tärkeitä! Jos toivot asiasta tarkempaa tietoa, ota yhteyttä minuun, niin kerron siitä tarkemmin.

Ystävällisin terveisin

Annamari Hepola

ahepola@cc.jyu.fi

040-518 3085

Liite 2 Saatekirje tutkimukseen osallistuville perheille

Annamari Hepola
Vapaudenkatu 67 A 13
40100 Jyväskylä
p. 040–518 3085
ahepola@cc.jyu.fi

Jyväskylässä 18.7.2004

Hyvä monikulttuurinen perhe

Opiskelen Jyväskylän yliopiston varhaiskasvatuksen laitoksella. Teen pro gradu tutkimustani monikulttuurisista perheistä. Tutkimustani varten etsin Jyväskylästä ja lähiympäristöstä monikulttuurisia perheitä, joissa toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen jostain muualta kotoisin. Lisäksi pariskunnalla tulisi olla ainakin yksi yhteinen lapsi.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia kulttuurin sisältöjä monikulttuurisen perheen vanhemmat välittävät lapsilleen ja millainen on monikulttuurisuuteen kasvattamisen prosessi.

Tutkimus on siihen osallistuville perheille kaksivaiheinen. Ensiksi kerään perheen taustatiedot oheisella kyselylomakkeella. Palautettuanne lomakkeen otan teihin yhteyttä sopiakseni haastatteluajankohdasta. Haastattelutilanteessa riittää yhden vanhemman osallistuminen. Haastattelua varten kannattaa varata aikaa noin tunnista kahteen tuntiin. Haastattelu voidaan toteuttaa perheen kodissa tai muussa perheelle sopivassa paikassa.

Kaikki antamanne tiedot käsitellään luottamuksellisesti eivätkä yksittäisten perheiden henkilötiedot tule esiin tutkimusraportissa. Juuri teidän perheenne antamat tiedot ovat kuitenkin tärkeitä tutkimukselleni.

Kiitos mielenkiinnosta tutkimustani kohtaan!

Ystävällisin terveisin

Annamari Hepola

Liite 3 Kyselylomake

Annamari Hepola
Vapaudenkatu 67 A 13
40100 Jyväskylä
p. 040-518 3085
ahepola@cc.jyu.fi

Tämän kyselylomakkeen tarkoituksena on selvittää monikulttuurisen perheen taustatietoja.

Täyttöohje: Ympyröi oikean vastauksen kirjain tai kirjoita vastaus viivalle.

1. Perhemuoto: Onko perheenne
 - a. Ydinperhe (vanhemmat ja vain yhteisiä lapsia)
 - b. Uusperhe (vanhempien ja yhteisten lasten lisäksi toisen vanhemman lapsia)
 - c. Muu, mikä? _____

2. Vanhempien perhesuhde: Ovatko vanhemmat keskenään
 - a. Avioliitossa
 - b. Avoliitossa
 - c. Muu, mikä? _____

3. Lasten lukumäärä: Kuinka monta lasta perheessänne asuu vakituisesti
 - a. Molempien vanhempien yhteisiä lapsia _____
 - b. Äidin aikaisempia lapsia _____
 - c. Isän aikaisempia lapsia _____

4. Minkä ikäisiä lapsenne ovat?

(liite 3 jatkuu)

5. Vanhempien kotimaa: Mistä maasta on kotoisin perheen
- Äiti _____
 - Isä _____
6. Perheenjäsenten äidinkieli: Mikä kieli on perheessänne äidinkielenä
- Äidillä _____
 - Isällä _____
 - Lapsilla _____
7. Perheen kotikieli: Mitä kieltä kotonanne puhuvat
- Vanhemmat keskenään _____
 - Äiti lapsille _____
 - Isä lapsille _____
 - Lapset keskenään _____
8. Perheen uskonto: Mihinkuntoon perheessänne kuuluu
- Äiti _____
 - Isä _____
 - Lapset _____
9. Onko perhe asunut aina Suomessa?
- Kyllä
 - Ei, missä muualla ja kuinka kauan

10. Kuinka kauan perheenne ei-suomalainen vanhempi on asunut Suomessa?

(liite 3 jatkuu)

11. Kuinka kauan perheenne vanhemmat ovat

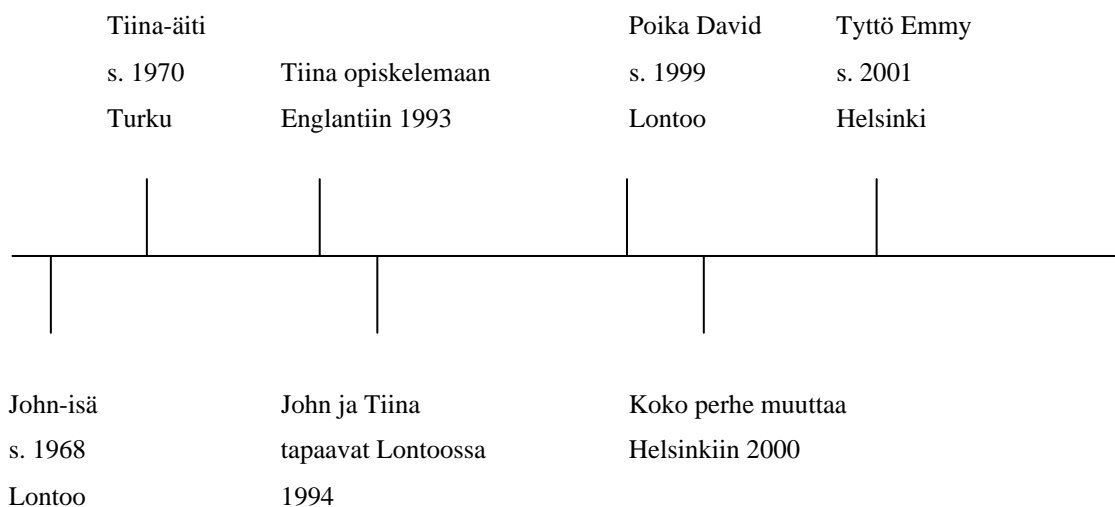
- a. Tunteneet toisensa _____
- b. Asuneet yhdessä _____

12. Millainen on perheenne elämäkkaari ollut tähän mennessä?

Merkitse alla olevalle viivalle/aikajanalle perheellenne merkitykselliset tapahtumat sekä niiden tapahtumapaikka ja tapahtumavuosi. Merkitse ainakin seuraavat tapahtumat:

- kaikkien perheenjäsenten syntymävuodet ja -paikat
- missä ja milloin vanhemmat ovat tavanneet toisensa
- perheenjäsenten ja koko perheen muutot maasta toiseen

Esimerkki

Halutessasi voit merkitä myös muita perheeseen vaikuttaneita tapahtumia ja kuvailla laajemmin perheenne tai sen jäsenten elämäkkaarta. Tarvittaessa voit jatkaa paperin kääntöpuolelle.

(liite 3 jatkuu)

Kiitos vastauksesta!

Palautathan lomakkeen mahdollisimman pian.

Annamari Hepola
Vapaudenkatu 67 A 13
40100 Jyväskylä
p. 040-518 3085
ahepola@cc.jyu.fi

Liite 4 Teemahaastattelun runko

1. Teema: Kulttuuri

- Mitä ajattelet käsitteen kulttuuri tarkoittavan? Entä monikulttuurisuus?
- Minkä näet olevan oma kulttuurinen taustasi? Entä puolisosi kulttuurinen tausta?
- Miten 2 erilaista kulttuuria näkyvät perheenne arkielämässä?
- Millaisia haasteita monikulttuurisuus asettaa lasten kasvatukselle?
- Millaisista asioista olette olleet samaa mieltä/eri mieltä?
- Jos tulee erimielisyyksiä, niin miten ne ratkaistaan?

- Mitkä oman kulttuurisi sisällöt haluat välittää omille lapsillesi? (tavat, perinteet, arvot) Miksi juuri nämä sisällöt ovat tärkeitä? Entä puolisosi kulttuurista?
- Mitkä asiat omassa ja puolison kulttuurissa tuntuvat parhailta, mitkä huonoilta?
- Millaisia tavoitteita teillä on (kulttuurin puitteissa) lasten kasvatukselle?

- Miten kulttuuria konkreettisesti välitetään? (Millaisten keinojen kautta, esim. kertomalla, lukemalla, elämällä)
- Minkälaisia uskomuksia, asenteita ja periaatteita voit nähdä perheenne kulttuureissa ohjaamassa lasten kasvatusta?
- Miten olette päätyneet nykyisiin käytäntöihin? (Esim. neuvottelemalla, pidetty itsestään selvänä, "vahvempi näkemys voittaa")

2. Teema: Kieli

- Miten ja miksi olette päätyneet toteuttamaanne ratkaisuun perheen kotikielessä?
- Millaisia mahdollisia ongelmatilanteita usean kielen käyttäminen aiheuttaa?
- Kerro joitakin positiivisia perusteluja lasten kaksi/monikieliseksi kasvattamiselle.

3. Teema: Uskonto

- Näkyvätkö erilaiset uskonnolliset taustat perheenne arkielämässä? Jos, niin miten?
- Millaisia juhlia vietätte?
- Millainen merkitys uskonnolla on perheellenne?
- Millä perusteella lasten uskonnosta on päätetty?
- Onko kahdesta erilaisesta uskonnosta aiheutunut ongelmatilanteita ja miten niistä on selvitty?